

Kuntaliiton
VERKKOJULKAISU

Jarno Parviainen

Kuntien ja maakuntien ilmastotyön tilanne 2015

Strategioista käytäntöön

KIRJOITTAJA
Jarno Parviainen

KANNEN KUVA
Pixhill.com

ISBN 978-952-293-335-5 (pdf)
© Suomen Kuntaliitto
Helsinki 2015

Suomen Kuntaliitto
Toinen linja 14, 00530 Helsinki
PL 200, 00101 Helsinki
Puh. 09 7711
Faksi 09 771 2291
www.kunnat.net

Esipuhe

Pariisin ilmastokokouksen alla toiveet globaalisti kattavan ilmastopimuksen syntymisestä ovat nousseet edellisvuosia korkeammalle. Pariisin kokouksessa tavoitellaan sitovat päästötavoitteet sisältävää ilmastopimusta, jolla vähennetään päästöjä vuodesta 2020 alkaen.

Kansainväliset neuvottelutulokset ovat tärkeä signaali myös kunnille ja maakunnille. Usein ilmastonmuutoksen vastaaminen on globaalista luonteestaan huolimatta ongelma, johon on löydettävissä paikalliset ratkaisut. Kunnat voivat merkittävästi omilla toimenpiteillään hillitä ilmastonmuutosta ja varautua ilmastonmuutoksen seurauksiin.

Reilu kolmasosa Suomen kunnista on viimeisen kymmenen vuoden aikana laatinut ilmastostrategian. Maakunnista melkein kaikki ovat laatineet ilmastostrategian. Paikallisen ja alueellisen ilmastotyön voidaan nyt katsoa olevan siinä vaiheessa, että suunnitelmien laadinnasta on päästy käytännön toteutukseen. Tässä selvityksessä onkin kartoitettu mitä konkreettisia toimia kunnissa ja maakunnissa on saatu aikaan.

Selvityksen lähtökohtana on sen käyttökelpoisuus ilmastotyön suunnittelussa ja päätöksenteossa kunnissa sekä maakunnissa. Käsillä oleva selvitys tarjoaa myös suosituksia kuntien ja maakuntien ilmastotyön jatkolle.

Kuntaliitto vastaa esitetyistä johtopäätöksistä ja suosituksista. Selvityksen on laatinut projektitutkija HM Jarno Parviainen. Työtä ohjasi projektin ohjausryhmä, johon kuuluivat ympäristöpäällikkö Miira Riipinen, energia-insinööri Kalevi Luoma, asiantuntija Lotta Mattsson Kuntaliitosta sekä tutkimusinsinööri Jyrki Tenhunen Suomen ympäristökeskuksesta. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies Pirkko Heikinheimo ympäristöministeriöstä. Projekti on saanut ympäristöministeriön rahoitusta.

Jarno Parviainen ansaitsee kiitokset hyvästä työstään. Samoin kiitokset kuuluvat kyselyyn vastanneille ja haastatetuille kuntien ja maakuntien asiantuntijoille sekä työpajaan osallistuneille kuntien, maakuntien ja sidosryhmien edustajille.

Syyskuussa 2015

Lotta Mattsson
projektipäällikkö

Sisältö

Esipuhe	3
Tiivistelmä	5
Resumé	7
1 Johdanto	9
2 Selvityksen tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät	10
3 Kansainväliset ja kansalliset ilmastotavoitteet ja sitoumukset	12
3.1 Sipilän hallitusohjelman ilmastopoliittiset linjaukset ja kärkihankkeet.....	13
4 Kasvihuonekaasupäästöjen lähteet	15
4.1 Alue- ja yhdyskuntarakenne määrittelevät liikennetarpeen ja kulkumuodon.....	15
5 Kuntien rooli päästövähennystavoitteiden toteuttajana	17
5.1 Kunnat, kaavoitus ja ilmastonmuutos	17
6 Kuntien ja maakuntien suunnitelmallinen ilmastotyö	19
6.1 Kunnalliset ja maakunnalliset ilmastostrategiat.....	19
6.2 Ilmastostrategian rooli uuden kuntalain näkökulmasta	23
6.3 Ilmastotyön resursointi ja organisointi	24
6.4 Yhteistyö kunnan sisällä	27
6.5 Vähennystavoitteet, laskentamallit ja raportointi.....	29
6.6 Ilmastotyön vaikuttavuuden arviointi	33
7 Kuntien ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimenpiteet	36
7.1 Ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteet.....	36
7.2 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen	41
8 Kuntien ilmastotyön ominaispiirteitä	43
8.1 Hanketyöskentely, sitoumukset ja EAKR-rahoitus	43
8.2 Ilmastotyön koordinointi ja johdon sitouttaminen.....	45
8.3 Ilmastotyön hyötyjen tunnistaminen ja niistä viestiminen.....	46
8.4 Perinteiset ongelmat hidastavat ilmastotyötä kunnissa	48
8.5 Liikenne ja yhdyskuntarakenteen eheyttäminen haasteena	49
8.6 Valtavirtaistamisen aste kuntien ilmastotyössä	51
9 Kansallisen tuen tarve kuntien ilmastotyölle	52
9.1 Kansallisen tuen tarve kuntien ilmastotyölle vaihtelee kuntakokoluokittain.....	53
10 Kuntien ja maakuntien välinen yhteistyö ja tehtävänjako ilmastotyössä	55
11 Kuntien ilmastotyön tulevaisuudenkuvat	59
12 Tulokset ja johtopäätökset	62
12 Resultat och slutsatser	64
Lähdeluettelo	66
Liitteet	
Liite 1. Kyselylomake	68
Liite 2. Haastattelurunko, haastateltavat, työpajan ohjelma & työpajan osallistujalista	75
Liite 3. Selvitykseen osallistuneet kunnat kartalla esitettyinä.....	77

Tiivistelmä

Tässä selvityksessä on luotu kokonaiskuva kuntien ja maakuntien ilmastotyön nykytilasta. Selvitys karottaa, millaista kuntien ilmastotyö on noin kymmenen vuotta ilmastokysymykseen heräämisen ja sen haltuunoton jälkeen kunnissa. Selvitys on jatkumoa Kuntaliiton vuoden 2009 ja 2012 selvityksille kuntien ilmastotyöstä. Pääpaino ei ole enää edellisten selvitysten mukaisesti ilmastomuutoksen omaksumisessa kunnan toiminnassa vaan käytännön teoissa sekä ilmastotyötä hidastaneissa ja vahvistaneissa käytänteissä.

Selvitys perustuu kahteen kyselyaineistoon. Kyselyt lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin ja maakuntiin. Kokonaisvastausprosentti kuntakyselyssä oli 25 prosenttia, mutta yli 25 000 asukkaan kunnista yli 60 prosenttia. Kyselyaineiston analyysin tueksi tehtiin myös kahdeksan teemahaastattelua sekä järjestettiin aiheeseen liittyvä työpaja.

Kunnilla on tärkeä rooli ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa oman toimintansa kautta sekä ihmisten paikallisyhteisönä. Kunnat ovat hyvin eri vaiheessa ilmastotyössään ja tekevät erilaisia ratkaisuja. Kunnat ovat toiminnallisesti erilaisia keskenään, joten yhtä oikeaa tapaa hoitaa ilmastoasioita ei ole. Isossa kunnassa systemaattiselle ilmastotyölle on paremmat edellytykset kuin aivan pienimmissä kunnissa. Pienissä kunnissa voidaan tehdä silti mielekkäitä ilmastotekoja, mutta toiminnan jatkuvuuden varmistaminen ja resursointi kohtaa haasteita. Myöskään isoimmissa kunnissa ilmastotyön vakituinen resursointi ja koordinointi eivät täysin vastaa strategiatason tavoitteita ilmastoasioissa. Ilmastoasioiden edistäminen on siten pitkälti erilaisten hankkeiden varassa. Hankkeet ovat olleet nykyisessä tilanteessa ilmastotyön mahdollistava tekijä kunnissa. Hankemaailmaan liittyy kuitenkin epävarmuuksia toiminnan jalkauttamisessa kunnan perustyöhön. Hankkeisiin liittyvä raportointi ja kasvava hankemaailma ilmastoasian ympärillä saattaa hajauttaa jo entisestään niukkoja ilmastoresursseja.

Systemaattinen strategiatason ilmastotyö leviää tällä hetkellä hitaasti uusiin kuntiin. Strategista ilmastotyötä tehdään jo lähes kaikissa yli 50 000 asukkaan kunnissa. Ilmastostrategia ei ole välttämätön edellytys ilmastotyölle. Onnistunut strategiaprosessi luo kuitenkin ilmastotyöhön vaikuttavuutta ja näyttää lisäävän ilmastotoimenpiteitä kunnassa nimenomaan niissä ilmastoteoissa, jotka ovat kunnan määräysvallassa. Pitkälti markkinoiden kautta määrittävissä ilmastoteoissa, kuten kaukolämmön polttoaineratkaisuissa ja energiansäästöissä kuntien ratkaisut näyttävät olevan samansuuntaisia riippumatta onko ilmastostrategia vai ei.

Ilmastomuutoksen hillintä huomioidaan edelleen sopeutumista tarkemmin ja useammin niin kuntien kuin maakuntien ilmastostrategioissa. Sopeutumiseen liittyvät näkökulmat ovat kuitenkin nousseet entistä suurempaan painoarvoon. Hillintätoimissa kunnat ovat aktivoituneet energiatehokkuusasioissa sekä kaukolämmön kehittämisessä. Myös kevyen liikenteen mahdollisuuksia on parannettu ja rakentajille annettu energianeuvontaa. Sopeutumiskysymyksissä tulva-asiat ovat olleet keskiössä. Kokonaisvaltaiset maankäyttöön ja liikenteen hillintään liittyvät kysymykset pysynevät haastavina ja niissä tarvitaan laajempaa alueellista koordinoitua. Maankäytön kysymyksissä on toisaalta huomioitava erot alueiden toiminnallisessa luonteessa sen suhteen, onko esimerkiksi henkilöautolle realistista korvaavaa kulkumuotoa ihmisten arjessa.

Ilmastotyötä on kunnissa strategiaprosessin lisäksi edistänyt johdon vahva sitoutuminen asiaan sekä ilmastoasioiden poikkihallinnollinen koordinoitiryhmä. Ilmastotyö on huomioitava koko kuntakon-

sernin tasolla. Edelleen ilmastoasiat jäävät kuitenkin liiaksi ympäristönsuojelutoimialan tehtäväkentän koordinaatiovastuulle. Alati heikentynyt kuntatalous on hidastanut investointien kautta tapahtuvaa ilmastotyötä. Kansainvälisten ilmastoneuvottelujen hidas tahti vaikuttaa myös taustalla kuntien ilmastotyön kehittymiseen.

Ilmastonmuutoksen hillinnän hyödyt tunnistetaan yleisellä tasolla muun muassa kustannussäästöjen ja kunnan imagon kohoamisen muodossa. Tästä huolimatta toisinaan voi olla hankalaa saada ilmastoasiat kunnan päätöksenteon ytimeen. Ilmastoasioiden hyötyjen esiin tuonti edellyttää nykyistä kehittyneempää kustannuslaskentaa sekä ilmastotoimien vaikuttavuuden arviointia. Tälle on myös ilmennyt selvä tarve eritoten ilmastotyön edelläkävijäkunnissa, joissa osa helpoista keinoista on käytetty ilmastotyössä. Kuntien kannattaa tehdä yhteistyötä vaikuttavuuden arvioinnissa. Erityisesti kaikista aktiivisimmissä ilmastotyötä tehneissä kunnissa toiminnan painopiste on muuttumassa kohti yhteistyötä kuntalaisten ja alueen yritysten kanssa. Tällaisessa yhteistyössä on huomattava potentiaali hyödyntämättä.

Valtiolta kunnat odottavat suoraa taloudellista tukea ilmastotyöhönsä energia-avustusten muodossa sekä nykyistä voimakkaampaa panostusta uusituttuun energiaan. Pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta kaitavataan myös energia- ja ilmastopolitiikkaan. Pienet kunnat tarvitsevat vielä neuvoa ja opastusta, isoille kunnille merkittäviä valtion tukimuotoja ovat muun muassa joukkoliikenneavustukset. Maakuntien näkemykset valtion tuesta ovat yhteneviä kuntien kanssa.

Ilmastoasioiden sulautuminen osaksi kunnan kaikkea toimintaa on vielä pääsääntöisesti kesken ja erot kuntien välillä ovat suuria. Ilmastoasioita joudutaan vielä käsittelemään erilliskysymyksenä, mikä ei ole pitkän aikavälin tavoite. Niillä toimialoilla, joilla ilmastotyön hyödyt ovat ilmeisimmät ja ilmastotyö ei ole ristiriidassa muiden politiikkatavoitteiden kanssa, on edetty pisimmälle. Asenneilmapiirissä ilmastotyötä kohden on tapahtunut positiivista muutosta ja strategiatasolla ilmastoasiat ovat tulleet huomioiduksi suhteellisen nopeasti. Alati heikentynvä taloustilanne vaarantaa kuitenkin lopullisen siirtymän strategioista käytäntöön.

Resumé

Denna utredning ger en helhetsbild av nuläget i kommunernas och landskapens klimatarbete. Utredningen kartlägger hur långt det kommunala klimatarbetet är cirka tio år efter att kommunerna fick insikt om klimatfrågan och tog tag i den. Utredningen är ett fortsatt led i Kommunförbundets utredningar om kommunernas klimatarbete 2009 och 2012. Huvudvikten ligger inte längre, såsom i de föregående utredningarna, på att godta klimatförändringen i kommunens verksamhet, utan på konkreta åtgärder och praxis som stärker klimatarbetet eller gjort det långsammare.

Utredningen baserar sig på två enkäter som skickades till alla kommuner och landskap i Fastlandsfinland. Svartsprocenten i kommunenkäten var i snitt 25, men bland kommuner med över 25 000 invånare drygt 60. Som stöd för analysen av enkätmaterialen genomfördes också åtta temaintervjuer och ordnades en temaworkshop.

Kommunerna har en betydande roll i stävandet av och anpassningen till klimatförändringen genom den egna verksamheten och som lokalsamhälle. Olika kommuner är i mycket olika skede i sitt klimatarbete och väljer också olika lösningar. Kommunernas verksamheter ser olika ut och därför finns det inte ett enda korrekt sätt att sköta klimatfrågor. I en stor kommun finns det bättre förutsättningar för systematiskt klimatarbete än i de allra minsta kommunerna. I små kommuner kan man ändå göra meningsfulla klimatåtgärder, men det innebär utmaningar att säkerställa kontinuiteten och resurser för verksamheten. Den bestående resursfördelningen och samordningen av klimatarbetet motsvarar inte helt de mål som fastställts för klimatfrågor på strateginivå ens i de största kommunerna. Således vilar främjandet av klimatfrågor till stor del på olika projekt. I den nuvarande ekonomiska situationen har projekten möjliggjort klimatarbete i kommunerna. Det finns dock osäkerhetsfaktorer i att koppla samman projektverksamheten med kommunens primära verksamhet. Rapporteringen i anslutning till projekten och den expanderande projektvärlden kan splittra de redan knappa klimatresurserna.

Det systematiska klimatarbetet på strateginivå sprids för tillfället långsamt till nya kommuner. Strategiskt klimatarbete görs redan i nästan alla kommuner med mer än 50 000 invånare. En klimatstrategi är inte någon absolut förutsättning för klimatarbete. En lyckad strategiprocess ger dock klimatarbetet bättre effekt och ser ut att utöka klimatåtgärderna i kommunen uttryckligen inom de områden där kommunen har bestämmanderätt. Klimatåtgärderna styrs till stor del av marknaden, och till exempel när det gäller val av bränsle i fjärrvärmesystem och energisparåtgärder är kommunernas lösningar likartade oberoende om det finns en klimatstrategi eller inte.

Stävandet av klimatförändringen beaktas fortfarande noggrannare och oftare än anpassningen till den i såväl kommunernas som landskapens klimatstrategier. Aspekter kring anpassningen har dock fått allt mer vikt. När det gäller stävandet har kommunerna varit aktiva i frågor kring energieffektivitet och utveckling av fjärrvärme. Också möjligheterna för gång-, cykel- och mopedtrafik har förbättrats och byggarna har erbjudits energirådgivning. Bland anpassningsfrågorna har översvämningar varit i fokus. Övergripande frågor kring markanvändningen och minskningen av trafiken kommer sannolikt fortsättningsvis att innebära utmaningar och kräver en mer omfattande regional samordning. När det gäller markanvändningen bör man beakta de regionala skillnaderna i områdenas karaktär: finns det exempelvis något realistiskt transportalternativ till personbilen i invånarnas vardag?

Utöver av strategiprocessen har klimatarbetet i kommunerna främjats av ledningens starka engagemang

och en sektorövergripande samordningsgrupp för klimatfrågor. Klimatarbetet ska beaktas inom hela kommunkoncernen. Samordningen av klimatfrågorna hamnar dock fortfarande alltför mycket på miljöförvaltningens ansvar. Den allt svagare kommunala ekonomin har bromsat det klimatarbete som görs genom investeringar. Det långsamma tempot i de internationella klimatförhandlingarna har också sin effekt på hur kommunernas klimatarbete utvecklas.

Nyttan med att stävja klimatförändringen kan konstateras på allmän nivå, exempelvis i kostnadsbesparingar och förbättrad image. Trots det kan det ibland vara besvärligt att få med klimatfrågorna i kärnan av kommunens beslutsfattande. För att nyttan med klimatarbetet ska kunna lyftas fram krävs mer avancerade kostnadskalkyler och en konsekvensbedömning av klimatåtgärderna. För detta har det också visat sig finnas ett klart behov särskilt i de kommuner som är föregångare i klimatarbetet och där en del av de enkla metoderna redan har tillämpats. Det lönar sig för kommunerna att samarbeta i konsekvensbedömningen. I synnerhet i de kommuner som varit mest aktiva i klimatarbetet håller fokus på att förflyttas mot samarbete med invånarna och de lokala företagen. I ett sådant samarbete finns en betydande potential.

Av staten väntar sig kommunerna direkt ekonomiskt stöd för sitt klimatarbete i form av energibidrag samt starkare satsningar på förnybar energi. Långsiktighet och förutsebarhet önskas också i energi- och klimatpolitiken. Små kommuner behöver fortfarande råd och vägledning medan en av de viktigaste stödformerna för stora kommuner är statsunderstöd för kollektivtrafik. Landskapens syn på det statliga stödet är i linje med kommunernas.

Processen med att ta med klimatfrågorna i all kommunal verksamhet pågår till stor del fortfarande och skillnaderna mellan kommunerna är stora. Klimatfrågorna måste fortfarande behandlas som särskilda ärenden, vilket inte är målet på lång sikt. Längst har man kommit inom de sektorer där nyttan med klimatarbetet är tydligast och där arbetet inte står i strid med andra politiska mål. Det har skett en positiv förändring i attityderna gentemot klimatarbete och på strateginivå har klimatfrågorna beaktats relativt snabbt. Den alltför svaga ekonomiska situationen äventyrar dock det slutliga steget från strategier till praxis.

1 Johdanto

Ilmastonmuutoksen hillinnässä on käynnissä murrosvaihe. Kioton 2. velvoitekausi kuten Euroopan unionin sitovat päästävähennystavoitteet päättyvät vuoteen 2020. Pariisin ilmastokokouksessa joulukuun alussa pitäisi saada aikaan uusi kansainvälinen YK:n ilmastosopimus. EU:ssa on olemassa linjaukset päästövähennystavoitteista vuodelle 2030. Maapallon keskilämpötilan kohoamisen pysäyttäminen kahteen asteeseen on äärimmäisen tärkeää. Tätä korkeampi keskilämpötilan kohoaminen tarkoittaa peruuttamattomia muutoksia elinympäristöön ja kasvavia sopeutumiskustannuksia sekä mahdollisesti ilmastosyistä johtuvia pakolaisvirtoja.

Riippumatta siitä, mitä kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa saadaan aikaan, kunnilla on tärkeä rooli ilmastosopimusten toimeenpanossa lakisääteisten tehtäviensä kautta sekä kansalaisten paikallisyhteisönä ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa. Kuntien ilmastotyöllä tarkoitetaan ilmastopoliitikasta johdettuja käytännön toimia, joiden tarkoituksena on ilmastomuutoksen hillintä tai siihen sopeutuminen. Ilmastotyö ei ole muusta kunnan toiminnasta irrallinen osa-alue vaan poikkileikkaava kaikessa toiminnassa huomioitava teema.

Erityisesti suurilla kaupungeilla on tärkeä rooli päästövähennysten saavuttamisessa. Maankäytön ja liikenteen suunnittelulla, julkisilla hankinnoilla, energiayhtiöiden ja kiinteistöjen omistajina sekä tuemalla ja neuvomalla alueen yrityksiä ja kuntalaisia tehdään jatkuvasti kokonaispäästöihin vaikuttavia ratkaisuja. Kuntien kannattaa olla aktiivisia edelläkävijöitä ja osoittaa omilla esimerkeillään asukkailleen, että ilmastotyö on oleellinen ja tärkeä osa nykyistä yhteiskuntaa.

Tämän selvityksen tarkoituksena on antaa laaja tilannekuva kuntien ja maakuntien ilmastotyöstä. Selvitys on jatkumoa Suomen Kuntaliiton vuosina 2009 (Savikko) ja 2012 (Mattsson) tekemille selvityksille kuntien ilmastotyöstä. Ilmastotyö on edennyt kunnissa merkittävästi viime vuosia, joten on aika muuttaa selvityksen painopistettä. Aiemmin mielenkiinnonkohteena olivat ilmastostrategioiden laatimiseen liittyvät näkökulmat ja ilmastoasioiden sisäistäminen kunnissa, koska ilmastoasia oli uusi ilmiö suuressa osassa kuntia.

Näitä näkökulmia ei ole syytä unohtaa edelleenkään. On kuitenkin aika kysyä; Millaisia tuloksia ilmastotoasioissa on saavutettu ja mitkä toimintatavat ovat olleet tuloksellisimpia? Yhtälailta selvityksessä ollaan kiinnostuneita siitä, mikä on hidastanut ilmastotyötä ja mitä seuraavaksi aiotaan tehdä. Maakuntien ilmastotyö on myös mukana selvityksessä, koska ne ovat lähteneet aktiivisesti mukaan ilmastotyöhön.

Selvityksen tarkoituksena on tuoda esille ilmastotyötä vahvistaneita ja heikentäneitä tekijöitä kunta- ja aluetasolla. Tämä tarjoaa kunnille mahdollisuuksia tehostaa omaa ilmastotyötään ja pohtia oman kunnan näkökulmasta seuraavia ilmastotoimenpiteitä. Ilmastotyötä aloitteleville kunnille selvitys tarjoaa hyväksi koettuja toimintamalleja. Selvitys tuottaa myös tietoa kansallisen ilmastopoliitiikan tueksi sekä valtion ohjauskeinojen kehittämistä varten.

2 Selvityksen tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät

Selvitys on pyritty toteuttamaan aineistolähtöisenä. Aikaisempiin Kuntaliiton kuntien ilmastaselvityksiin viitataan silloin, kun vertailtavuus on mahdollista tai aineiston analyysi syvenee sitä myöten. Kansallisen ja kansainvälisen tason ilmastokysymykset on jätetty vähemmälle huomiolle, vaikka ne vaikuttavat suoraan myös paikallistasoon. Luvuissa 4 ja 5 käydään lyhyesti läpi ilmastotyön laajempi nykytila. Kappaleessa 5 pyritään taustoittamaan nimenomaan kunnan roolia ilmastotyössä. Tätä tulkintakehystä vasten rakentuu myös pääosin aineiston analyysi.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen on kuntien ja maakuntien ilmastotyön nykytila?
2. Mihin suuntaan alueellinen ja paikallinen ilmastotyö on kehittymässä?
3. Mitä konkreettista ilmastotyössä on jo saavutettu?
4. Missä ilmastotyötä edistävissä asioissa ei ole edetty riittävästi tai kohdataan suurimpia haasteita?
5. Miten ilmastotyön vaikuttavuutta arvioidaan (sis. seuranta ja laskenta)?
6. Miten erilaiset hankkeet ja sitoumukset vaikuttavat ilmastotyön tekemiseen kunnassa?
7. Miten ilmastotyö pitäisi organisoida eri hallinnon tason välillä ja millaista valtion tukea alueilla tehtävä ilmastotyö tarvitsee?

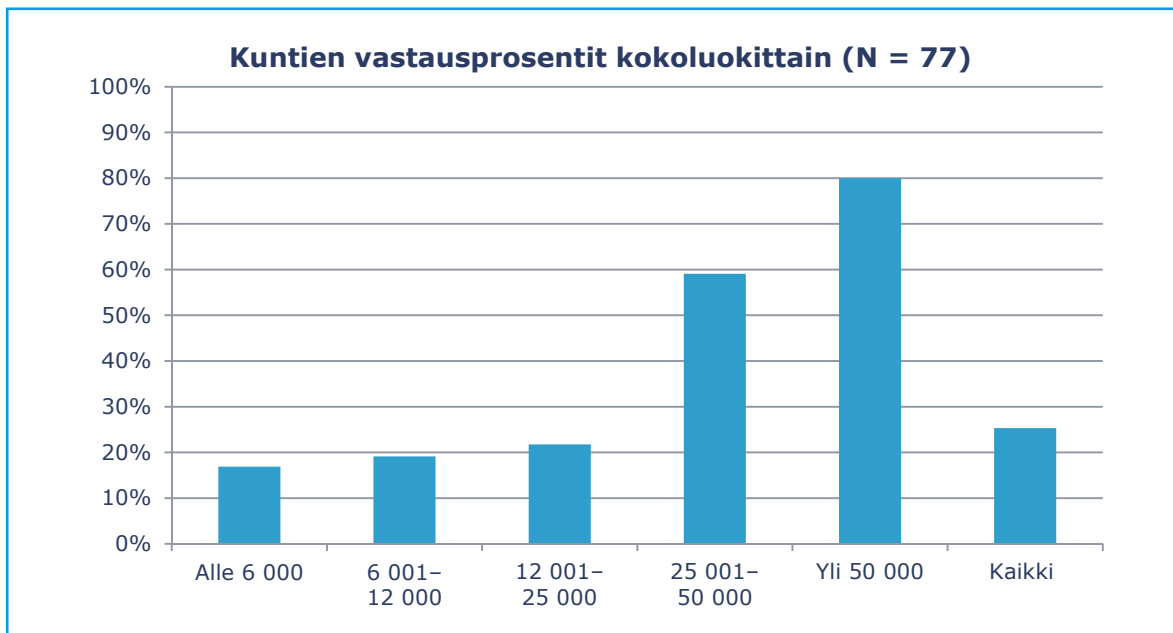
Selvitystä varten lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin ja maakuntiin kysely ilmastotyöstä. Vastausprosentit näkyvät kuvaajasta 1 kuntakokoluokittain. Suurista kunnista saatiin vastauksia paremmin kuin pienistä. Tämä kertonee siitä, että suurissa kunnissa tehdään ilmastotyötä pieniä kuntia aktiivisemmin.

Vastausprosentti jäi edellisten kyselyiden vastausprosentteista. Tämä voi johtua siitä, että viime kyselystä ei ole aikaa kuin muutama vuosi. Ilmastoasiat ovat myös olleet vähemmän näkyviä julkisuudessa. Tämän kyselyn ohjeistuksessa painotettiin vastaamaan nimenomaan oman kunnan näkökulmasta. Aikaisemmissa kyselyissä esimerkiksi seutukunnan keskuskaupunki saattoi vastata kaikkien alueen kuntien puolesta, mikä nosti kyselyn vastausprosenttia selvästi. Ongelmaksi muodostui kuitenkin samalla tiedon luotettavuuden arviointi.

Olennaista tämän kyselyn luotettavuuden ja merkityksellisyyden kannalta on se, että yli 25 000 asukkaan kuntien vastausprosentti oli yli 60 prosenttia. Kyselyyn vastanneissa kunnissa asuu noin 60 prosenttia suomalaisista. Maakunnille osoitettuun kyselyyn vastasi 13 maakuntaa vastausprosentin ollen 72 prosenttia.

Selvitystä varten tehtiin myös kahdeksan teemahaastattelua. Haastateltavaksi valittiin asiantuntijoita, joilla on pitkä kokemus ilmastotyöstä. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin. Haastattelut olivat puolistrukturoituja.

Selvitystä varten järjestettiin myös työpaja kuntatalolla Helsingissä 3.9.2015. Työpajaan kutsuttiin kyselyyn osallistuneet henkilöt sekä kuntien ilmastokampanjan yhteyshenkilöt. Aiheena työpajassa oli kuntayhteistyö ilmastotyössä sisältäen myös maakuntaliitot sekä raportoinnin ja ilmastotyön seurannan kehittämisen kunnissa. Työpajaan osallistui 17 henkilöä sekä selvityksen koko ohjausryhmä.

Kuva 1. Kuntien vastausprosentit.

Kyselystä saatu aineisto käsiteltiin SPSS-ohjelmalla ja tulokset esitetään raportissa kuntakokoluokittain. Koska pienistä ja keskisuurista kunnista saatiin verrattain vähän vastauksia, on osassa taulukoissa luokat alle 6 000 asukasta ja 6 001–12 000 asukasta sekä luokat 12 001–25 000 ja 25 001–50 000 asukasta yhdistetty.

Lisäksi selvitystä varten on käyty läpi kuntien ja maakuntien ilmastostrategioita/ohjelmia. Keskeisin muu aineisto analyysin muodostamista varten on Kuntaliiton aikaisemmat selvitykset kuntien ilmastotyöstä vuosilta 2009 (ilmastoasiaan herääminen) ja 2012 (strategiatyön aloittaminen). Anu Kerkkäsén väitöskirja ilmastokysymyksen haltuunotosta Suomen hallinnossa on myös mielenkiintoinen vertailukohta nyt kerätylle aineistolle, koska väitöskirjan kunta-aineisto on kerätty noin kymmenen vuotta sitten vuonna 2004, jolloin ilmastokysymykseen vasta heräiltiin Suomen hallinnossa. Maakuntien osalta on olemassa Jaana Sorvalin selvitys vuodelta 2012 maakuntien ilmastostrategioista, jota käytetään tässä selvityksessä myös vertailuaineistona.

3 Kansainväliset ja kansalliset ilmastotavoitteet ja sitoumukset

Kansainväliset ilmastoneuvottelut ovat edenneet verkkaisesti kahden asteen tavoitteen näkökulmasta. Viime aikoina muun muassa Yhdysvallat on kuitenkin osoittanut aktiivisuutta ilmastotyössä. Myös Kiinan on lähes pakko muuttaa energiantuotantoaan pahenevan ilmansaasteongelman vuoksi. Paine onnistumiseen kansainvälisen sopimuksen aikaan saamiseksi on huomattava.

Pariisissa on tarkoitus saada aikaan joulukuussa 2015 kansainvälinen sopimus, jonka nojalla maailman maat vähentävät merkittävästi kasvihuonekaasupäästöjään. Päästövähennyksiä tarvitaan, jotta tavoite maapallon keskilämpötilan nousun rajaamisesta enintään kahteen asteeseen pysyisi mahdollisena, jonka rajoissa tunnetut ilmastoriskit ovat vielä hallittavissa. Myös ilmastomuutokseen sopeutumista vahvistetaan. Pariisin sopimuksen on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2020. (YM 2015).

Jos keskilämpötilan nousua ei saada rajattua kahteen asteeseen, ilmastomuutoksen vaikutukset kasvavat merkittävästi ja osin arvaamattomasti. Keskimäärin neljä astetta lämpimämmässä maailmassa ruuan tuotantojärjestelmä ei pysty vastaamaan enää kasvaneeseen kysyntään ja vauraammille alueille voi ohjautua ilmastopakolaisuutta, joka koettelee vastaanottavien yhteiskuntien kantokykyä. (Tommila et al. 2013).

Suomi on sitoutunut Euroopan unionin ilmastotavoitteisiin ja niihin liittyviin kansallisiin tavoitteisiin vuoteen 2020 mennessä. Suomi on sitoutunut vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään 21 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla, päästövähennys on 16 prosenttia vuoden 2005 tasosta. Suomen on myös nostettava uusiutuvan energian osuus 38 prosenttiin. Energiatohokkuuden tavoite on 20 prosentin parannus peruskehitykseen verrattuna. Liikenteen uusiutuvan osuuden velvoite on 10 prosenttia, mutta kansalliseksi tavoitteeksi on asetettu 20 prosenttia. Siinä tapauksessa, että muut teollisuusmaat hyväksyvät vastaavat tavoitteet, Suomi on valmis vähentämään päästöjään 30 prosenttia.

EU on sopimassa syksyllä 2015 omista tavoitteistaan vuodelle 2030. Vuoden 2020 niin sanottujen 20-20-20 tavoitteiden tilalle on tulossa vuodelle 2030 päästövähennystavoitteeksi vähintään 40 prosenttia. Uusiutuvan energian osuus sekä energiatohokkuus nousevat 27 prosenttiin EU:n tasolla.

	2020	2030
Kasvihuonekaasupäästöjen vähennys	↓ -20 % vuoden 1990 tasosta	↓ -40 % vuoden 1990 tasosta <small>VÄHINTÄÄN</small>
Uusiutuvan energian osuus	↑ 20 prosenttiin energian loppukulutuksesta	↑ 27 prosenttiin energian loppukulutuksesta
Energiatohokkuuden parantaminen	↑ 20 % verrattuna vuonna 2007 arvioituu kehityspolkuun	↑ 27 % verrattuna vuonna 2007 arvioituu kehityspolkuun*

*Ohjeellinen tavoite

Kuva 2. EU:n päästötavoitteet (Ilmasto-opas 2015; ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö).

Kansallisessa energia- ja ilmastotiekartassa vuodelle 2050 on asetettu 80–95 prosentin päästövähennystavoite vuoteen 1990 verrattuna. Ilmastolaissa määritellään, että kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ilmakehään vähentyvät Suomen osalta vuoteen 2050 mennessä vähintään 80 prosenttia verrattuna vuoteen 1990. (Energia- ja ilmastotiekartta 2050, Ilmastolaki 609/2015).

Kunnilla on tärkeä rooli ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Kuntien omista rakennuksissa kuluu 5–6 prosenttia koko maan lämpöenergiasta ja noin 3 prosenttia sähköstä Kuntien omistamat energiayhtiöt tuottavat ja jakavat lähes 90 prosenttia kaukolämmöstä. Pelkästään kuntien energialaitoksista 15 suurinta tuottaa noin 15 prosenttia Suomen kaikista hiilidioksidipäästöistä. (Kuntaliitto 2010).

Suoran energian kulutuksen ja tuotannon lisäksi kunnat vaikuttavat päätöksillään erityisesti liikenteen päästöihin. Päästövähennystavoitteisiin pääseminen sekä päästökaupan piirissä että sen ulkopuolisilla sektoreilla edellyttää kuntien aktiivisuutta.

Vaikka paikallistasolla ilmastotyötä voidaan tehdä ilman tarkkaa päästölaskentaa perustuen muuhun kokemukseen ja indikaattoreihin, edellyttää kansainvälisen ilmastopolitiikan onnistuminen päästölaskentatietoja. Ilman riittävän tasa-laatuista ja yhteismitallisia päästölaskentatietoja kansainvälisten sitoumusten tekeminen vaikeutuu ja tehtyjen sopimuksien toteutumista on hankala valvoa käytännössä.

3.1 Sipilän hallitusohjelman ilmastopoliittiset linjaukset ja kärkihankkeet

Sipilän hallitusohjelma pitää sisällään useita ilmastotavoitteita. Ohjelmaan on kirjattu, että Suomi on saavuttanut 2020-ilmastotavoitteet jo vaalikauden aikana ja fossiilista tuontienergiaa on korvattu puhtaalla ja uusiutuvalla kotimaisella energialla. Uusiutuvan energian käytön lisäämisellä tavoitellaan uusien työpaikkojen syntymistä erityisesti cleantech-yritysten kasvun kautta.

Hallitusohjelmassa linjataan edelleen, että päästöttömän uusiutuvan energian käyttöä lisätään siten, että sen osuus nousee 2020-luvulla yli 50 prosenttiin ja omavaraisuus yli 55 prosenttiin sisältäen turpeen käytön. Tavoitteista kunnianhimoisimpia lienee hiilen käytöstä luopuminen energiantuotannossa ja tuontilajin käytön puolittaminen 2020-luvun aikana. (Hallitusohjelma 2015).

Hiilen osuus Suomen energiantuotannosta on noin 11 prosenttia ja öljyn 23 prosenttia. Myös liikenteen uusiutuvien polttoaineiden osuuden nostaminen vuoteen 2030 mennessä 40 prosenttiin on haastava tavoite. Liikenteen polttoaineiden osuuden kasvattaminen 40 prosenttiin tarkoittaisi uusiutuvan käytön lisäämistä sadalla prosentilla vuodesta 2020 vuoteen 2030.

Ilmastotavoitteet perustuvat pitkälti kotimaisen bioenergian käytön lisäämiseen. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että puun käyttöä lisätään vuositasolla 15 miljoonalla kuutiometrillä. Puuston kasvu mahdollistaa hallitusohjelman mukaisen puun käytön lisäyksen, mutta haasteeksi voi muodostua metsäteollisuuden puun kysynnän vaihtelu ja hajautunut metsänomistus, jota myös pyritään hallitusohjelmassa cheytämään. Puun hinnan asettuminen tasolle, joka ei vaaranna metsäteollisuuden kilpailukykyä, vaikuttaa merkittävästi tavoitteisiin lisätä puunkäyttöä energiana. Laajamittainen puupohjaisen polttoaineen käyttö kaukolämmön tuotannossa voi koko yhteiskunnan tasolla muodostua pitkällä aikavälillä haastavaksi, jos kaikki kunnat tekevät asiassa samansuuntaisia ratkaisuja. Puun energiakäyttöön liittyvissä kysymyksissä tarvittaneen kansallista koordinaointia ja suunnittelua.

Hallituksen kärkihankkeilla toteutetaan hallitusohjelmaa. Kärkihankkeista kolme koskee suoraan ilmastopolitiikkaa. Kärkihankkeiden biotalouskokonaisuudelle on tarkoitus jakaa yhteensä noin 300 mil-

joonaa euroa. Käytettävissä olevaa rahaa on tarkoitus ohjata sekä tutkimus ja kehitystoimintaan että investointitukena. Bioenergiakokonaisuuteen kuuluu osaltaan myös lupahallinnon sujuvoittaminen ja normien purku.

Kärkihanke 1. Hiilettömään, puhtaaseen, uusiutuvaan energiaan kustannustehokkaasti

Kärkihanke 2. Puu liikkeelle ja uusia tuotteita metsästä

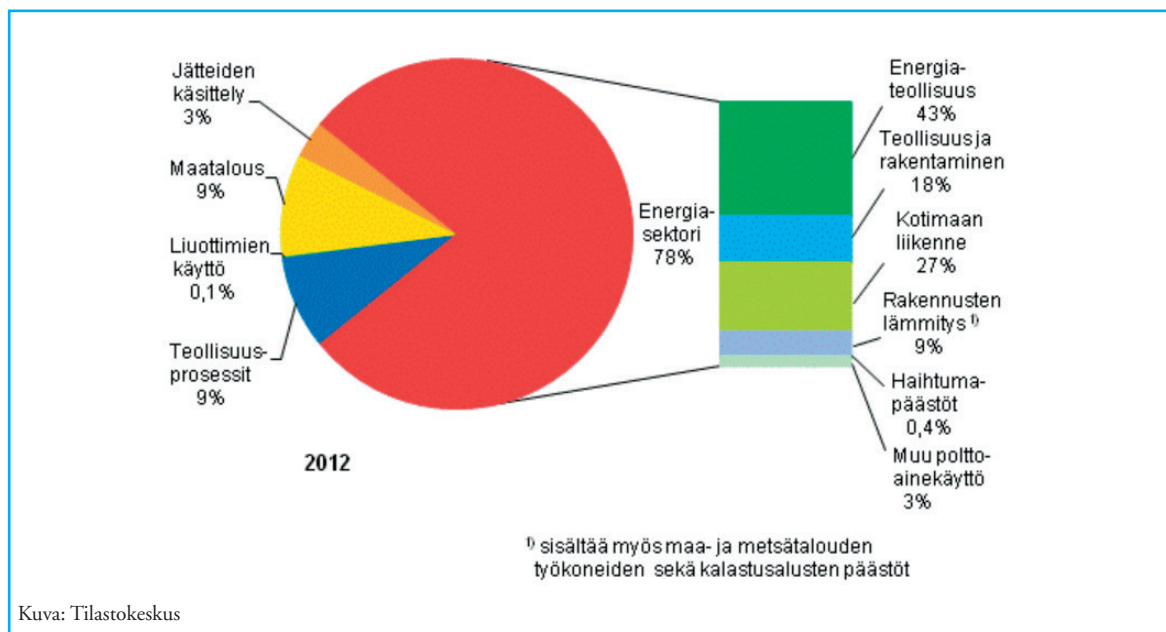
Kärkihanke 3. Kiertotalouden läpimurto, vesistöt kuntoon

4 Kasvihuonekaasupäästöjen lähteet

Suomen kasvihuonekaasupäästöistä ylivoimaisesti suurin osa koostuu energiasta. Eri muodoissaan energia tuottaa lähes 80 prosenttia päästöistä. Energiateollisuus (sähkön ja lämmöntuotanto) ja kotimaan liikenne tuottavat yhdessä 70 prosenttia päästöistä. Tämä kokonaisuus yhdessä rakennusten erillislämmityksen kanssa muodostaa merkittävimmän päästövähennyspotentialin.

Maatalouden päästöissä ei ole näköpiirissä mahdollisuuksia merkittäviin kustannustehokkaisiin vähennyksiin elleivät kulutustottumukset muutu. Jätehuollon osalta käynnissä olevilla toimenpiteillä saavutetaan tarvittavat vähennykset. Resurssiviisaus- ja kiertotaloustoimet vähentävät jätteiden määrää. (Energia ja ilmastotiekartta 2050, 54–55).

Teollisuus ja rakentaminen sekä teollisuusprosessien päästöt ovat yhdessä noin 25 prosenttia päästöistä. Energian kallistuminen ohjannee tehostamaan energiankäyttöä liiketaloudellisten toimijoiden piirissä osana markkinatalouden toimintalogiikkaa. Suomessa on paljon energiaintensiivistä teollista toimintaa. Yhteiskunnan hyvinvoinnin sekä ilmastopolitiikan näkökulmasta tarkoituksenmukaista ei ole kannustaa näitä toimijoita sijoittumaan väljempää ilmastopolitiikkaa harjoittaviin maihin (ns. hiilivuoto).

Kuva 3. Suomen kasvihuonekaasupäästöt. (Energia- ja ilmastotiekartta 2050)

4.1 Alue- ja yhdyskuntarakenne määrittelevät liikennetarpeen ja kulkumuodon

Suomalaisten työmatkat ovat pidentyneet. Keskimääräinen matka kotoa töihin piteni vuonna 2010 linnuntietä mitattuna jo lähes 14 kilometriin (Ympäristön tila 2013). Merkittäviä syitä työmatkojen pidentymiseen ovat kaupunkiseutujen laajeneminen ja työelämän erikoistuminen. Pisimpiä työmatkoja

tehdään yleisimmin suurten kaupunkiseutujen reuna-alueilta. Kun niillä asuvien ihmisten määrä kasvaa, myös keskimääräiset työmatkat pitenevät. Liikenneviraston henkilöliikennetutkimuksen mukaan 75 prosenttia työmatkojen kilometreistä kuljetaan henkilöautolla, 22 prosenttia julkisilla liikennevälineillä ja vain 3 prosenttia kävellen tai polkupyörällä. (Henkilöliikennetutkimus, 2012).

Henkilöautojen liikennesuoritteiden kasvu vaikuttaa kuitenkin pysähtyneen ja jopa hieman laskeneen (Aaltoalan tiedotuskeskus 2015). Liikennesuoritteiden kasvua on hillinnyt heikentynyt taloustilanne ja myös siitä johtuva kehyskuntiin suuntautuvan muuttoliikkeen väheneminen. Nähtäväksi jää kasvaako kehyskunnat taas voimakkaasti talouskasvun elpymässä vai vaikuttaako taustalla jokin suurempi kulttuurinen muutos, jonka seurauksena isojen kaupunkien keskusalueiden suhteellinen vetovoimaisuus olisi pysyvästi kasvanut.

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen hillintä ohjaa kysymään: Millainen alue- ja yhdyskuntarakennne on turvallinen, tehokas ja kestävä ilmastonmuutoksen vaikutusten kannalta ja samalla hillitsee ilmastonmuutosta? Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen voisi tarjota erään kehysten, jonka puitteissa laajempaa aluerakennekysymystä voitaisiin tarkastella muuttuvassa toimintaympäristössä. Yleisellä tasolla tulevaisuuden haasteet edellyttävät yhdyskuntarakenteen tiivistämistä, mutta samalla bioenergiaresurssien hyödyntäminen edellyttää koko maan kattavaa aluerakennetta.

Kysymys aluerakenteen tulevaisuudenkuvasta ja tavoiteltavasta yhdyskuntarakenteesta monimutkaistuu huomattavasti, kun pohditaan miten varmistetaan, että alueelliset ja kunnalliset ilmasto- ja energiaratkaisut kumuloituvat sellaiseksi kokonaisuudeksi, joka on koko Suomen kannalta kestävä ja kohtelee alueita oikeudenmukaisesti.

Toisinpäin asiaa voi lähestyä kysymällä, missä määrin ja miten valtion olisi ohjattava alueiden käyttöä vaarantamatta kuntia aitoina paikalliset erityisolosuhteet huomioivina lähidemokratioina. Kunnille on ilmastoasioissa mahdollistettava sellainen toiminnan vapaus, jossa ilmastotavoitteet eivät liiaksi rajaa joustavuutta saavuttaa kunnille niin lainsäädännöllä kuin paikallisdemokratian kautta asetettuja muita hyvinvointimääreitä.

5 Kuntien rooli päästövähennystavoitteiden toteuttajana

Kunnat voivat vaikuttaa toiminnallaan periaatteessa kaikkiin ilmastopäästöjen lähteisiin, kun otetaan huomioon kuntakonsernin omat toiminnot ja yhteistyö kuntalaisten ja alueen yritysten kanssa. Kuntien suorat ja välittömät vaikutusmahdollisuudet poikkeavat kuitenkin eri päästölähteiden kohdalla. Kuntien vaikutusmahdollisuuksiin vaikuttaa myös omistaako kunta esimerkiksi itse energiayhtiön tai joukkoliikennelaitoksen. Myös olemassa oleva yhdyskuntarakenne asettaa rajoja eri ilmastotoimenpiteiden mielekkyydelle. Maaseutumaisilla alueilla henkilöauto on ainut arjen kulkumuoto. Maaseutumaisillakin alueilla voidaan kuitenkin pyrkiä kylämäiseen asutukseen ja hillitä hajarakentamista. (Kuntaliitto 2010).

Kuntien on omista lähtökohdistaan tunnistettava vaikuttavimmat ilmastoteot. Kuntien moninaisuuden ja eroavaisuuksien (elinkeinorakenne, yhdyskuntarakenne, kasvava/taantuva kunta ja kunnan omistamat toiminnot) vuoksi yleispätevää ohjetta tai järjestystä ilmastoteoille ei ole mahdollista laatia. Niiden kuntien, jotka eivät ole vielä aktivoituneet ilmastotyössä, kannattaa tutustua samankaltaisen ilmastotyötä tekevien kuntien toimintaan ja toimia myös yhdessä. Kunnan ilmastoteot toimivat esimerkkinä kuntalaisille ja yrityksille ja parhaimmillaan luovat uusia markkinoita.

Suurina kiinteistömassojen omistajana kunnat voivat vaikuttaa päästöihin parantamalla energiatehokkuutta ja valitsemalla mahdollisimman päästöttömiä energialähteitä. Energiantuotannossa kunnat tekevät pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja. Merkittävänä hankintojen tekijöinä kunnat pystyvät myös tekemään ilmastoystävällisiä ratkaisuja.

Edellä mainitut ratkaisut tapahtuvat kuitenkin pitkälti markkinoiden ehdoilla, jolloin myös valtion rooli korostuu verotuksen ja tukimuotojen kautta. Päätökset tekee lopulta kunta, mutta reunaehdot syntyvät markkinoilla. Kunnan toiminnan on oltava myös taloudellisesti kestävä.

Ilmastotiekartassa kuntien, erityisesti suurten kaupunkien, roolin on nähty kasvavan vähähiilisen yhteiskunnan rakentamisessa. Tiekartassa tuodaan esiin, että kaikki kunnat eivät tee vielä ilmastotyötä ja että vielä suhteellisen harvassa kunnassa sitoutuminen ilmastotyöhön on vahvaa. Ilmastotiekartassa on korostettu paikallisen ja alueellisen ilmastotyön vaikuttavuuden arvioinnin kehittämistä, koska kustannukset ja hyödyt sisältävien arvioiden laadinta edistäisi toimintatapamuutoksia ja investointisuunnitelmien laadintaa. (Ilmasto- ja energiatiekartta 2050).

5.1 Kunnat, kaavoitus ja ilmastomuutos

Kuntien erityisrooli ilmastotyössä perustuu kaavojen laatimiseen sekä rakentamisen ohjaukseen. Maankäytön suunnittelu onkin tärkeimpiä kunnan päätösvallassa olevia ympäristö- ja ilmastopolitiikan keino (Kerkkänen 2010, 67). Erityisesti yleiskaavoituksessa mutta myös asemakaavoituksessa, voidaan ottaa monipuolisesti huomioon niin ilmastomuutoksen hillintä kuin siihen sopeutuminen.

Päästöjen vähentämistä koskevat merkittävimmät ratkaisut liittyvät kaavoituksessa yhdyskuntarakentamiseen, kaupunginosien sisäiseen rakenteeseen ja toimivuuteen, maankäytön ja liikenteen yhteen sovittamiseen, edellytysten luomiseen uusiutuvan energian käytölle ja tuotannolle. Maankäyttö ja rakennuslain tarkoituksena on mahdollistaa kestävä ja vähän ilmastopäästöjä tuottava elämäntapa. Lakia valmistel-

taessa 1990-luvulla ei päästöjen voimakas vähentäminen tai hiilineutraali yhteiskunta ollut keskeisenä aiheena alueidenkäytön suunnittelussa. Energiatohokkuus sekä päästövähennykset ovat tulleet kaavoituksen ja rakentamisen keskiöön MRL:n voimaantulon jälkeen. (Arviointi maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta 2013, 125).

Alueidenkäytön suunnittelussa ja yhdyskuntien rakentamisessa kuntien ja maakuntaliittojen asema on siis keskeinen. Valtio antaa kaava-asioissa informaatio-ohjausta. Tämän lisäksi valtio ohjaa valtakunnallisilla alueidenkäyttötavoitteilla maakuntien liitoissa laadittavia maakuntakaavoja. Kuntien ja maakuntien rooli korostuu edelleen, jos hallitusohjelmakirjaus maakuntakaavojen alisteisuuden poistamisesta toteutuu. Kaupunkiseuduilla valtio ohjaa maankäyttöä MAL-aiesopimuksilla.

Kaupunkimaiset kunnat voivat toteuttaa monin tavoin sellaisen yhdyskuntarakenteen, jossa liikkumisen tarve vähenee ja liikkuminen tapahtuu joukkoliikenteellä tai kevyellä liikenteellä. Kunnat vaikuttavat liikennetarpeeseen ja kulkutapavalintaan. Liikenteen päästöihin vaikuttaa liikenteen määrän lisäksi autokannan ikä ja ajoneuvojen käyttämä polttoaine, joihin valtio voi vaikuttaa omilla päätöksillään. Uusimpien selvitysten mukaan pelkät teknologiset muutokset eivät kuitenkaan riitä liikenteen päästövähennysten saavuttamiseen, jolloin muut kulkumuotoon ja liikennetarpeeseen sekä esimerkiksi autojen yhteiskäyttöön liittyvät näkökulmat korostuvat. (Ilmastopaneeli 2015).

Täydennysrakentamisen merkitystä kasvattavat sekä ilmastomuutoksen hillintä että yhdyskuntataloudelliset seikat (Koski 2008). Olennainen tavoiteltava hyöty on, että yhdyskuntien pirstoutuminen vähenee ja rakenne tiivistyy. Täydennysrakentamisessa on kuitenkin huomioitava myös alueiden ekologisuuden turvaaminen. Palveluverkon saavutettavuus ja esteettömyys on kunnille tärkeitä myös ikääntyvän väestön palveluiden tehokkaan tuottamisen ja jakelun näkökulmasta. Kevyttä liikennettä ja joukkoliikennettä tukeva yhdyskuntarakenne parantaa muun muassa ilmanlaatua ja liikenneturvallisuutta sekä tuottaa kansanterveydellisiä hyötyjä arkiliikunnan lisääntyessä. Erityisesti terveyden edistämiseen liittyy myös kuntien kannalta huomattavia intressejä, koska noin puolet kuntien menoista koostuu terveydenhuollon eriaisteisista palveluista.

Suomessa on edelleen käynnissä väestön keskittyminen suuriin kaupunkeihin ja niiden ympäryskuntiin (Aro, 2015). Kasvavilla kunnilla, joissa rakennetaan uusia alueita, on korostunut rooli koko kansallisen ilmastotyön onnistumisen kannalta. Vanhaa rakennuskantaa peruskorjataan ja hajautunutta yhdyskuntarakennetta tiivistetään sitä tahtia, kuin se on mahdollista ja kokonaisuuden kannalta kustannustehokasta.

Kokonaan uusien alueiden rakentamisessa olisi lähtökohtaisesti otettava huomioon ilmastonäkökulmat. Kaikkien kuntien talouden kestävyys kannalta on ensisijaisen tärkeää, että ylläpidon suunnittelussa, investoinneissa ja maankäytössä ilmastonäkökulmat huomioidaan niin, että jälkisepeutumisen ja riskien hallinnan tarve vähenevät. Ilmastomuutoksen hillinnän onnistuminen määrittää sopeutumisen tarpeen tulevaisuudessa.

6 Kuntien ja maakuntien suunnitelmallinen ilmastotyö

Kuntaliiton vuoden 2009 ilmastokyselyssä todettiin, että suomalaisista noin 70 prosenttia asuu kunnassa, jossa tehdään suunnitelmallista ilmastotyötä. Kunnista vuoden 2012 selvityksen mukaan hiukan yli 40 prosenttia on mukana ilmastotyössä. Ilmastotyötä tehdään siten pääsääntöisesti suurissa kunnissa. (Mattsson 2012).

Kun suunnitelmallisen ilmastotyön kriteerinä pidetään ilmastostrategian tai vastaavan työtä ohjaavan asiakirjan olemassaoloa, vaikuttaa siltä, että suunnitelmallinen ilmastotyö leviää enää hitaasti uusiin kuntiin. Ilmastostrategioita laadinnassa aktiivisinta aikaa olivat kyselyn perusteella vuodet 2009–2012. Vuoden 2012 jälkeen uusia strategioita ei ole enää juuri laadittu kyselyn kunnissa. Seutukuntien ja maakuntien velvoittaminen ilmastostrategioiden tekemiseen vuonna 2008 näyttäisi siis aktivoineen kuntia. Kokonaisuudessaan ensimmäisten valtiollisten ilmastostrategioiden jälkeen suhteellisen nopeasti myös paikallistasolla aktivoiduttiin ilmastostrategioiden laadintaan.

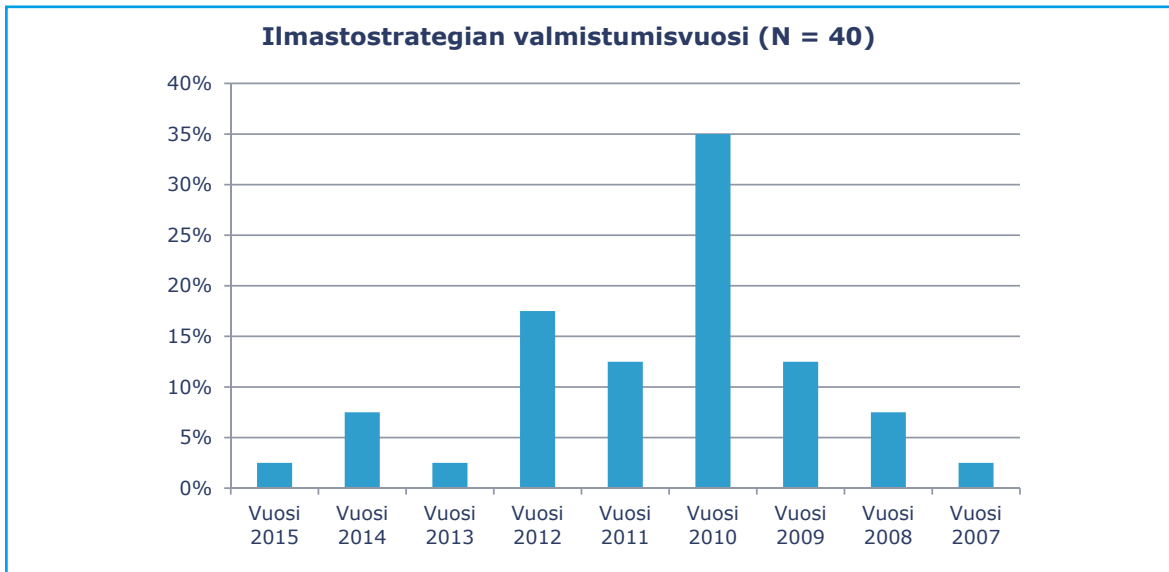
Osalla kunnista oli jo ennen ilmastokysymyksen esiinnousua strategista ilmastotyötä, tosin esimerkiksi eri nimellä, vaikkapa paikallisagendan ja kestävän kehityksen yhteydessä. On hyvä muistaa, että erityisesti pienissä kunnissa tehdään ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta oikeansuuntaisia ratkaisuja ilman varsinaista strategianäkökulmaa. Strategioiden tekeminen ilmastoasioissa pienessä kunnassa on haastavaa ja pienet panokset kannattavaa suunnata käytännön ilmastotyöhön. Kunta voi myös tukeutua strategiatasolla maakunnalliseen tai seudulliseen ilmasto-ohjelmaan.

6.1 Kunnalliset ja maakunnalliset ilmastostrategiat

Pääsääntöisesti suurissa yli 30 000 asukkaan kunnissa ilmastotyötä tehdään ainakin jossain määrin ja se on myös strategiatasolla huomioitu. Isojen kuntien aktiivisuutta ilmastoasiassa on perusteltu muun muassa sillä, että niissä on kokemusta ennestään ympäristöyhteistyöstä (Kerkkänen 2010).

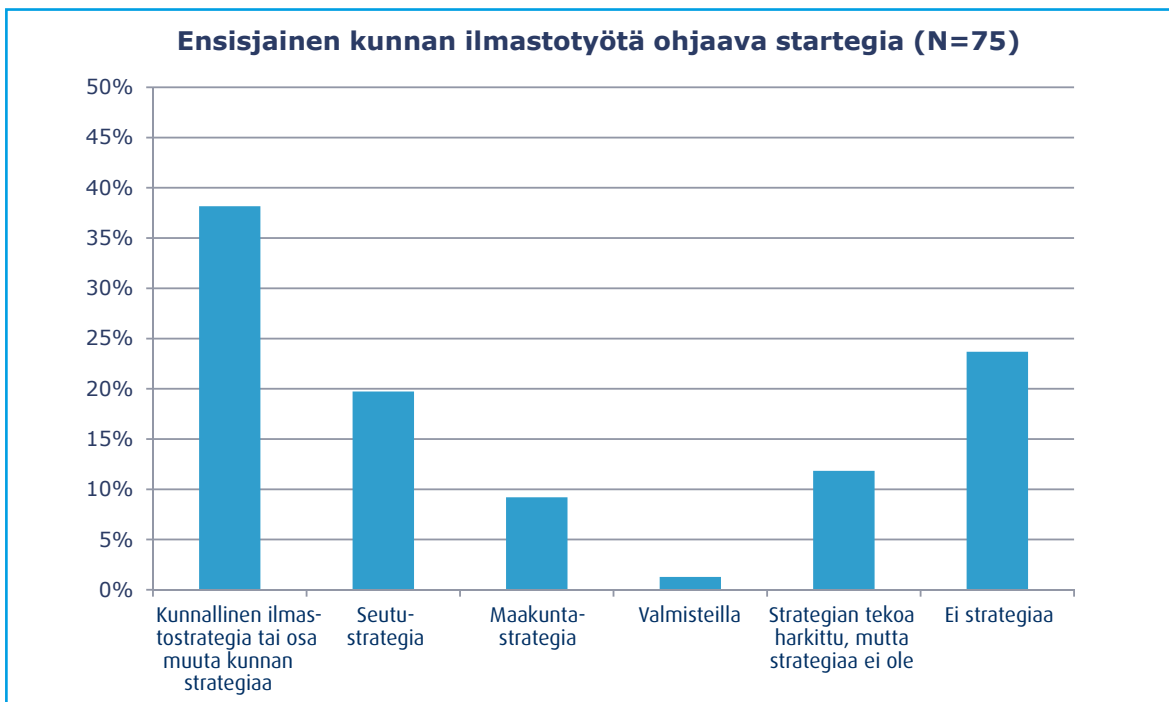
On kuitenkin myös edelleen olemassa joitakin suuria ja suurehkoja kuntia, joissa strategista ilmastotyötä ei tehdä tai edistetä aktiivisesti. Tällöin taustalla on usein poliittisen paineen puute, asiaa ei koeta tärkeäksi tai asenneilmapiiri ei tue ilmastotyön tekemistä.

Kuntien energiategohkkuussopimuksiin kuuluvien kuntien määrä ei ole enää myöskään juuri kasvanut. Tätä selittää kuitenkin osittain nykyisen ohjelmakauden päätyminen pian. Ilmeinen este ilmastotyön leviämislle useampiin kuntiin on kuntien pieni koko, joka vaikeuttaa suunnitelmallisen ilmastotyön tekemistä puutteellisten resurssien, kasvaneen muun työtaakan vuoksi ja myös mahdollisesti puutteellisen osaamisen takia.

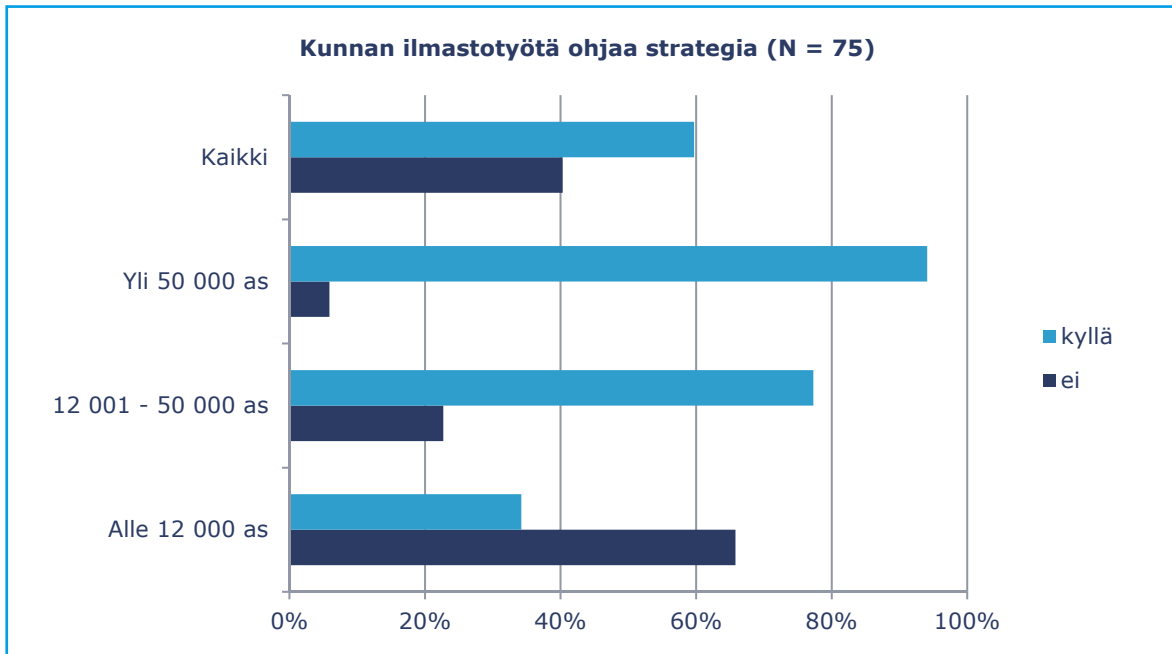
Kuva 4. Kuntien ilmastostrategioiden valmistumisvuosi.

Yhteensä kyselyyn vastanneista kunnista 60 prosenttia ilmoitti, että kunnassa on käytössä jokin ilmastostrategia tai vastaava. Kyselyn kunnista vajaa 40 prosenttia ilmoitti, että kunnan ilmastotyötä ensisijaisesti ohjaava strategia on kunnan ilmasto-/energiaohjelma tai ilmastoasiat ovat esillä omana kokonaisuutena kunnan strategiassa. Kahtakymmentä prosenttia kyselyn kunnista ohjaa kuntien näkemyksen mukaan seudullinen strategia ja vajaata kymmentä prosenttia maakunnallinen ilmastostrategia. Noin kolmannes kunnista ilmoitti, että ilmastotyötä ei ohjaa mikään strategia. Näistä kunnista kuitenkin kolmannes ilmoitti pohtineensa strategian laatimista. Tässä kyselyssä vain yksi kunta ilmoitti olevansa tällä hetkellä valmistelemassa ilmastostrategiaa.

Kuva 5. Ensisijainen kunnan ilmastostrategia.

Kyselyyn vastanneista kunnista, jotka eivät tee strategista ilmastotyötä noin puolet on alle 6000 asukkaan kuntia. Siten voi olettaa, että niiden kuntien joukossa, jotka eivät ole vastanneet kyselyyn, on enemmän niitä kuntia, jotka eivät tee strategista ilmastotyötä, kuin niitä jotka tekevät. Isoissa, erityisesti yli 25 000 asukkaan kunnissa suunnitelmallinen ilmastotyö on paljon yleisempää kuin tätä pienemmissä kunnissa.

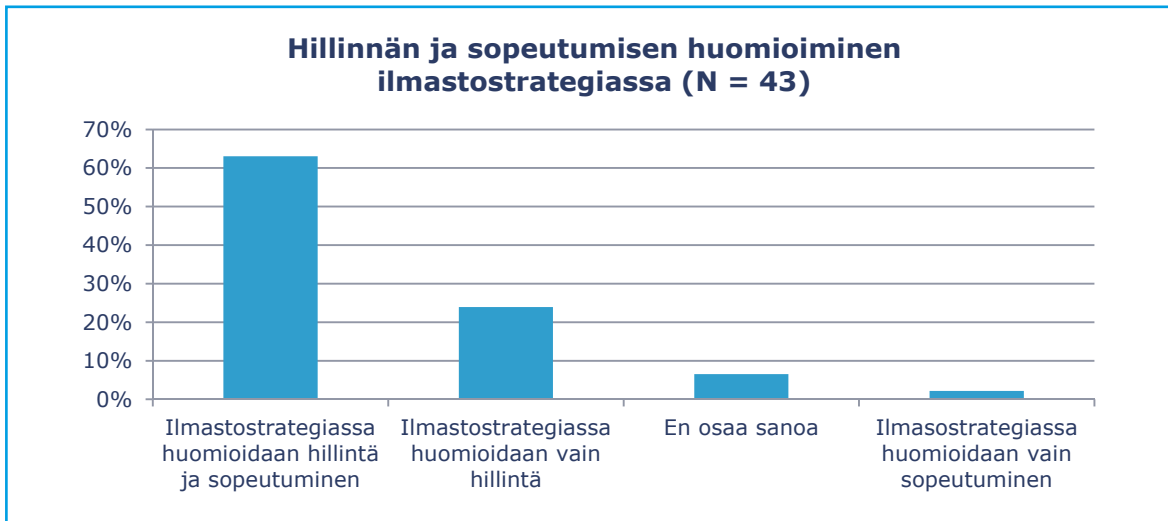

Kuva 6. Ilmastostrategian yleisyys kuntakokoluokittain.

Niistä kunnista, jotka eivät tee strategiaperusteista ilmastotyötä kuitenkin noin 60 prosenttia ilmoitti tekevänsä ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen vaikuttavia tekoja. Vain 15 prosenttia kyselyn kunnista ilmoitti selvästi, että ne eivät tee minkäänlaista ilmastotyötä.

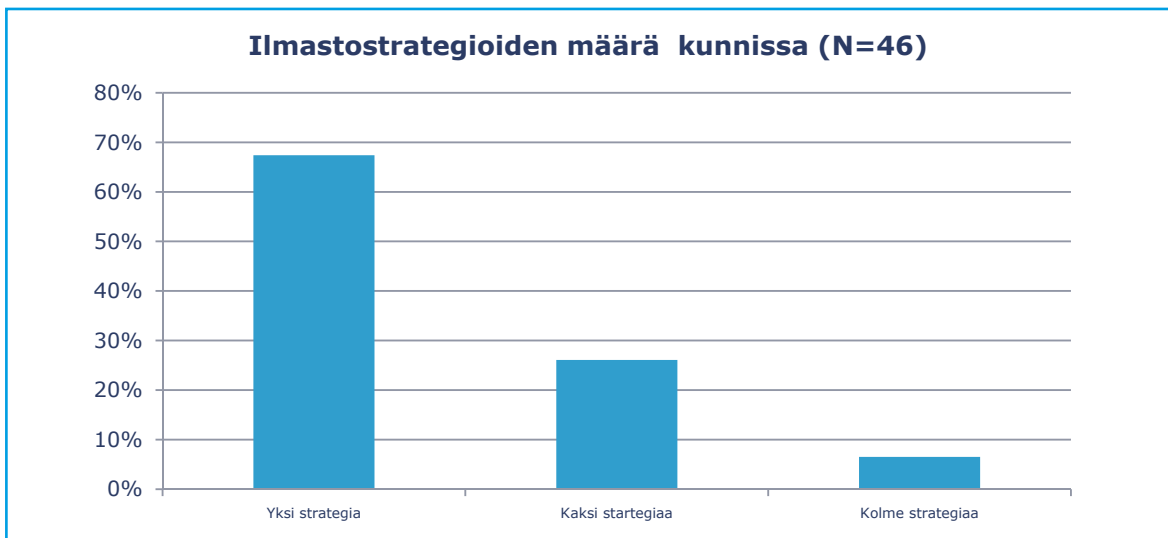
Kunnat, joilla on oma ilmastostrategia, ovat tyypillisesti isoja kuntia. Toisaalta esimerkiksi yli 40 000 asukkaan kunta on voinut valita, että ilmastoasioita ohjaa ensisijaisesti maakunnallinen strategia, joten toteutustapoja on monia.

Ilmastostrategioissa on huomioitu 63 prosentissa tapauksista sekä hillintä että sopeutuminen. Noin neljänneksessä kuntien ilmastostrategioista on huomioitu vain hillintä. Kyselyyn osallistuneet maakunnat (13 kpl) ilmoittivat, että niiden ilmastostrategioissa huomioidaan sekä hillintä että sopeutuminen.

Kuva 7. Hillintä ja sopeutuminen ilmastostrategioissa.

Niissä kunnissa, joissa on laadittu ilmastostrategia, tyypillisesti käytössä on yksi ilmastostrategia (67 % vastaajista). Tämä voi siis olla muukin kuin kunnan oma strategia. Kunnista 27 prosenttia ilmoittaa, että käytössä on kaksi strategiaa. Tällöin useimmiten käytössä on kunnan oma ilmastostrategia sekä maakunnallinen tai seudullinen ilmastostrategia. Vastaajista 7 prosenttia ilmoittaa, että ilmastoasioita ohjaa kolme strategiaa eli kunnan oma, seudullinen ja maakunnallinen. Useamman strategian malli on helposti ongelmallinen, jos strategioita ei ole tehty yhteisessä prosessissa.

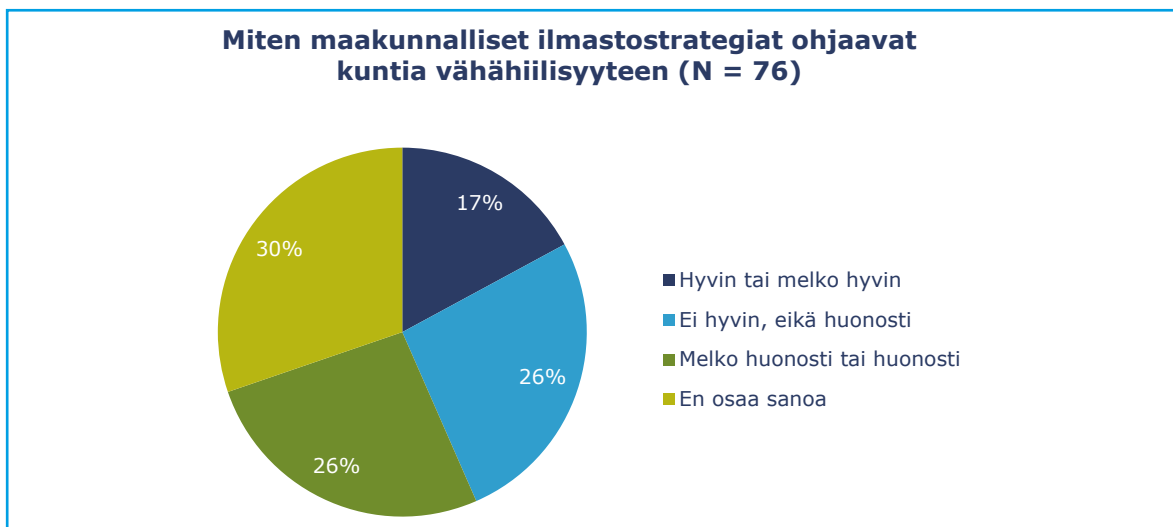

Kuva 8. Ilmastostrategioiden määrä kunnissa.

Kaikissa maakunnissa on tehty tai on tekeillä ilmastostrategia tai ilmastoasiat ovat kiinteä osa muuta maakunnan strategiatyötä. Vaikuttaa siltä, että maakunnalliset ilmastostrategiat eivät ulotu kuntien arkeen. Kyselyn kunnista 20 prosenttia ilmoitti maakunnallisen strategian ohjaavan kunnan ilmastotyötä ja kokonaisuudessaan kymmenessä prosentissa kyselyn kunnista se oli ainoa (ensisijainen) kunnan toimintaa ohjaava strategia ilmastoasioissa.

Kunnista lähes puolet ilmoitti kuitenkin osallistuneensa maakunnallisen strategian laadintaan. Tästä tarkastelukulmasta maakunnallisten strategioiden laadintaprosessi ei vaikuta täysin onnistuneelta, jos tarkoituksena on ollut sitouttaa kunnat maakunnan strategiaan.

Kyselyyn vastanneista kunnista vain vajaan viidenneksen mielestä maakunnalliset strategiat ohjaavat kuntia hyvin tai melko hyvin vähähiilisyteen. Huomattavaa on, että vastaajista lähes 60 prosenttia vastaa kysymykseen, että ei osaa joko kertoa mielipidettään tai maakuntien strategiat eivät ohjaa hyvin eivätkä huonosti. Tämä kertonee lähinnä irrallisuudesta ja irtikytkytyneisyydestä kuntien ja maakuntien strategiatyön välillä ilmastoasioissa.

Kuva 9. Maakunnallisten ilmastostrategioiden ohjausvaikutus.

Kyselyn avoimissa vastauksissa tulee esiin, että maakunnallisten strategioiden ohjausvaikutusta pidetään usein vähäisenä. Kunnat laittavat mieluummin niukat resurssit oman strategian laatimiseen, jolloin lähtökohdat ja tavoitteet ovat omista lähtökohdista johdettuja ja siten ehkäpä realistisemmin muutettavissa konkreettisiksi toimiksi ja toimijat helpommin sitoutettavissa tavoitteisiin.

Jos maakunnallinen strategia on suuntaa-antava ja esimerkkiä osoittava, se jäänee helposti niin yleiselle tasolle, että kunnat eivät siitä juuri hyödy. Toisaalta on huomattava, että ilmastoasiat eivät ole vielä kaikkialla valtavirtaistuneet, joten myös informaatio-ohjaukselle on vielä tilausta ja tarvetta. Jos maakunnallinen strategia on taaskin hyvin yksityiskohtainen, ainakaan osalle alueen kunnista se ei ole sellaisenaan sopiva ja on myös tehtävä omaa (osin) päällekkäistä ohjelmatyötä. Tällöin toiminnan kokonaistehokkuus kärsii. Sitoutuminen kunnan omiin strategioihin on usein myös syvempää kuin alueellisiin strategioihin sitoutuminen. Maakunnallisten strategioiden ohjausvaikutus on ollut heikohko ja osin päällekkäinen myös siitä syystä, että kunnilla oli usein jo valmis ilmastostrategia (Sorvali 2012, 19).

6.2 Ilmastostrategian rooli uuden kuntalain näkökulmasta

Kunnan strategisen suunnittelun avulla ohjataan kunnan toimintaa ja taloutta kokonaisuutena. Strategisten tavoitteiden asettamiseen kuuluu myös valintojen tekeminen sen suhteen, mihin kunnan käytettävissä olevat resurssit suunnataan. (Kuntaliitto 2015). Tavoitteena on, että kunta laatii yhden strategian. (kuntalaki (410/2015) 37 §). Talousarvio- ja taloussuunnitelma laaditaan niin, että ne toteuttavat kunnasta strategiaa.

Kuntalain mukaan kuntastrategiassa (37 §) tulee ottaa huomioon kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen, kunnan tehtäviä koskevissa laeissa säädettyt palvelutavoitteet, omistajapolitiikka, henkilöstöpolitiikka, kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittäminen. Useat näistä asiakokonaisuuksista ovat sellaisia, joista aiemmin on laadittu erillisiä strategioita. Tavoitteena on myös, että erityislainsäädännön velvoitteista luovuttaisiin tai niiden määrää ainakin vähennettäisiin. (KL, HE 268/2014).

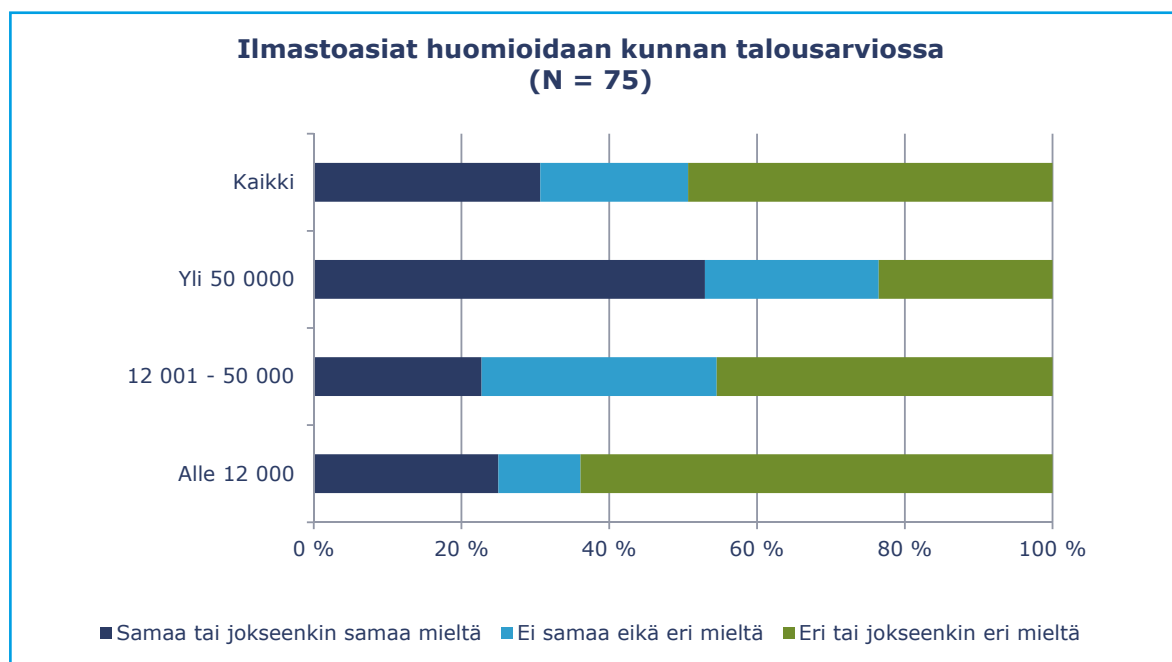
Uuden kuntalain myötä myös erilaiset ilmastostrategiat on pyrittävä sisällyttämään kuntastrategian teemojen alle. Entinen ilmastostrategia voi toimia esimerkiksi toimeenpano-ohjelman perustana. Niissä kunnissa, joissa ei ole tällä hetkellä ilmastostrategiaa, on erityisesti syytä pitää huoli, että kunnan strategiaan tulee kirjauksia ilmastotyön edistämisestä.

Jos kunnan strategiasta ei tulevaisuudessa löydy kirjauksia ilmastotyöstä, mahdollisuudet ilmastotyön tehokkaalle edistämiseksi heikkenevät nykyisestä, koska erillistä ilmastostrategiaa ei suositella laadittavaksi. Jos varsinaista ilmastostrategiaa ei ole, kunta voi laatia kuntastrategiatyön tueksi esimerkiksi ilmastopoliittisia linjauksia, jotka sisällytetään uuteen kuntastrategiaan.

6.3 Ilmastotyön resursointi ja organisointi

Ilmastotyö on levinnyt strategiatasolla erityisesti suuriin kuntiin lopulta suhteellisen nopeasti ja ilmastotyö otetaan yhä useammin huomioon useissa eri kunnan toiminnoissa. Ilmastotyön ei voida kuitenkaan yleisesti katsoa vielä vakiintuneen osaksi kunnan kaikkea toimintaa. Energian säästössä ja esimerkiksi jätehuollon ratkaisuihin ollaan kuitenkin jo pitkällä. Koska ilmastotyö ei ole täysin vakiintunutta, joudutaan sitä käsittelemään vielä erilliskysymyksenä, mikä ei ole pitkän aikavälin tavoite.

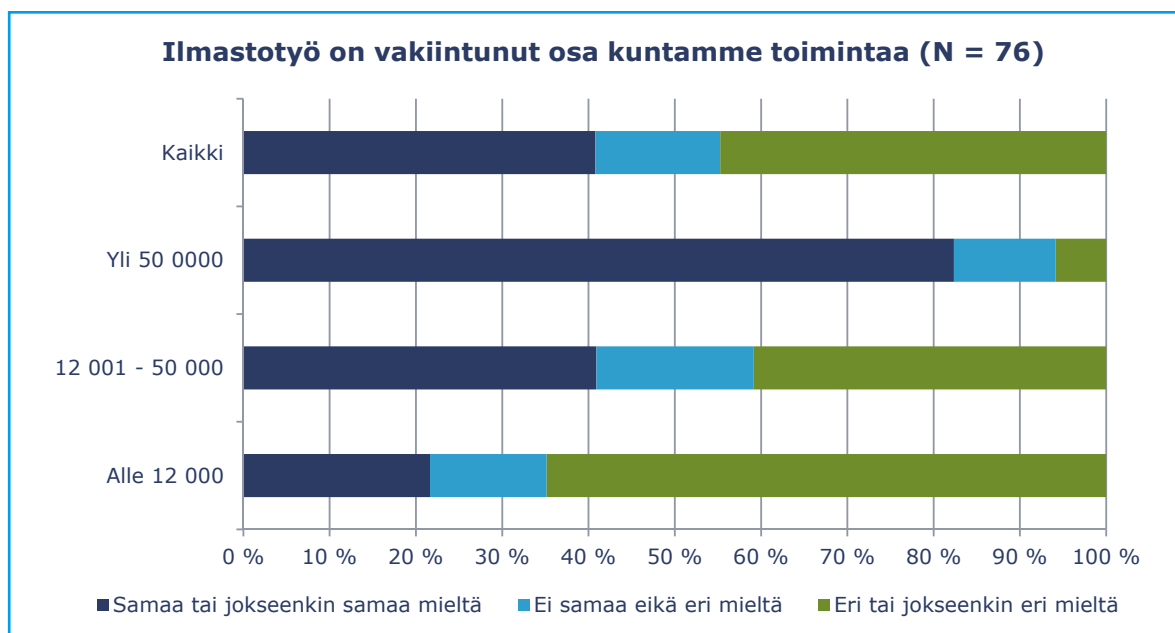
Ilmastotyölle on osoitettu toistaiseksi vain vähän suoria resursseja ja ilmastotyö perustuu usein hankepohjalle. Ilmastotyön vaikuttavuutta arvioidaan myös vielä vähän. Ilmastotyön laatu ja siihen panostaminen voi olla myös pitkälti kiinni yksittäisen viranhaltijan perehtyneisyydestä ja sitoutumisesta.

Kuva 10. Ilmastoasioiden huomioiminen kunnan talousarviossa.

Kyselyn vastaajista kolmannes on samaa tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ilmastoasiat huomioidaan kunnan talousarviossa kanssa. Alle puolet kyselyn kunnista kokee ilmastotyön olevan vakiintunutta kunnan toimintaa, mutta isoissa kunnissa kuitenkin yli 80 prosenttia. Maakuntaliitoissa ilmastotyön resursointi on myös heikohkoa. Selvitystä varten tehdyt haastattelut vahvistivat näkemystä siitä, että ilmastoasiat eivät ole vielä automatisoituneet osaksi kunnan toimintaa. Edelleen tarvitaan tietoista erillistä ilmastoasioiden esiintuomista, jotta ilmastoasiat tulevat huomioiduksi suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Vaikka strategiasolla ilmastotyö on jo usein systemaattista, paljastaa resurssipuolen tarkastelu, että käytännön tasolla systemaattisuutta ja ilmastotyön jatkuvuutta ei ole turvattu aina riittävillä resursseilla. Toiminta on siksi osittain tehotonta ja sattumanvaraista. Strategia ei välttämättä takaa, että ilmastotyötä tehtäisiin aktiivisesti.

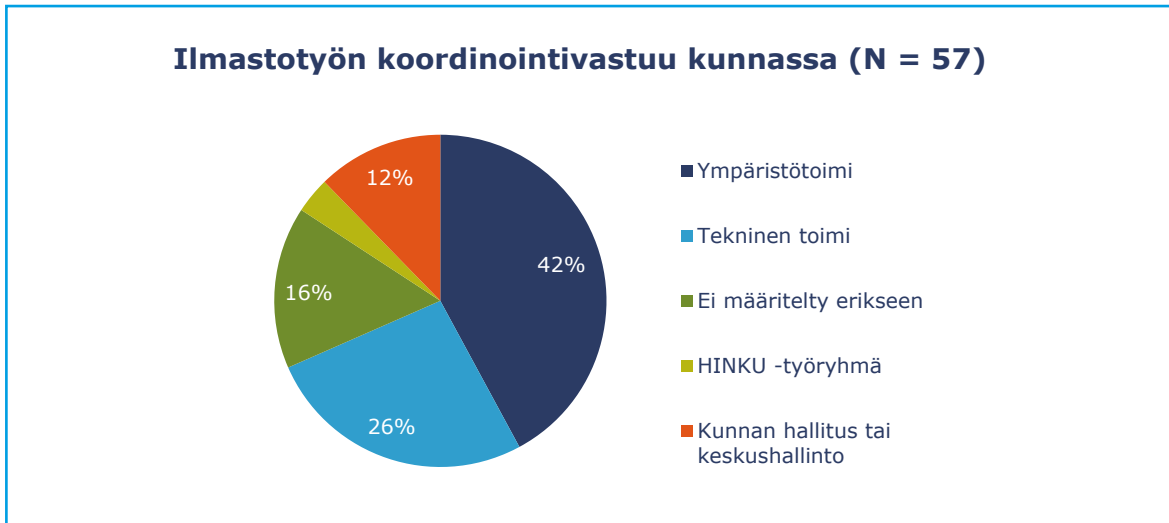
Kuva 11. Ilmastotyön vakiintuminen osaksi kunnan toimintaa.

Kyselyssä tuli esiin kuusi kuntaa, joilla ilmastotyö on strategiatasolla määriteltyä, mutta sitä ei käytännössä toteuteta, koska resurssit eivät ole. Niissä kunnissa, joissa oli kyselyn mukaan voimassaoleva ilmastostrategia/ohjelma, vain hieman yli viidennes oli osoittanut henkilötyövuosia ilmastotyölle. Yli 60 prosentissa kunnista ilmastotyötä tehtiin muun työn ohella.

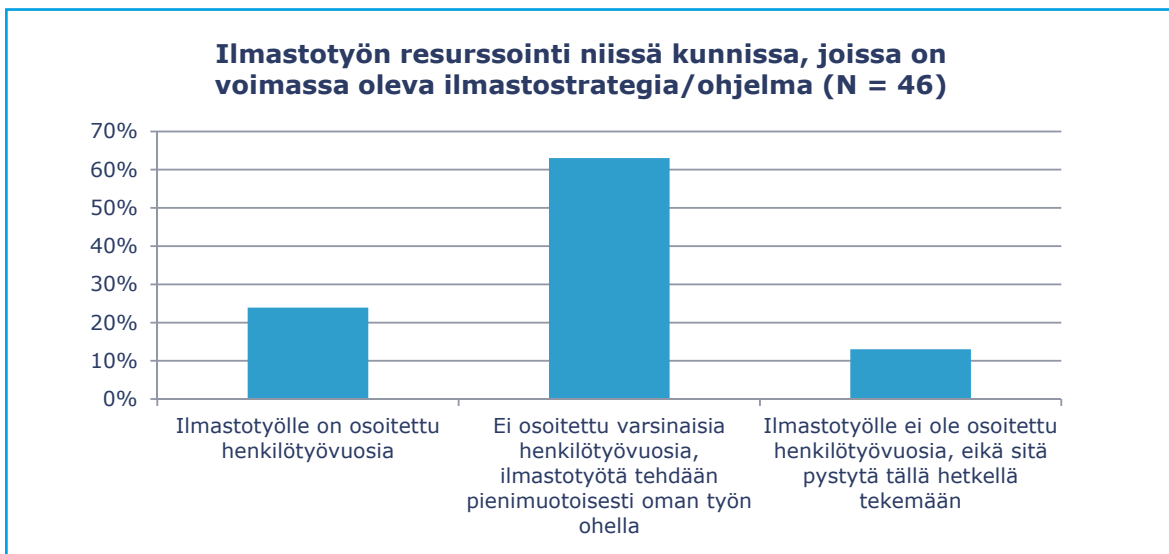
Kyselyyn vastanneista kolmestatoista maakunnasta vain yksi ilmoitti, että käytössä on nimenomaan ilmastotyölle varattuja henkilöstöresursseja ja tässäkin tapauksessa kyse oli hankkeesta. Vastaava tulos saatiin Sorvalin selvityksessä maakuntien ilmastotyöstä. Useissa maakunnissa ilmastostrategiat oli mahdollista laatia vain hankkeen avulla, jolloin sitoutuminen ja toimeenpano on lähtökohtaisesti voinut jäädä heikoksi (Sorvali 2012).

Ilmastotyötä koordinoidaan usein kunnassa ympäristöhallinnosta käsin. Ilmastotyötä tehdään siten usein viranomaistyön ohella yleisenä edistämistyönä. Lisääntyneet viranomaistehtävät ja niihin liittyvä yksityiskohtainen sääntely heikentää osaltaan mahdollisuuksia tehdä tehokasta ilmastotyötä. Tämä ongelma on havaittu jo vuosituhannen alussa, kun ilmastotyö lähti yleistymään Suomen kunnissa (Kerkkänen 2010).

Sopeutumiseen liittyvät toimenpiteet kuuluvat selvästi tekniselle toimelle, jonka sitoutuminen ilmastoasioihin on siten ensiarvoisen tärkeää. Teknisen toimen kiinnostus ilmastoasiaan liittyy olennaisesti myös vesihuollon, jätehuollon ja energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin.

Kuva 12. Ilmastotyön koordinoituvastuu kunnassa.

Kuva 13. Ilmastotyön resurssointi.

Hankepohjaisella toiminnalla voidaan saada aikaa merkittäviä tuloksia ilmastotyössä. Hanketyön riskinä on, että toiminta ei vakiinnu osaksi kunnan koko toimintaa ja esimerkiksi muutokset rahoituskäytännöissä ja kunnan muussa toiminnassa sekä rahoitustilanteessa voivat lamauttaa käynnistyneet prosessit. Tällainen epävarmuus on leimannut esimerkiksi alueellisen energianeuvonnan vakiintumista. Hankkeiden toteuttamisessa on ensiarvoisen tärkeää huomioida hankkeen tuotosten jalkauttaminen kunnan toimintaan.

Erilaiset hankkeet voivat olla myös päällekkäisiä ja tehottomia, jos kunnassa ei koordinoita ilmastotyötä. Kuntien alati hankaloituvassa taloustilanteessa hankkeet ovat käytännössä olleet ainoa tapa edistää ilmastoasioita. Tehokkaan ilmastotyön edellytys on sektorirajojen ylittäminen kunnassa (Mattsson 2012). Sektorirajojen ylittäminen edellyttää kunnassa ilmastotyön valtavirtaistumista eli myös ne toimijat, joiden päätehtävänä ei ole ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen edistävät kaikessa toiminnassaan näitä tavoitteita (VNK 2008). Valtavirtaistuminen vaatii siten myös henkilöstön koulutusta, yleisen tietoisuuden lisäämistä ilmastoasioissa, uusia toimintatapoja ja ennen kaikkea ilmastotyölle otollisen asenneilmapiirin luomista kunnassa.

Kun ilmastotyö vakiintuu osaksi kunnan kaikkea toimintaa, erillisten ilmastoressurssien tarve vähenee.

Resurssipula vaikuttaa kohdistuvan nimenomaan kunnan ilmastoasioiden koordinointiin ja kustannuslaskentaan liittyviin kysymyksiin sekä ilmastoasioista viestimiseen ja hankehallintoon. Tältä pohjalta vaikuttaa siltä, että aika pienilläkin lisäresursseilla saataisiin selvästi ryhtiä ja johdonmukaisuutta kunnan ilmastotyöhön. Osa tästä resurssipulasta voitaisiin hoitaa kuntien yhteistyönä tai esimerkiksi maakuntatasolla.

6.4 Yhteistyö kunnan sisällä

Koska ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen on koko kunnan ja kuntakonsernin asia, muodostuu vaikuttavan ja tuloksellisen ilmastotyön erääksi keskeiseksi haasteeksi kunnassa yhteistyön onnistunut organisointi. Ilmastotyössä tulee ottaa huomioon koko kuntakonserni, koska peruskunnan omat ilmastopäätöt ovat usein melko vähäiset. Kunnan yhtiöitä ohjataan ilmastoasioissa konserniohjeiden avulla.

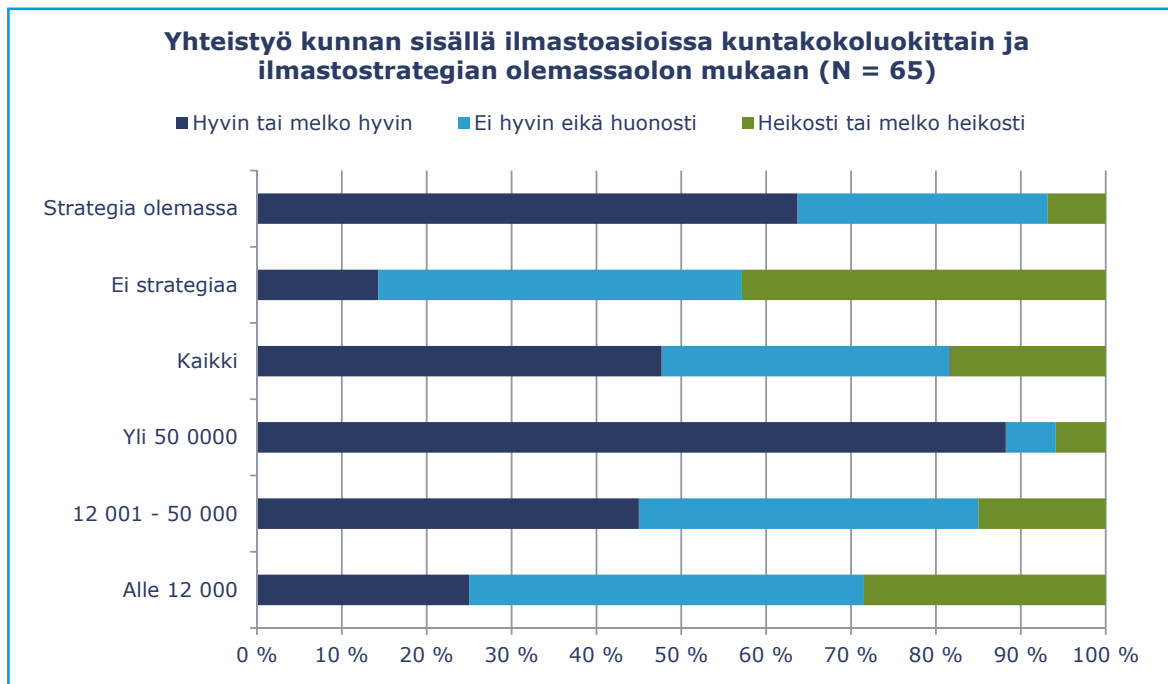
Kyselyyn vastanneista kunnista yhteensä 48 prosenttia arvioi, että yhteistyö kunnan sisällä ilmastoasioissa on toiminut hyvin tai melko hyvin. Vuoden 2012 kyselyssä vastaava luku oli 45 prosenttia. Heikoksi tai melko heikoksi yhteistyön kunnan sisällä arvioi 18 prosenttia vastaajista. Edellisessä kyselyssä heikoksi tai melko heikoksi yhteistyön arvioi 28 prosenttia vastaajista, eli eroa edelliseen kyselyyn on 10 prosenttiyksikköä. Aineistot eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään, mutta kuitenkin suuntaa antavia.

Kuntakokoluokittain tarkasteltuna voidaan ilmastotyön kokonaisvaikuttavuuden kannalta positiivisesti havaita, että suurissa yli 50 000 asukkaan kunnissa lähes 90 prosenttia vastaajista kokee yhteistyön sujuneen kunnan sisällä ilmastoasioissa hyvin tai melko hyvin. Keskisuurissa ja pienissä kunnissa niiden osuus, jotka vastasivat; ei hyvin eikä huonosti on 40 prosenttia ja 46 prosenttia. Pienissä kunnissa niiden osuus, jotka vastasivat, että yhteistyö sujuu heikosti tai melko heikosti on 30 prosenttia ja vastaavasti keskisuurissa kunnissa 15 prosenttia.

Kyselyssä kysyttiin myös, miten yhteistyö kunnissa on toiminut kunnan ja kunnan omistamien liikelaitosten/yhtiöiden välillä. Vastaukset eivät juuri eronneet peruskunnan sisäisestä toiminnasta. Niiden vastaajien osuus oli 10 prosenttiyksikköä pienempi, jotka pitivät hyvänä tai melko hyvänä yhteistyötä verrattuna kunnan sisäiseen yhteistyöhön.

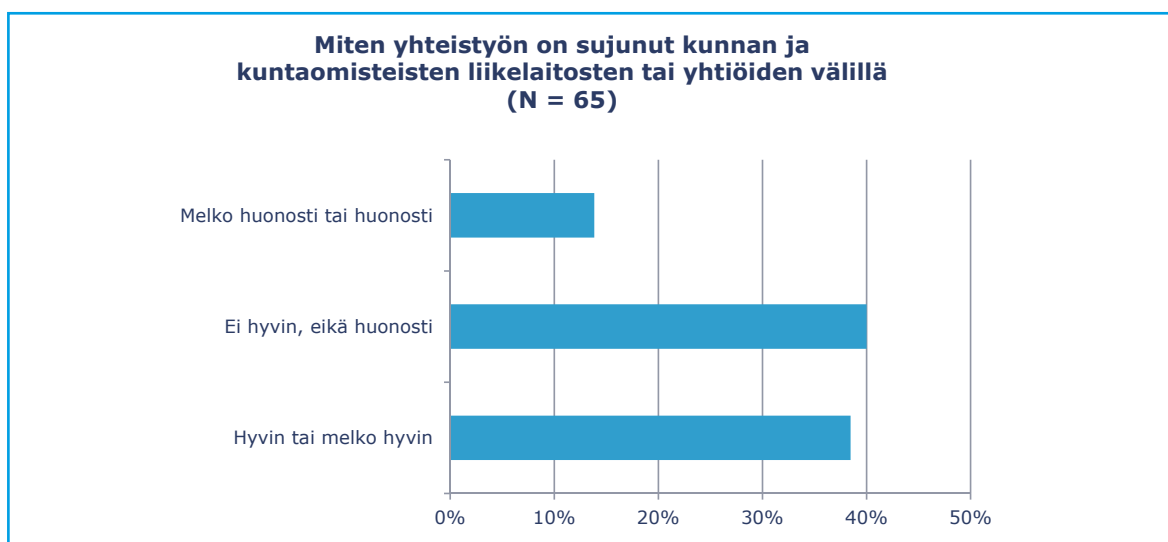
Kunnan toimintojen yhtiöittäminen on aiheuttanut keskustelua yhtiöiden ja kuntien välisistä suhteista. Ilmeisesti omistajaohjaus on tältä osin ollut onnistunutta ilmastoasioissa. Huomattavaa kuitenkin on, että yli kolmannes vastaajista on ilmoittanut mielipiteeksi: Ei hyvin, eikä huonosti. Kunnan toimintojen yhtiöittäminen voi siten olla siinä määrin uusi ilmiö, että vakiintunutta näkemystä ei ole vielä syntynyt.

Yhteistyössä kuntakonsernin sisällä on paljon potentiaalia, mikä voitaisiin muuttaa tehokkaaksi yhteistyöksi. Kyselyn avovastauksissa yhteistyön vähyyttä on selitetty esimerkiksi koordinoinnin puutteella, vahvoilla sektorirajoilla kunnan sisällä, työnjaon epäselvyydellä ja omistajaohjauksen puutteella.

Kuva 14. Yhteistyö kunnassa ilmastoasioissa.

Yhteistyötä kunnan sisällä ilmastoasioissa edistäisi eri toimialojen omien motiivien tunnistaminen ja hyväksyminen. Ilmastoasioihin lähdetään aktiivisesti mukaan, kun sen hyödyt kunkin toimialan muille keskeisille tehtäville saadaan osoitettua tai ainakin tuotua esiin, että kyse ei ole tältä osin ristiriitaisesta toiminnasta.

Kuva 15. Yhteistyö ilmastoasioissa kuntakonsernin sisällä.

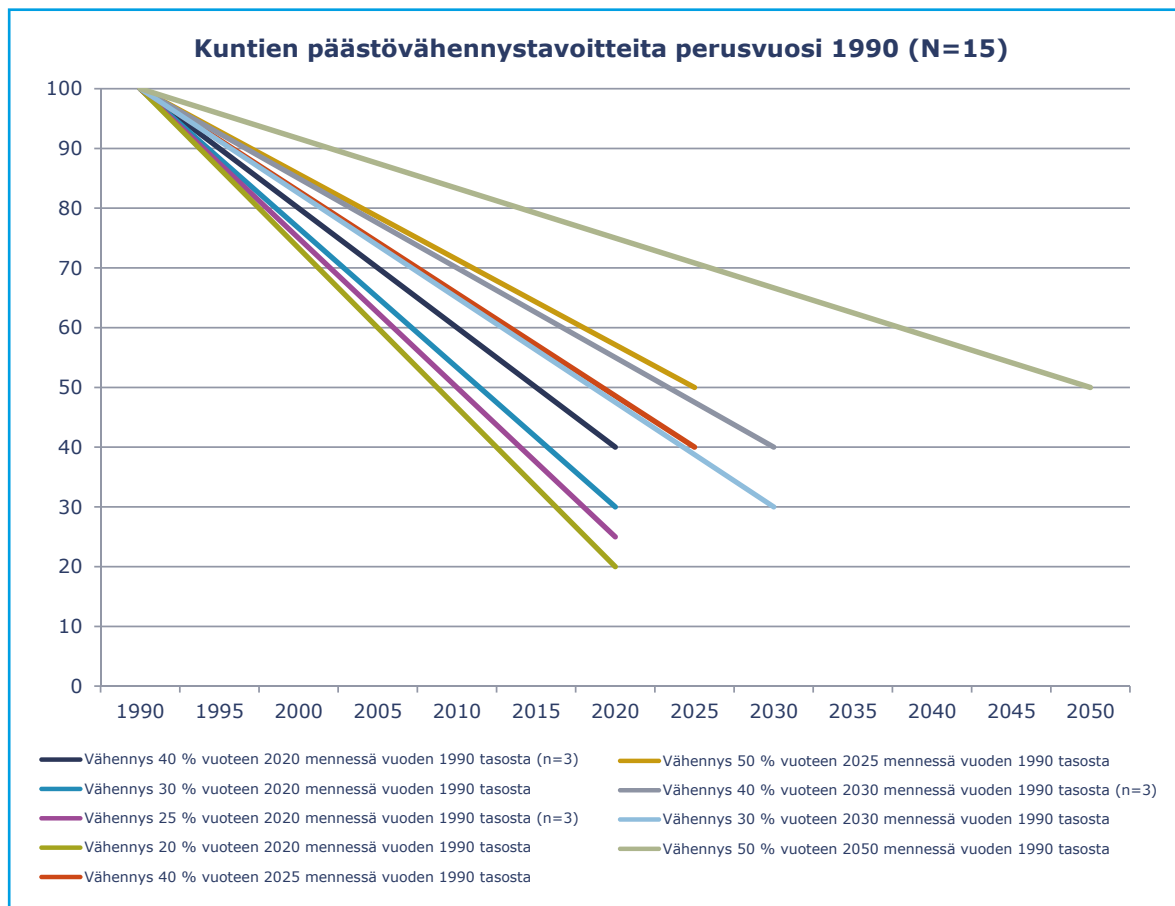
Koska ilmastotyö kiinnittyy olennaisesti kunnassa kaavoitukseen sekä rakentamiseen ja sitä koordinoidaan ympäristönsuojelusta käsin, tulevat myös mahdolliset viranomaistoimintojen uudet organisointimallit vaikuttamaan ilmastotyön järjestämiseen. Kaavoituksen, rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun tiiviin suhteen on todettu olevan hyödyksi kaikille toimialoille (Parviainen 2015).

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä huomattava määrä rakennuksia siirtyy mahdollisesti uusille järjestämisalueille. Uudet järjestämisalueet ovat myös huomattavia julkisten hankintojen teettäjiä. Jollain tapaa olisi varmistettava, että ilmasto-osaamista on käytettävissä myös uusilla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisalueilla.

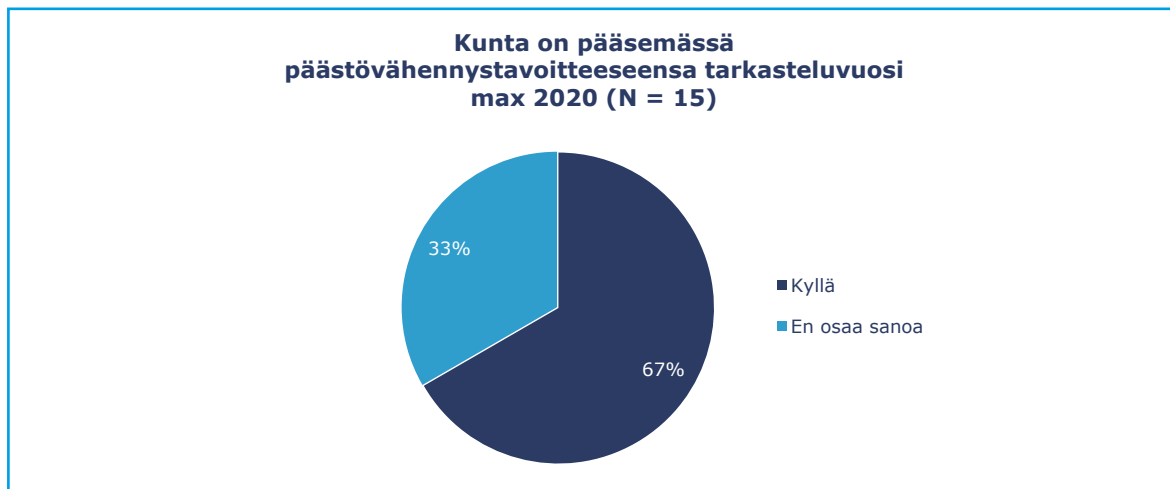
6.5 Vähennystavoitteet, laskentamallit ja raportointi

Kyselyyn vastanneista kunnista vajaalla puolella on jokin päästövähennystavoite. Kuntien päästövähennystavoitteet ovat linjassa kansallisten tavoitteiden kanssa. Niillä kunnilla, joilla päästölaskennan perusvuosi on 1990, vähennystavoite vuodelle 2020 on vähintään 20 prosenttia. Ne kunnat, joilla laskennan perusvuosi on vuosien 2005–2010 välillä, tavoitteet ovat noin 20 prosentin tasoa vuodelle 2020. Joillain kunnilla on selvästi kansallista tasoa kunnianhimoisempia päästövähennystavoitteita kuten 50 prosentin vähennys (iso kaupunki) vuoden 1990 tasosta vuoteen 2025 mennessä. Hinku-kuntien tavoitteet ovat myös keskimääräistä korkeammalla.

Päästötavoitteen omaavista kunnista 55 prosenttia ilmoittaa pääsevnsä tavoitteeseensa. Vain kuusi prosenttia kysymykseen vastanneista ilmoittaa, että tavoitteeseen ei tulla pääsemään, koska toimet ovat riittämättömiä. Vastanneista 39 prosenttia ei osaa sanoa päästäänkö tavoitteeseen. Tämä on ymmärrettävää, koska kuntien tavoitevuosi voi olla esimerkiksi 2030, jolloin on vielä hankala arvioida tilannetta. Niillä kunnilla, joilla päästötavoite on asetettu korkeintaan vuodelle 2020, lähes 70 prosenttia ilmoittaa pääsevnsä tavoitteeseen ja kolmannes ei osaa vielä sanoa.

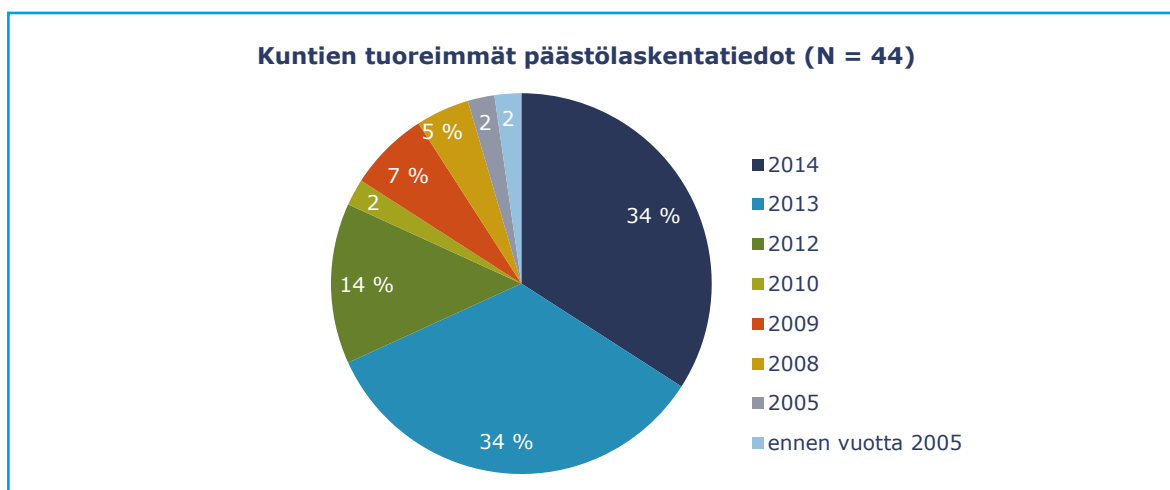

Kuva 16. Kuntien päästövähennystavoitteita.

Kuva 17. Päästövähennystavoitteeseen pääseminen.

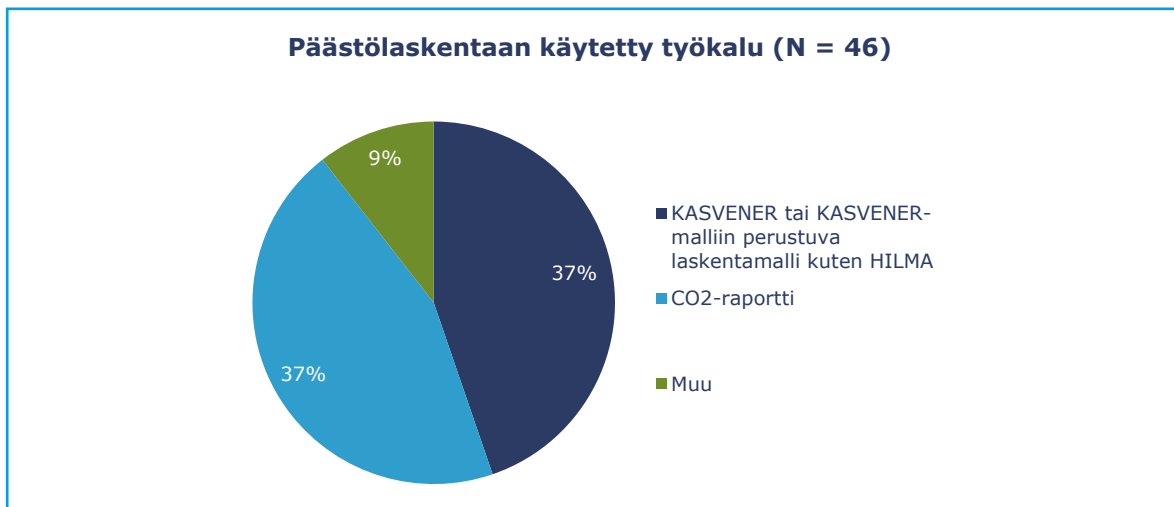
Päästölaskentatiedot ovat myös usein ajan tasalla. Niillä kunnilla, joilla päästölaskentatiedot ovat olemassa, lähes 70 prosentilla ne ovat korkeintaan kaksi vuotta vanhoja. Maakuntien päästölaskentatiedot ovat yleensä vanhempia. Yli puolet maakuntaliittojen vastaajista ilmoitti, että päästölaskentatiedot ovat vuodelta 2010 tai tätä vanhempia.

Kuva 18. Kuntien päästölaskentatietojen ajantasaisuus.

Joissain tapauksissa kunta ei juuri käytä päästölaskentatietoja työskentelyssään. Syynä voi olla, että niihin ei kohdistu mielenkiintoa poliittisen päätöksenteon taholta tai kunnassa ei ole riittäviä resursseja tiedon mielekkääseen analysointiin. Päästölaskentatiedot eivät olekaan kovin mielenkiintoisia ilman niiden kunnollista analysoimista. Myös maakuntien päästölaskentaa hahmotettaessa on huomattu, että päästölaskentatiedot voivat jäädä irrallisiksi strategiaprosessista, koska tietoja ei osata tai ei ole aikaa analysoida (Sorvali 2012, 21).

Kunta voi tehdä hyvää ilmastotyötä melko pitkälle ilman tarkkoja päästölaskentatietoja. Ilmastotyötä aloitettaessa, ei pidä liiaksi kiinnittää huomiota päästölaskentaan tai antaa sen muodostua esteeksi ilmastotyölle.

Kuva 19. Päästölaskentatyökalu.

Päästölaskentatyökaluista Kasvener ja CO₂-raportti ovat yhtä suosittuja kunnissa. Maakunnissa päästölaskentaan käytetään pääsääntöisesti Kasveneria. Vanhaa Kasveneria pidettiin kunnissa hankala käyttää ja sen uuteen versioon kohdistuu paljon odotuksia.

Päästölaskennassa kuntien kannattaa erityisesti seurata pitkän aikavälin trendejä, koska vuositason tietoihin vaikuttavat monet tekijät. Jotta kunnan ilmastotyön vaikuttavuutta voitaisiin arvioida nykyistä paremmin, päästölaskennassa pitäisi pystyä erottamaan omien toimien vaikutus esimerkiksi suhdannevaihteluista johtuvista muutoksista kokonaispäästöissä. Tässä hyödyksi on erilaisten indikaattorien käyttäminen päästötietojen rinnalla, mikä helpottaa analysoimaan tarkemmin, missä asioissa ilmastotyössä on onnistuttu. (Katso tietolaatikko alla.)

Eri laskentamalleihin perustuvien kuntatietojen vertailu keskenään ei ole erityisen mielekästä, koska tulokset voivat vaihdella huomattavastikin johtuen laskentaperusteista (Lounasheimo 2009). Vertailtaessa kuntia toisiinsa, vertailu on mielekästä lähinnä samantyyppisten kuntien välillä. Vertailtaessa mitä tahansa tietoa, on huolehdittava, että vertailtavat tiedot ovat riittävän yhteismitallisia.

Tietolaatikko. Pohjois-Karjalassa ilmasto-ohjelman seurantaan käytetään useita indikaattoreita

Toimiala	Mittari	
Energiantuotanto	1	Kokonaisenergian tuotanto ja käyttö (TWh)
	2	Uusiutuvan energian tuotanto ja käyttö (TWh)
	3	Uusiutuvan energian osuus kokonaisenergian käytöstä (%)
	4	Energiaomavaraisuus (%)
	5	Uusiutuvan energian klusterin liikevaihto (euroa) ja työllisyys (henkilötyövuosia)
	6	Teollisuuden ja suurten lämpö- ja voimalaitosten fossiiliset kasvihuonekaasupäästöt (t CO ₂ -ekv.) (VAHTI)
Yhdyskuntarakenne ja kaavoitus	7	Uudispientalojen rakennuslupien määrä (%-osuudet kokonaisuudesta) a) asemakaavoitetuilla alueilla b) muilla alueilla
	8	Taajamaväestön osuus % (YKR)
Rakentaminen	9	Valmistuneiden puukerrostalojen määrä
	10	Joukkoliikenteellä työssäkäyvien määrä
Liikenne	11	Tieliikennesuoritteet (milj. auto-km) (LIPASTO)
	12	Työssäkäyvien joukkoliikenteellinen saavutettavuus
	13	Uusiutuvien osuus liikenteen energiankulutuksesta
	14	Liikenteen fossiiliset kasvihuonekaasupäästöt (tn CO ₂ -ekv.) (HERTTA)
Metsätalous	15	Metsien kokonaiskasvu (m ³)
	16	Metsähakkeen käyttö (m ³)
	17	Puubiomassan hiilinielu (tn CO ₂ -ekv.) (Metla)
Jätehuolto	18	Jätteen määrä jätejakeittain (tn/vuosi)
	19	Kaatopaikalle sijoitettu yhdyskuntajäte (tn/vuosi)
	20	Erilliskerätyn biojätteen määrä (tn/vuosi)
	21	Tuotetun ja hyödynnetyn biokaasun määrä (GWh/vuosi)
	22	Biojätteen lajitteluvaihtoiteet kunnittain (lkm)
	23	Rinnakkaispolto (tn/vuosi)
Maatalous	24	Maatilojen lkm
	25	Kotieläintilojen lkm
	26	Viljan ja kasvin viljelytilojen (vilja + erikoiskasvit + puutarhakasvit) lkm
	27	Luomutilojen lukumäärä ja tuotantoala

Kuva 20. Seurantaindikaattoreita (Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelma).

Ilmastotyöstä raportointiin kunnasta ulospäin liittyvä eräs haaste on raportoitavan tiedon yhteismittaluisuuden puute. Kunnat joutuvat hankkeisiin ja esimerkiksi energiatehokkuussopimuksiin liittyen raportoimaan tietoa ehdoilla, jotka mahdollisesti poikkeavat niiden omista luokituksista ja tietotarpeista. Tällöin tietoa joudutaan käsittelemään useamman kerran.

Tietolaatikko: Kasvener-malli uudistuu

Kasvener-mallilla lasketaan kunnan tai muun rajatun alueen, esimerkiksi maakunnan tai, vuotuiset kasvihuonekaasupäästöt (hiilidioksidi, metaani, typpidioksidi) päästösektoreittain, joita ovat energia, maatalous, jätehuolto ja teollisuuden prosessit (eli teollisuuden ei-energiaperäiset päästöt). Uudistuksessa mallissa päästöt jaetaan aiempaan tapaan em. neljään päästösektoriin, mutta pääsektoreiden alajaotusta ja terminologiaa on osin muutettu ja uudistettu aiempaa kuvaavammaksi ja ilmastotyöhön soveltuvammaksi.

Päästöt lasketaan joko käyttöperusteisesti (aiemmin termi kulutusperusteinen) tai alueperusteisesti (aiemmin tuotantoperusteinen). Kasvener-mallin terminologiaa on muutettu aiemmasta, koska kulutus-

perusteinen-termillä tarkoitetaan useissa muissa yhteyksissä tuotteiden ja palveluiden tuottamisesta, kuljetuksesta, kuluttamisesta ja hävittämisestä aiheutuvia kaikkia elinkaarisia päästöjä myös kunnan rajojen ulkopuolella. Uudella terminologialla pyritään osaltaan välttämään päästokeskusteluissa esiintyvää epämääräisyyttä ja epätietoisuutta siitä, mistä päästöistä milloinkin lopulta on kyse.

Kasvenerin rakennetta on selkeytetty ja yksinkertaistettu kehitystyön aikana. Mallin uudistettu rakenne varmistaa sen, että Suomen kaikkien nykyisten 320 kunnan kasvihuonekaasupäästöt voidaan laskea ja esittää luotettavasti vertailukelpoisella tavalla vuosilta 2005–2012 (jätesektori myös v. 2013, teollisuuden prosessit hankittava erikseen).

Uuden kasvener-ohjelmistoperheen merkittävimmät edut:

- 320 kuntaa vuosilta 1990–2012 ”yhdeksi viivaksi” samoin laskentaperustein
- laskennan ja raportoinnin helppous, käytettävyys, varmuus, vertailukelpoisuus

6.6 Ilmastotyön vaikuttavuuden arviointi

Kyselyyn vastanneista kunnista, joiden ilmastotyötä ohjasi strategia tai ohjelma 22 prosenttia ilmoitti selvittäneensä ilmastotyönsä vaikuttavuutta. Koko aineiston tasolla vain noin 15 prosenttia kunnista on selvittänyt ilmastotyön vaikuttavuutta. Maakuntaliitoista noin puolet oli selvittänyt ilmastotyönsä vaikuttavuutta. Aikaisemmissa selvityksissä on myös todettu, että maakuntien ilmastotyössä vaikuttavuuden arviointi on usein jäänyt vajaaksi (Sorvali 2012, 33).

Haastatteluissa ja työpajatyöskentelyssä tuli selvästi esille, että vaikuttavuus on hankala ja moniselitteinen käsite ilmastotyön yhteydessä. Vaikuttavuus saa hieman erilaisia painotuksia vastaajasta riippuen, joten liian yksioikoisia johtopäätöksiä on syytä välttää arvioitaessa sitä, kuinka paljon kunnissa tehdään ilmastotyön yhteydessä vaikuttavuuden arviointia.

Pääsääntöisesti vain suurimmat ja pisimpään ilmastotyötä tehneet kunnat ovat edenneet ilmastotyössään vaikuttavuuden arviointiin. Haastatteluissa ilmeni myös, että ilmastotyön edelläkävijäkunnissa on saavutettu tietty lakipiste - on syntynyt selvä tarve arvioida omaa ilmastotyötä esimerkiksi siitä näkökulmasta, että mitkä verkostot ja sitoumukset tuottavat aitoa lisäarvoa. Heikentynyt julkinen talous on vaikuttanut siihen, että päätöksiä varten tarvitaan entistä tarkempia vaikuttavuusarvioita.

Kuva 21. Ilmastotyön vaikuttavuuden arviointi.

Vaikuttavuuden arviointia lähestyttiin myös kysymällä: Onko eri ilmastotoimenpiteiden kustannustehokkuutta vertailtu? Vastaus ei juuri poikke edellisestä tuloksesta, viidennes kunnista on tehnyt ilmastotoimenpiteiden kustannuslaskentaa. Eräissä haastattelussa ilmeni, että tällaiselle laskentaosaamiselle olisi erityistä tarvetta kunnassa, mutta ainakaan toistaiseksi ei ole mahdollisuutta sellaisen rekrytointiin. Kustannuslaskennan parantaminen lisäisi ilmastotyön perusteltavuutta ja tehostaisi ilmastotyötä. Kunnat voisivat hyötyä paljonkin ulkopuolisesta tuesta kustannuslaskennassa. Maakunnista yksikään ei kyselyssä ilmoittanut kattavasti vertailleensa ilmastotoimenpiteiden kustannustehokkuutta.

Päästöjen mittaamisen rinnalla kunnassa ilmastotoimenpiteitä edistäisi ilmastotoimenpiteiden rahallinen arvottaminen. Tällöin ilmastotoimenpiteitä voitaisiin perustella toiminnan taloudellisuudella, joka on eräs kunnan toiminnan peruslähtökohta. Pelkkien kustannusten seuraaminen voi kuitenkin olla harhaanjohtavaa päästöjen kannalta, koska taantumana aikana hinnat laskevat. Päästö- ja kustannustiedot tulisi esittää siten yhdessä. Laskennassa olisi hyvä ottaa myös huomioon epäsuorat taloudelliset vaikutukset kuten terveyshyödyt esimerkiksi kevyen liikenteen kulkuosuuden kasvattaminen ylläpitää ihmisten terveyttä, parantaa ilmanlaatua ja liikenneturvallisuutta. (Tuominen et al. 2015)

Hillinnän ja sopeutumisen suhteen on kyse myös erilaisista taloudellista arvioinneista. Ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteet vaikuttavat käyttötalouteen että pääomatalouteen. Koska suuri osa säästöistä saadaan investointien kautta, kokonaisuhyödyt realisoituvat vasta ajan myötä. Myös ilmastonmuutokseen sopeutuminen voi aiheuttaa kustannusten nousua etenkin alkuvaiheessa, mikäli päädytään investoimaan normaalia kalliimpiin rakenteisiin esimerkiksi tulvasuojelun takia. Toisaalta sopeutumiseen investointi vähentää todennäköisesti pitkän ajan kuluessa kertyviä kustannuksia. Tällöin joudutaan tekemään erilaisia riskianalyysyjä ja tarkastelemaan esimerkiksi rakennuspaikkoja siitä näkökulmasta, kuinka paljon lisää rakennuspaikan ominaisuudet lisäävät sopeutumiseen liittyviä kustannuksia verrattuna johonkin muuhun alueeseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.”

Sorvali (2012) on ehdottanut maakuntien ilmastotyötä selvittäneessä raportissaan, että vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden arvioinnille olisi hyvä laatia yhtenäistä ohjeistusta ja tukea, koska työ vaatii paljon erikoisosaamista, jota ei ole tarkoituksenmukaista hankkia kaikkialle. Nyt kerätty selvitysaineisto tukee tätä näkemystä, ja erityisesti pitkän aikavälin kustannuslaskennan kehittämistä voi pitää yhtenä selvänä kuntien ilmastotyötä tehostavana parannusehdotuksena. Tällaista yhteistyötä tehdään jo tällä hetkellä esimerkiksi HINKU-hankkeen parissa.

Kuva 22. Ilmastotoimenpiteiden kustannustehokkuuden arviointi.

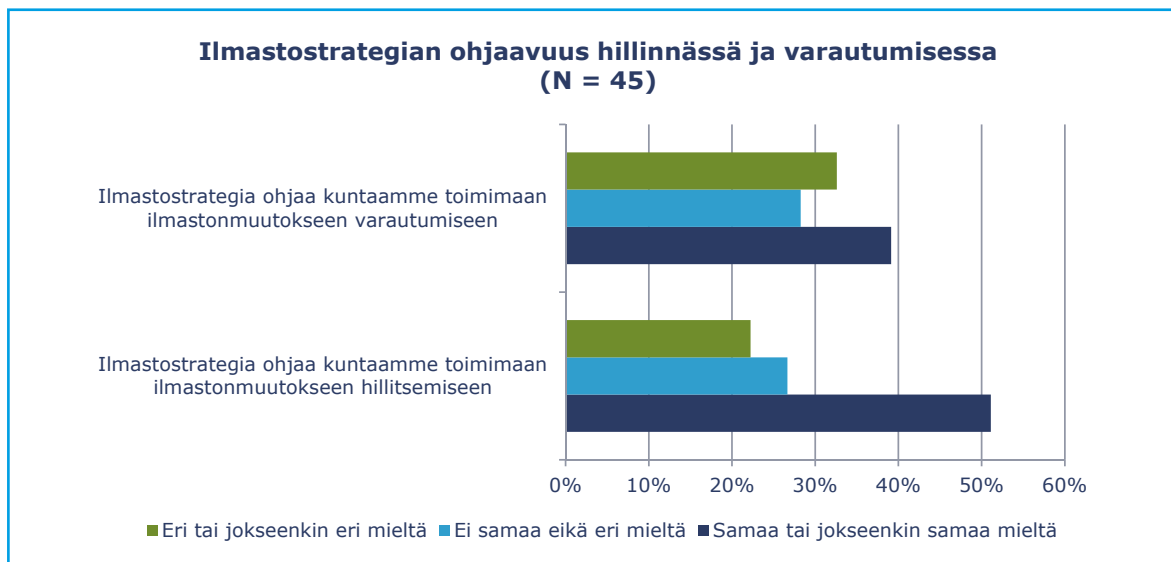
Kunnissa tehdään jatkuvasti päätöksiä, jotka vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin ja toimintamahdollisuuksiin. Päätöksille yhteiset kehykset antavat voimassa oleva lainsäädäntö ja toiminnan taloudelliset reunaehdot. Jos ilmastotoimenpiteitä ei pystytä esittämään kunnan päätöksentekojärjestelmässä talouden näkökulmasta sekä selvästi ihmisten hyvinvointia ja turvallisuutta lisäävinä toimenpiteinä, ovat niiden edistämismahdollisuudet heikot.

Kunnissa on myös omat toimintakulttuurinsa ja kuntien arvotukset esimerkiksi asumisen suhteen vaihtelevat; kunnassa asioita ei voida tarkastella pelkästä ilmastonäkökulmasta. Pelkän vaikuttavuuden sijaan on myös huomioitava todennäköisyys toiminnan jatkuvuudelle. Kunnassa on hyvä valittava ne ilmastoteot, jotka ovat yhteen sovitettavissa kunnan muiden strategisten linjausten kanssa. Näin ilmastoteot tulevat toteutetuksi ja kunnan kokonaisuuden hallinta pysyy systemaattisena ja nauttii kuntalaisten luottamusta.

Eri alueet soveltuvat eri tavoin muun muassa hajautettuun energiantuotantoon ja esimerkiksi asutuksen lähellä sijaitsevan puuston määrällä on merkitystä erityisesti bioenergian käytössä, jossa pitkät kuljetusmatkat eivät ole taloudellisia. Kansallisesta näkökulmasta ilmastotekoja pitäisi pystyä suuntaamaan alueittain markkinaehtoisuus huomioiden siten, että kukin alue valitsee ne ilmastoteot, jotka ovat kunnan näkökulmasta tehokkaimpia ja samalla sellaisia, että niitä ei voitaisi toteuttaa muualla vielä tehokkaammin.

7 Kuntien ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimenpiteet

Kuntien tehtäviin kuuluvat ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen. Kuntien ilmastotyöllä sekä maakuntien ilmastostrategioilla oli aluksi tapana painottaa hillintään ja sopeutumistoimet jäivät vähemmälle huomiolle. Viime aikojen kaupunkitulvat, rankkasateet ja kasvanut ymmärrys siitä, että ilmastonmuutosta ei saada enää pysäytettyä kokonaan, on lisännyt tarvetta sopeutumistoimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Toistaiseksi vielä kuntien ilmastostrategiat ohjaavat enemmän kunnan toimintaa ilmastonmuutoksen hillinnän kuin sopeutumisen suhteen. Sopeutumiseen liittyvät näkökulmat tulevat kuitenkin yhä useammin huomioiduksi.

Kuva 23. Strategian ohjaavuus hillinnässä ja varautumisessa.

7.1 Ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteet

Kunnat ovat aktivoituneet ilmastokysymyksessä erityisesti energiantuotantoon ja energiansäästöön liittyvissä hillintätoimenpiteissä. Sama ilmiö on huomattu jo aikaisemmissa selvityksissä (Esim. Kerkkänen 2010). Lämmöntuotannon polttoaineen vaihtaminen ja uusiutuvilla energiamuodoilla tuotetun sähkön ostaminen ovat suhteellisen yksikertaisia ja helppoja keinoja kunnan näkökulmasta. Lämmöntuotannon polttoainevalinnoissa voidaan yhdellä investoinnilla vähentää huomattava määrä päästöjä.

Vaikka energiamuotojen valinta on kunnan päätösvallassa, vaikuttaa valintoihin merkittävästi valtion harjoittama energia- ja ilmastopolitiikka, erityisesti polttoaineiden verotus ja niille suunnattavat tuet. Lopulliset päätökset energiamuotojen valinnoissa eivät voi olla markkinoista irrallisia (Kerkkänen 2010, 187). Kaukolämmön on luonnollisesti oltava kilpailukykyistä hinnaltaan ja ympäristöominaisuuksiltaan kiinteistökohtaisen lämmitysvaihtoehtojen kanssa (Kuntaliitto 2010).

Energiatohokkuuden parantaminen ja energiansäästö (kunnan omassa toiminnassa) ovat perinteisesti olleet helppoja ilmastotekoja, koska ne ovat suoraan tuoneet kunnalle selviä säästöjä ja ovat sen omassa päätösvallassa (Kerkkänen 2010, 193). Tämä näkyy kyselyn tuloksissa. Parhaimmillaan korjausrakentamisen yhteydessä savutetaan erinomaisia energiatohokkuusparannuksia. Rakennuskanta kuitenkin uusiutuu ja sitä peruskorjataan hyvin hitaasti. Tärkeätä on huomioida rakennuksen käytönaikaiset päästöt ja vaikuttaa niihin. Kunnassa on hyvä kartoittaa omien rakennusten ilmastopäästöt ja ottaa tämä huomioon osaltaan korjausrakentamisen priorisoinnissa.

Suomi toteuttaa energiatohokkuusdirektiiviä energiatohokkuussopimuksilla. Tämä ohjaa myös kuntia energiatohokkuuteen. Nykyisiin sopimusjärjestelmiin on liittynyt 135 kuntaa. Energiatohokkuuden parantaminen kunnan omassa toiminnassa on myös järkevää varautumista energian hinnan nousua varten. Pidemmällä aikavälillä energian hinta tulee nousemaan väestönkasvun ja elintason noustessa. Fossiiliset polttoaineet ovat myös ehtyvä luonnonvara.

Tampereen seudulla Ekokumppanit tukee taloyhtiöiden energiatohokkuustyötä

As. Oy Tampereen Pohjolankatu 18–20 toteutti vuonna 2014 energiatohokkuutta parantavan remontin. Vuoden jälkeen sähkönkulutus on tippunut 47 prosenttia ja kaukolämmön kulutus 61 prosenttia. Säästöjä on tullut pelkissä lämmityskustannuksissakin jo 17 000 euroa vuodessa.

Taloyhtiöiden energiatohokkuustyö jatkuu Tampereella Tarmo+ -hankkeen muodossa TARMO+ Tampereen seudun asuinalueet vähähiiliseksi -hanke on Ekokumppanit Oy:n hallinnoima puolueeton EAKR-hanke, jonka toiminta-alue on Tampere ja Pirkanmaa. TARMO+ tähtää energiatohokkaaseen korjausrakentamiseen sekä siihen liittyvien tuotteiden ja palvelujen kysynnän ja tarjonnan parantamiseen. Hankkeen tavoitteena on auttaa taloyhtiöitä suunnittelemaan ja tekemään laadukkaita korjausprosesseja – ratkaisuja, jotka johtavat vähähiilisyyteen ja pieniin energiakustannuksiin.

Kaavoitukseen, hankintoihin ja muuhun kunnan suorassa päätösvallassa olevaan toimintaan liittyen on olemassa vielä paljon potentiaalia ilmastonmuutoksen hillinnässä, esimerkiksi rakentajille kyselyn kunnista energianeuvontaa tarjoaa noin puolet. Kaavoituksessa ja hankinnoissakin alle puolessa kyselyn kunnissa huomioitiin ilmastönäkökulmat. Kuntien julkisten hankintojen arvo on vuosittain noin 19 miljardia euroa. Sillä, miten kunnat edistävät vähähiilisiä ratkaisuja sekä cleantech-liiketoimintaa on suuri merkitys markkinoilla.

Kunnan työntekijöille on myös suunnattu suhteellisen vähän koulutusta ilmastoasioissa. Kunnissa, joissa ei ole ilmastostrategiaa koulutusta ei ole tämän kyselyn mukaan suunnattu laisinkaan kunnan työntekijöille. Ilmastonmuutosasiat eivät ole itsestäänselvyys monelle kunnan toimijalle, joten koulutukselle esimerkiksi ekotukihenkilömallilla tai vastaavalla on tarvetta.

Tietolaatikko Ekotukitoiminta – ympäristötekoja työpaikalla

Ekotukitoiminta on työpaikoille soveltuva toimintamalli ympäristöasioiden edistämiseksi. Toimintaa toteutetaan työyhteisöihin nimettävien ja koulutettavien ekotukihenkilöiden avulla. Toiminta on kehitetty Helsingin kaupungissa, jossa se sai alkunsa vuonna 2006. Tällä hetkellä kaksipäiväisen ekotukitoiminnan peruskoulutuksen on käynyt jo yli 1 050 kaupungin työntekijää.

Ekotukitoiminnan tavoitteet

1. ympäristötietoisuuden ja ympäristövastuullisen toiminnan lisääminen työpaikoilla
2. ympäristönäkökulman huomioon ottaminen kaikessa kaupungin toiminnassa
3. ympäristövastuulliset toimintatavat ja palvelut
4. luonnonvarojen säästäminen ja ilmastonmuutoksen hillitseminen

Ekotukitoiminnan avulla

1. työyhteisöjen ympäristövastuullisuus ja henkilöstön ympäristötietoisuus paranee
2. työpaikoille luodaan uusi ympäristövastuullisia arjen tekoja tuottava toimintakulttuuri
3. kaupungin ympäristöstrategioita ja tavoitteita juurrutetaan käytännön toimenpiteiksi

Ekotukihenkilö opastaa ja innostaa

Ekotukihenkilön rooli räätälöityy työyhteisön ja tekijän mukaan. Tärkeintä on kannustaa ja opastaa muita ympäristön kannalta järkevämpiin toimintatapoihin.

Ympäristön huomioon ottava toiminta näkyy työpaikalla esimerkiksi energiansäästönä, kestävinä hankintoina ja liikkumisvalintoina sekä jätteen määrän vähenemisenä.

Ympäristökeskus kehittää ja koordinoi

Ekotukihenkilöiden työtä tuetaan erilaisilla koulutuksilla, verkostotapaamisilla ja materiaaleilla. Ekotukitoimintaa toteutetaan Suomessa useassa kunnassa ja julkisessa organisaatiossa. Toimintaa ja sen kehittämistä koordinoi Helsingin kaupungin ympäristökeskus.

Kuntalaisille suunnatuissa kampanjoissa ja vastaavissa on myös vielä potentiaalia jäljellä. Selvitystä varten järjestetyssä työpajassa nousi vahvasti esiin ilmastokasvatuksen tarve kouluissa, jolla luodaan kokonaisvaltaista pohjaa asennemuutoksille yhteiskunnassa. Ilmastokasvatusta tehdään kunnissa, mutta sitäkin haittaa eräänlainen hajanaisuus ja esimerkiksi opetusmateriaaleja ei ole kerätty yhteen. Espoossa on käynnissä muun muassa hanke, jossa koulu saa puolet energiansäästön taloudellisista säästöistä itselleen. Aiheeseen liittyen on tehty myös tarkempaa selvitystä (Esim. Paju 2012).

Joensuussa aktivoidaan uusia toimijoita mukaan ilmastotyöhön

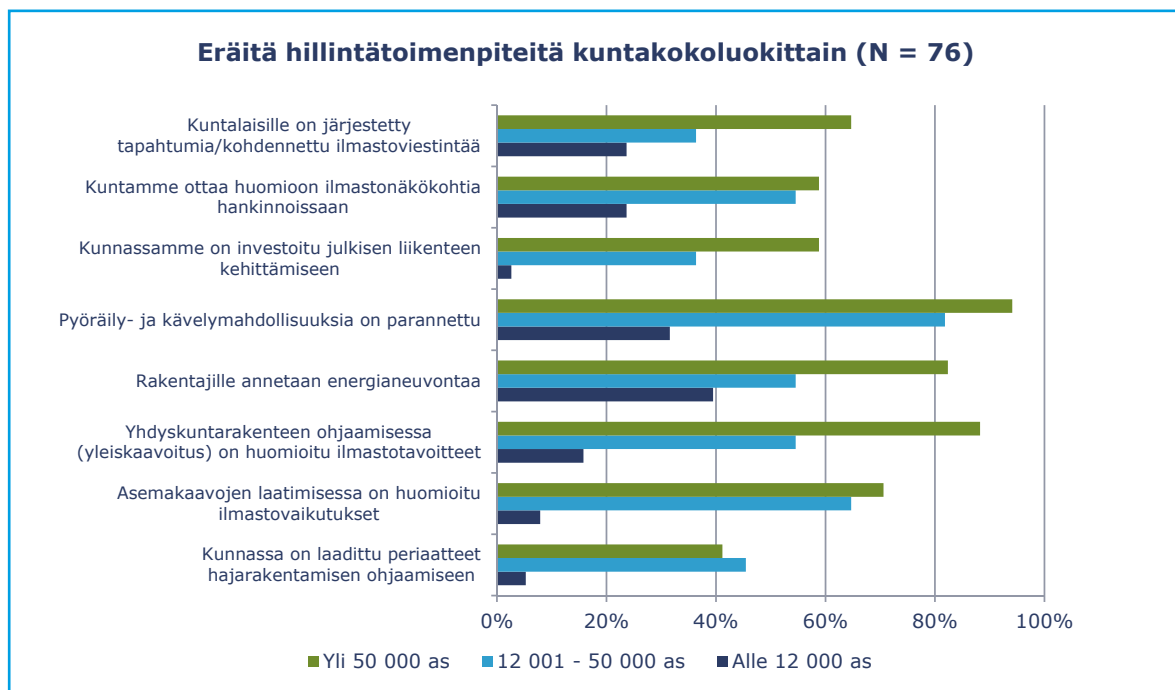
Joensuussa on käynnissä kolmevuotinen Ilmastotorilta eväitä vähähiilisyteen -hanke, joka tuottaa tietoa ja uusia keinoja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja tuo vähähiilisyyttä arjen tasolle. Hanke pyrkii tukemaan ja lisäämään yritysten, yhteisöjen ja kuntalaisten ilmastotyötä. Ilmastotori laatii muun muassa ilmasto-ohjelmarunkoja yrityksille ja yhteisöille sekä solmii ilmastositoumuk- sia eri toimijatahojen kanssa. Lisäksi hanke koordinoi yksittäisiä ilmastovastuuhankkeita ja yhteis- hankintoja sekä avustaa kuntalaisia vähähiilisyteen teematilaisuuksin ja tietopaketein. Hankkeen toimenpiteillä luodaan seudulle paikallista ilmastokumppanuusverkostoa. Pohjois-Karjalan maakun- taliitto on myöntänyt hankkeelle Euroopan aluekehitysrahaston tukea, ja lisäksi hanketta rahoittaa Joensuun kaupunki. Hankkeen toteuttaja on Joensuun kaupungin ympäristönsuojeluyksikkö.

Kyselyyn vastanneista kunnista noin 60 prosenttia on parantanut kevyenliikenteen mahdollisuuksia. Tässä on huomioitava, että vastaajat ovat voineet laskea parannukseksi hyvin eriasteisia toimenpiteitä. Tilastojen mukaan kevyenliikenteen suoritteet ovat laskeneet koko maan tasolla (henkilöliikennetutkimus 2012). Pyöräilytrendi on kuitenkin ollut suhteellisen vahva ja näkyvä kaupungeissa, joten tämä on mahdollisesti vaikuttanut taustalle jalankulun ja pyöräilyn infrastruktuurin kehittämiseen.

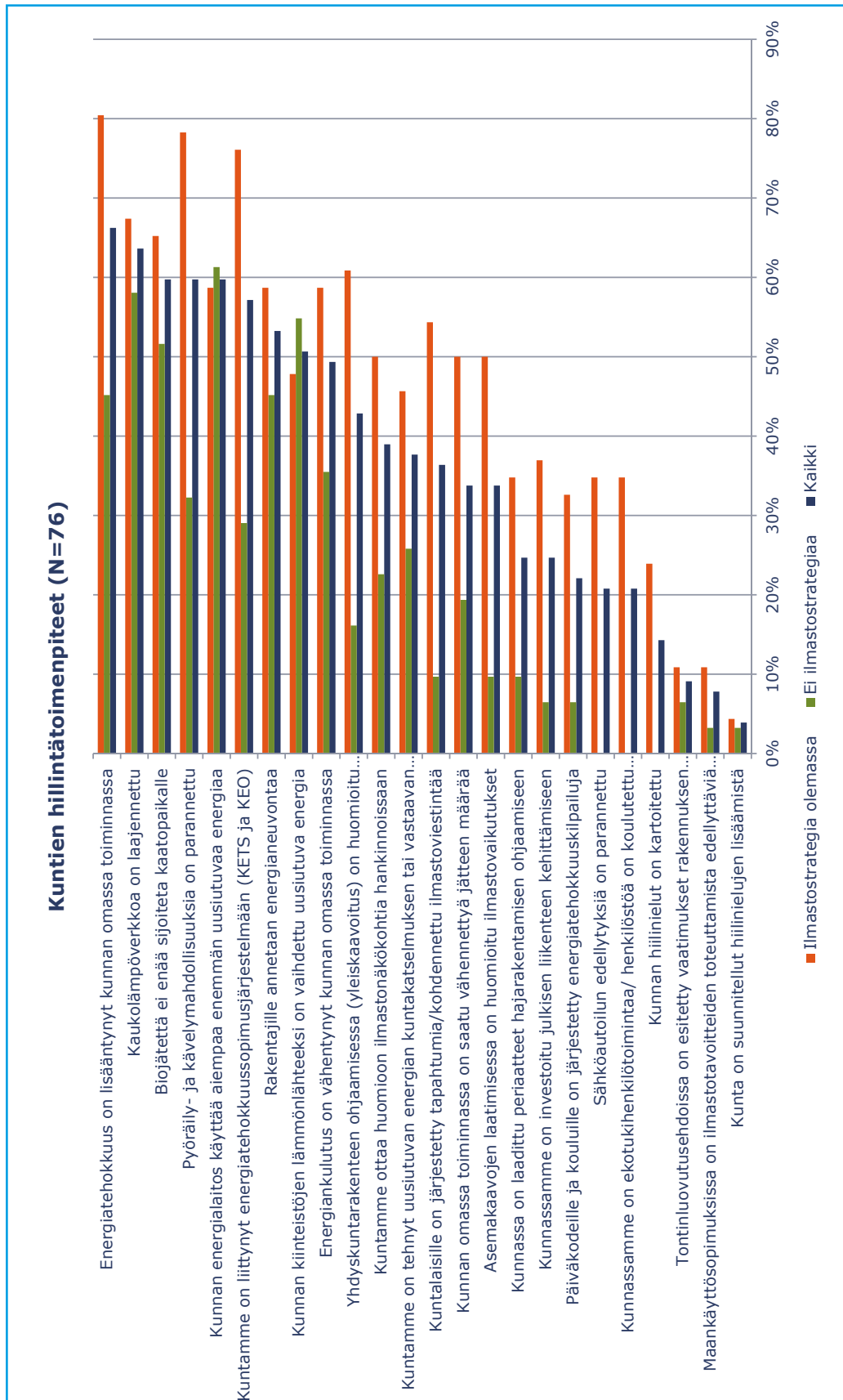
Niissä kunnissa, joissa on olemassa jokin ilmastotyötä ohjaava strateginen asiakirja, hillintätoimenpiteet ovat yleisempiä kuin niissä, joissa ilmastotyötä ei ohjata strategisesti. Vaikka strategia ei vielä sinällään synnytä toimintaa, on strategialla selvä vaikutus kunnan ilmastotyön aktiivisuuteen ja johdonmukaisuuteen.

Erot kuntien välillä ovat suurimmillaan ilmastotyössä asioissa, joiden voidaan katsoa olevan nimenomaan kunnan oman toiminnan ja päätöksenteon ulottuvissa, kuten ilmastoviestinnässä kuntalaisille. Energiaratkaisuissa, joihin vaikuttavat keskeisesti myös valtion vero- ja tukipäätökset, kunnat näyttävät tekevän keskenään samansuuntaisia ratkaisuja riippumatta siitä, onko niillä ilmastostrategia. Kunnista 60 prosenttia ilmoittaa, että biojätettä ei enää sijoiteta kaatopaikalle eli kunnissa on valmistauduttu kieltoon orgaanisen jätteen sijoittamisesta kaatopaikalle.

Ilmastonmuutoksen onnistunut hillintä edellyttää kaikkien mahdollisten keinojen käyttämistä. Yksittäiset keinot, kuten kaukolämmön polttoaineratkaisut, voivat parantaa yhden kunnan ilmastotasetta merkittävästi. Kansallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin, että kaikkia keinoja käytetään. Keinot vaihtelevat ja ne on asetettava tärkeysjärjestykseen. Osa eroista kuntien välillä ilmastotoeissa selittyneekin sillä, että kysymyspatterin kysymykset eivät kaikki ole sellaisia, että niiden edistämiseen olisi samanlaiset mahdollisuudet tai ne olisivat erityisen mielekkäitä ratkaisuja kaiken kokoisissa kunnissa.

Kuva 24. Ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteitä kuntakokoluokittain.

Kuva 25. Kuntien ilmastomuutoksen hillintätoimenpiteet.

7.2 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen

Kunnat joilla on ilmastostrategia, ovat tehneet myös sopeutumistoimenpiteitä enemmän kuin ne, joilla ei ole ilmastostrategiaa. Alueet myös poikkeavat toisistaan varautumistarpeen suhteen, mikä vaikuttaa tuloksiin. Maakunnallisissa ohjelmissa sopeutuminen on ollut vähemmällä huomiolla (Sorvali 2012, 27). Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tilanne on korjaantunut ja sopeutuminen huomioidaan myös niissä useammin, tosin huomattavasti pienemmällä painoarvolla kuin hillintä.

Sopeutumistoimenpiteitä on tehty kyselyn mukaan useimmiten hulevesien hallintaan ja tulviin varautumisessa esimerkiksi laatimalla hulevesiohjelma ja määrittelemällä alimmat rakentamiskorkeudet. Osittain kyseessä on vasta ohjelmien laatiminen. On osin hankala arvioida sitä, kuinka paljon sopeutumista on todella käytännössä huomioitu.

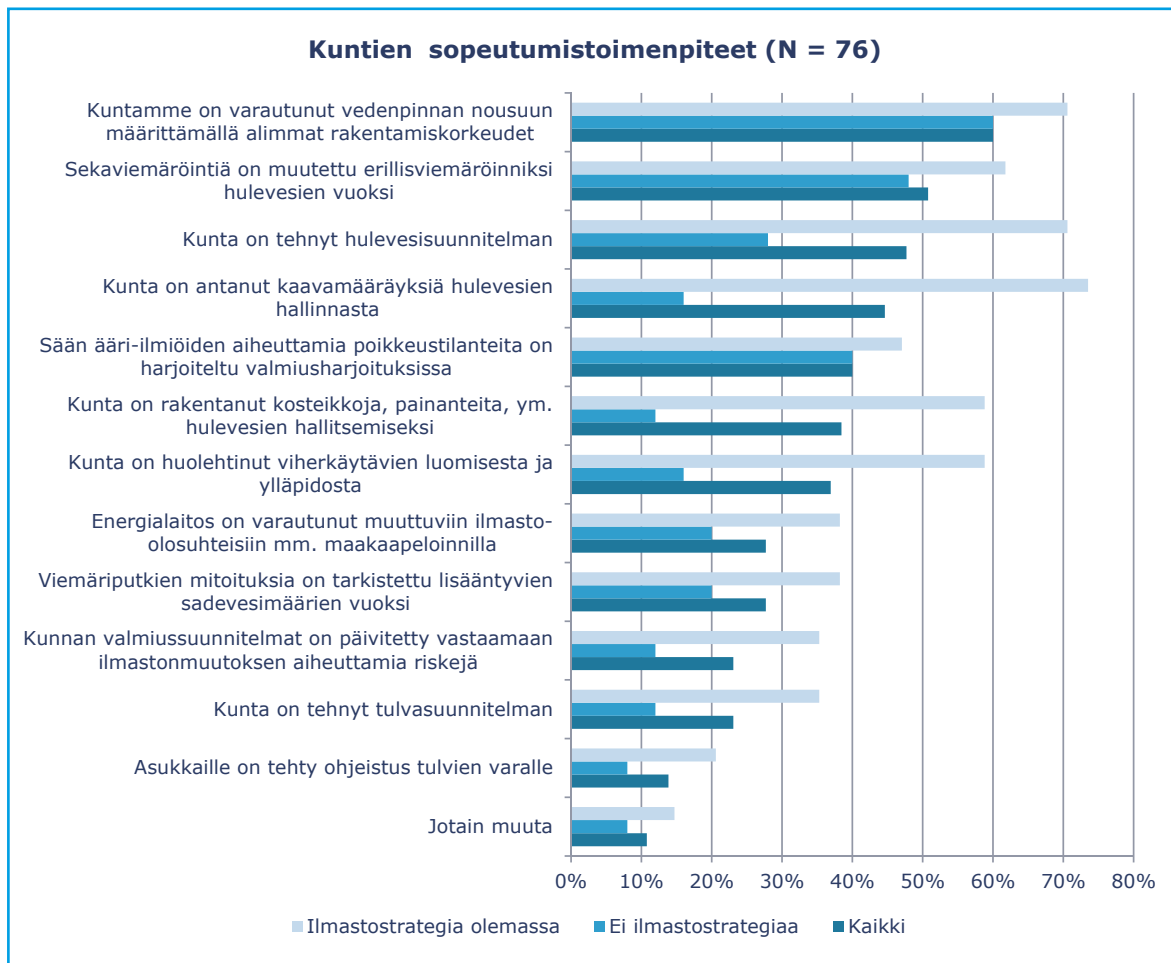
Poikkeuksellisista sääolosuhteista johtuvia omaisuuden menetyksiä on koettu viime vuosina monissa kunnissa. Nämä tapahtumat ovat saaneet paljon julkisuutta, mikä on osaltaan vaikuttanut asiaan heräämiseen. Vesien hallintaan liittyvät kustannukset ovat suuria. Olemassa oleva asutus on Suomessa pääsääntöisesti vesistöjen varrella. Yhdyskuntien tulvasuojelukustannuksien ja pohjaveden nousun aiheuttaman perusinfrastruktuurin investointitarpeen voidaan arvioida olevan miljardien eurojen luokkaa. (Kuntaliitto 2010). Kuntien talouden kannalta ongelmallista on, että paineet tulvasuojelutoimenpiteiden toteuttamiseen kasvavat. Valtio, jolle ensisijainen vastuu kansalaisten jolle ensisijainen vastuu kansalaisten turvallisuudesta kuuluu, tukee tulvasuojelua tähän tarkoitettujen määrärahojen puitteissa.

Merkittävä riskitekijöitä yhteiskunnan toimivuudelle ovat sään ääri-ilmiöiden lisääntymisestä aiheutuvat poikkeustilanteet, jotka voivat johtua myrskyistä, poikkeuksellisista lumimääristä, kuivuudesta tai kovista pakkasista. Kuntien on kaikilla toimialoilla arvioitava esimerkiksi sähkön ja veden jakeluhäiriöistä, liikenteen merkittävästä vaikeutumisesta ja muista vastaavista tapahtumista kunnan palvelutuotannolle aiheutuvat riskit ja toimenpiteet palvelutuotannon varmistamiseksi. (Kuntaliitto 2010).

Kunnan valmiussuunnitelmien päivittämisessä on parantamisen varaa. Kyselyn vastaajista 23 prosenttia ilmoitti, että valmiussuunnitelmia on päivitetty vastaamaan uusia riskejä. Sään ääri-ilmiöiden aiheuttamia poikkeusoloja on harjoiteltu (40 % kyselyn vastaajista) aluehallintoviraston ja pelastuslaitoksen toimesta. Kunnan omaan toimintaan nämä opit eivät näytä kaikissa tapauksissa vielä sulautuneen.

Kuntalaisille tulisi tarjota myös riittävästi tietoa ja ohjeita tulviin ja myrskyihin varautumisesta ja omaisuuden vahingoittumisen estämisestä. Kyselyn perusteella näin olisi menetelty noin 15 prosentissa kyselyn kunnista. Sopeutuminen tulee ottaa huomioon myös esimerkiksi katujen kunnossapidossa ja hoidossa, mikä saattaa vaikeutua. Talvihoito tulee myös muuttumaan alueellisesti, minkä seurauksena paikallisesti on opeteltava uusissa muuttuneissa olosuhteissa toimiminen. Vanhoilla käytännöillä ei enää pärjätä.

Kansallisessa sopeutumissuunnitelmassa ei ole suoria velvoitteita kunnille. Siinä todetaan, että väestön keskittymisen, sähköriippuvuuden, tietoliikenteen ja liikennejärjestelmien kasvavan merkityksen myötä yhteiskunnista on tullut entistä haavoittuvampia sään ääri-ilmiöiden, kuten myrskyjen ja tulvien, vaikutuksille. (Kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelma 2014)

Kuva 26. Kuntien sopeutumistoimenpiteitä.

Varautuminen on kunnan toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Keskeinen varautumistoimenpide kunnassa on jatkuvuudenhallinta, jolla määritellään kunnan merkittävimmät palvelut ja toiminnot joiden toiminta tulee turvata. Kunnan varautuminen perustuu lainsäädäntöön esim. kuntalaki 7§, 8§ ja 9§) sekä valmiuslaissa 1552/2011 määrättyyn varautumisvelvollisuuteen (12 §). Lainsäädännön lisäksi kuntien tulee ottaa huomioon yhteiskunnan turvallisuusstrategia.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010) kuvataan uhkamallit, joihin suomalaisessa yhteiskunnassa tulee varautua kaikilla tasoilla. On suositeltavaa, että kunnat hyödyntävät näitä uhkamalleja sekä häiriötilanteita omassa uhkien ja häiriötilanteiden tarkastelussa sekä varautumistyössä. Uhkamalleista luonnon ääri-ilmiöt sekä ympäristöuhkat liittyvät suoraan ilmastomuutokseen sopeutumiseen. Ilmastomuutoksen mukanaan tuomat sään ääri-ilmiöt ja niiden johdannaisista johtuvat uhat on otettava huomioon kuntien riskianalyseissa sekä varautumisen suunnittelussa ja keskeisissä valmiussuunnitelmissa.

8 Kuntien ilmastotyön ominaispiirteitä

8.1 Hanketyöskentely, sitoumukset ja EAKR-rahoitus

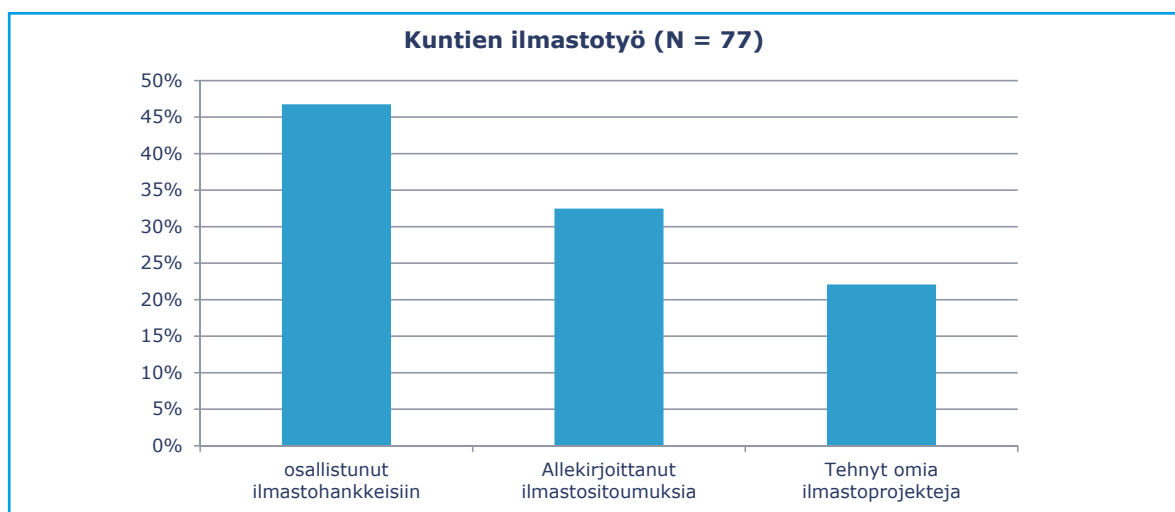
Kyselyyn vastanneista kunnista vajaa puolet on osallistunut ilmastohankkeisiin ja kolmannes on kirjoittanut ilmastositoumuksia. Näiden joukossa oli myös joitain kuntia, joilla ei ollut mitään ilmastotyöskentelyä ohjaavaa strategiaa. Ilmastotyötä tehdään siten joissain tapauksissa melko pitkälle vietyinäkin ilman ilmastostrategiaa.

Kyselyn avovastauksissa sekä haastatteluissa tuli ilmi, että hankkeisiin osallistuminen edellyttää aina kunnan resursseja ja vaikka ulkopuolista hankerahaa olisi tarjolla hyvinkin, ei kaikissa kunnissa ole valmiutta panostaa hankkeisiin. Pääsääntöisesti hankkeiden ja sitoumusten on nähty edistäneen ilmastotyötä. Hankkeiden kautta ilmastotyölle on saatu väliaikaisia resursseja ja johdon sitoutumista sekä näkyvyyttä. Hankkeet ovat myös muun muassa mahdollistaneet verkostoitumisen ilmastoasioissa kuntien välillä.

Lista erilaisista ilmastositoumuksista:

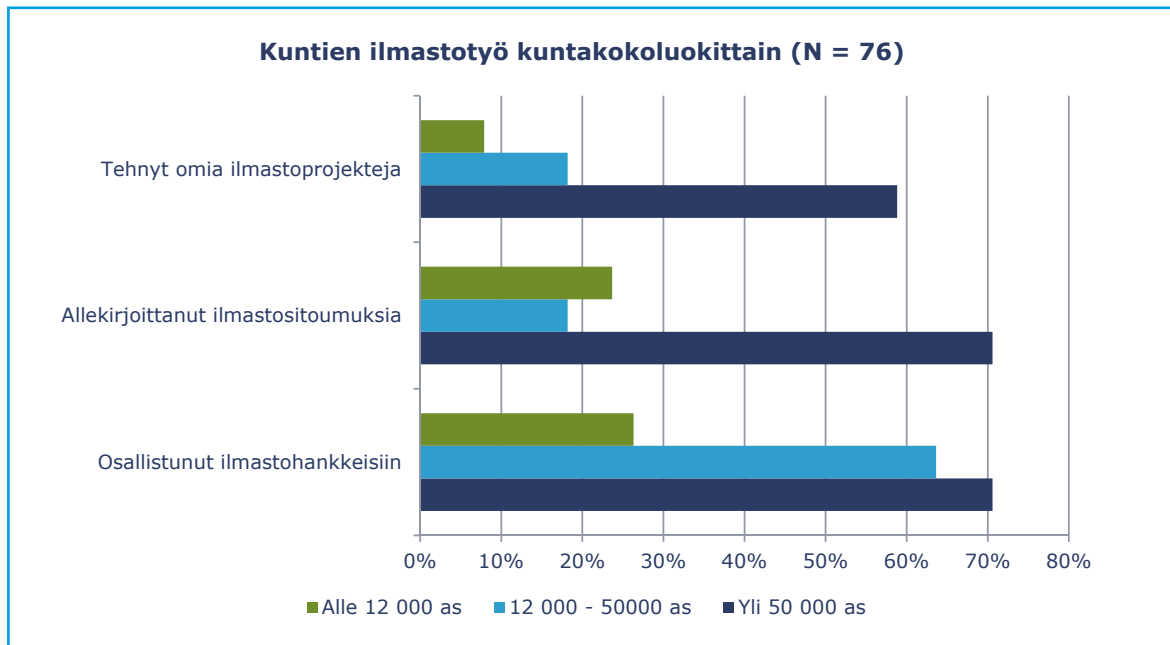
- Ilmastostrategiat (n. 125 kuntaa)
- TEM:n ja Motivan energiätehokkuussopimukset, -ohjelmat (135 kuntaa ja kuntayhtymää)
- Kuntaliiton Kuntien ilmastokampanja (54 kuntaa ja 2 kuntayhtymää)
- Kohti hiilineutraalia kuntaa, Hinku-hanke (26 kuntaa)
- Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus
- EU:n komission Covenant of Mayors -sitoumus (9 isoa kaupunkia ja 1 maakunta)
- EAKR:n vähähiilisyys-hankkeet, Porin ja Joensuun seudut
- FISU-kunnat (4 kaupunkia)
- (Finnish Sustainable Communities) kaupungit sitoutuvat pyrkimään kohti päästöttömyyttä, jätteen-
töttömyyttä ja ylikuluttamattomuutta vuoteen 2050 mennessä

Uudet sitoumukset ja kasvanut ilmastotyön hankemaailma aiheuttavat jonkin verran ylimääräistä työtä kunnissa. Hankkeisiin ja sitoumuksiin liittyvä raportointi kuluttaa kunnan voimavaroja. Toisaalta eri hankkeiden on tunnistettu aktivoivan uusia kuntia ja kunnan eri toimialoja ilmastotyöhön.

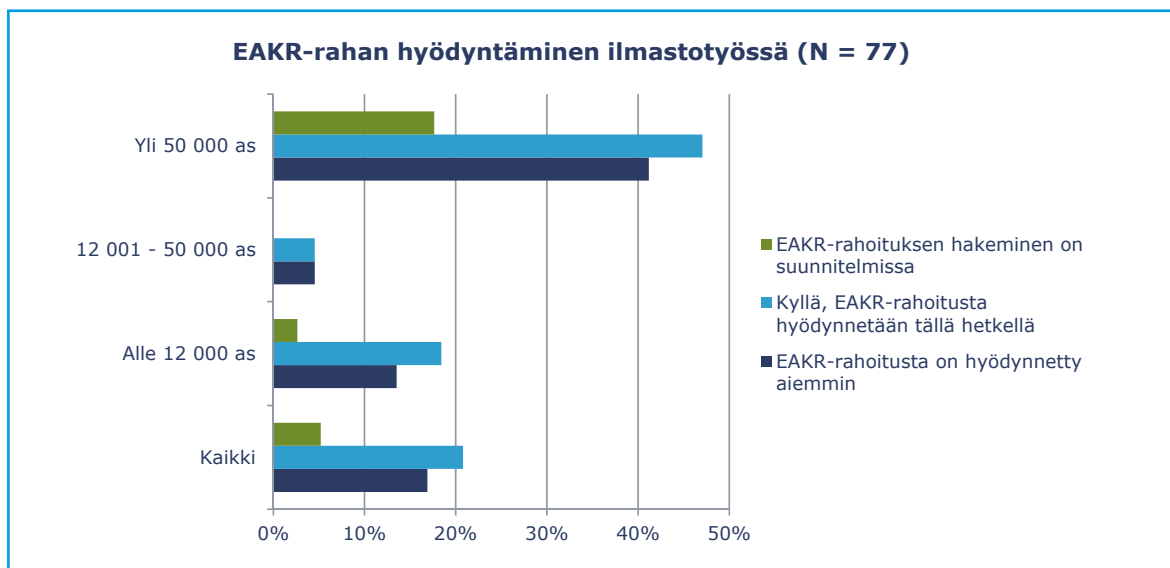

Kuva 27. Kuntien ilmastohankkeet ja sitoumukset.

Omia ilmastoprojekteja ovat tehneet lähinnä suurimmat kunnat. Suuret kunnat ovat myös allekirjoittaneet selvästi pienempiä kuntia enemmän ilmastositoumuksia. Ilmastohankkeisiin osallistumisen kohdalla ero suurten ja keskisuurten kuntien välillä ei ole suuri. Maakunnista 12 ilmoitti osallistuneensa ilmastohankkeisiin; myös omia projekteja on tehty jonkin verran.

Kuva 28. Kuntien ilmastohankkeita ja sitoumuksia kuntakokoluokittain.

Kuva 29. EAKR-rahoituksen hyödyntäminen ilmastotyössä.

Noin 40 prosenttia kyselyn kunnista ilmoitti, että EAKR-rahoitusta on hyödynnetty tai hyödynnetään ilmastotyössä. Kyselyn perusteella EAKR-rahoituksen hyödyntäminen ilmastoasioissa on kasvanut kaikissa muissa kuntakokoluokissa paitsi luokassa 12 001–50 000 asukasta. Kuntakokoluokittainen tarkastelu

osoittaa myös, että suurilla kunnilla (yli 50 000 as.) on taipumusta käyttää rahoitusta hyväkseen muita useammin. Alle 12 000 asukkaan kunnat käyttävät tämän kyselyn perusteella EAKR-rahoitusta useammin kuin keskikokoiset kunnat.

Rahoituksen hakemisen hankaluudeksi mainittiin muun muassa raskas hankehallinto. Hankerahoituksen hakemista ilmastoasioissa voisi edistää yhteistyö elinkeinoyhtiöiden kanssa, joille hankemaailma on tuttu. Hanketyöskentely voi olla vierasta esimerkiksi viranomaistoimintaan tottuneelle työntekijälle. Osassa haastatteluja tuli ilmi, että kunnan nykyisillä resursseilla ei ole mahdollisuutta tehdä mitään ylimääräistä kehittämistyötä.

Kyselyn maakunnista lähes kaikki ilmoittivat, että vähähiilistä rahoitusta on hyödynnetty ainakin jonkin verran. EAKR-rahoituksen käyttäminen ilmastotyöhön on yksi selkeä toimenpide, jossa maakuntaliitosten ja kuntien yhteistyötä olisi syytä tiivistää. Varsinkin ensimmäistä kertaa hankkeeseen ryhtyvälle hankeprosessi voi vaikuttaa raskaalta.

Maakunnat ja kunnat ilmoittivat myös, että ilmastotyöllä on kytkentöjä sekä resurssiviisuus että kiertotalous teemoihin. Koska näillä kaikilla on samansuuntaisia positiivisia vaikutuksia ilmastolle ja niillä haetaan myös taloudellisia säästöjä, käytännössä ollaan tekemisissä yhden suuren luonnonvara- ja ilmastokokonaisuuden kanssa. Koko tematiikkaa on syytä edistää yhtenä hiukan erilaisia painotuksia sisältävänä kokonaisuutena.

Osa kunnista koki hankalaksi, että samoja ilmastomuutoksen hillintään tähtäviä asioita edistetään useiden eri kattoteemojen alla, koska toimenpiteet ovat lopulta samansuuntaisia. Jossain määrin tarvittaisiinkin valtakunnallisten hankkeiden keskinäisen koheesion tarkastelua, jotta ei päädytä toimimaan samojen tavoitteiden takia erikseen ja hajauteta vähäisiä resursseja entisestään eri hankkeiden alle. Ilmastotyön edistäminen useiden eri kattoteemojen alla voi hajauttaa entisestään niukkoja resursseja.

Kuntien on hyvä kartoittaa nykyiset ilmastositoumukset ja pohtia eri hankkeiden tuottamaa lisäarvoa kunnan ilmastotyölle. Hanketoiminnan tarkoituksena on oltava kaikissa tapauksissa toiminnan jalkauttaminen kunnan päivittäiseen toimintaan

8.2 Ilmastotyön koordinointi ja johdon sitouttaminen

Kunnissa tehdään edelleen koordinoimatonta ilmastotyötä sekä hillintään että sopeutumiseen liittyen. Kunnan eri sektoreilla ei välttämättä olla tietoisia, mitä ilmastoasioiden eteen tehdään muissa yksiköissä. Kyselyn ja haastatteluiden perusteella yhteistyötä ilmastotyössä on parantanut poikkihallinnollisten koordinoitiryhmien perustaminen. Ryhmiin on hyvä kuulua myös kuntakonsernin keskeiset yhtiöt.

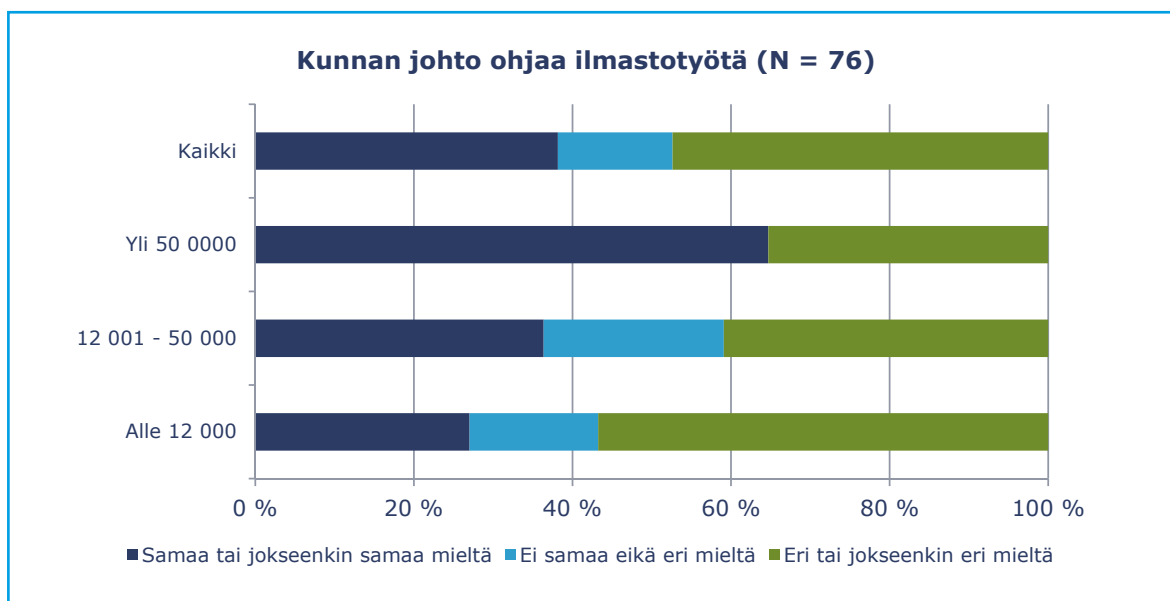
Poikkihallinnollinen työryhmä tarvitsee riittävän voimakkaan mandaatin, jotta se pystyy aidosti vaikuttamaan ja toimeenpanemaan asioita, eikä jää vain konsultoivaksi työryhmäksi. Työryhmän olisi hyvä koostua esimerkiksi toimialajohtajista ja kunnanjohtajasta. Myös luottamushenkilöiden rooli on tärkeä, jotta politiikkatahot ovat mukana ilmastoprosessin ytimessä.

Tällaiset ryhmät ovat edistäneet ilmastotyön leviämistä kunnan sisällä ja samalla ne ovat toimineet koordinoivassa roolissa. Osassa isoimmista kunnissa ilmastoasioiden koordinointi on organisoitu pysyvästi keskushallintoon. Tämä edellyttää kuitenkin jo melko suurta kunnan kokoa, jolloin keskimäärin poikkihallinnollisen työryhmän perustaminen on käytettävissä olevien resurssien näkökulmasta tehokkain ja tuloksellisin tapa hoitaa ilmastoasioita kunnissa.

Ilmastomuutos on niin vaikea ja monisäikeinen ilmiö, että se vaatii uudenlaista yhteistyötä kuntakonsernin sisällä sekä uusia toimintamalleja. Vahvan sektorihallinnon kyvykkyys sisäistää ja ottaa haltuun ilmastomuutoksen tapainen kaikkialle ulottuva ilmiö ei ole otollisin ilmastotyön kannalta.

Päätöksentekijöiden voi olla hankala hahmottaa monien ratkaisujen ilmastönäkökulmia. Asioita esittelevien viranhaltijoiden tehtävänä on tuoda esille eri ratkaisujen ilmastovaikutuksia. Esimerkiksi varautuminen tulviin on ilmastomuutokseen sopeutumista. Päättäjät eivät voi tehdä ilmastomyönteisiä ratkaisuja, jos heille ei ole esitelty eri päätösten vaikutuksia ilmastönäkökulmista. Luottamushenkilöiden vakuuttaminen edellyttää selvää näyttö ilmastotoimenpiteiden hyödyllisyydestä sekä niiden perustelua tehdyillä sitoumuksilla ja ilmastostrategialla.

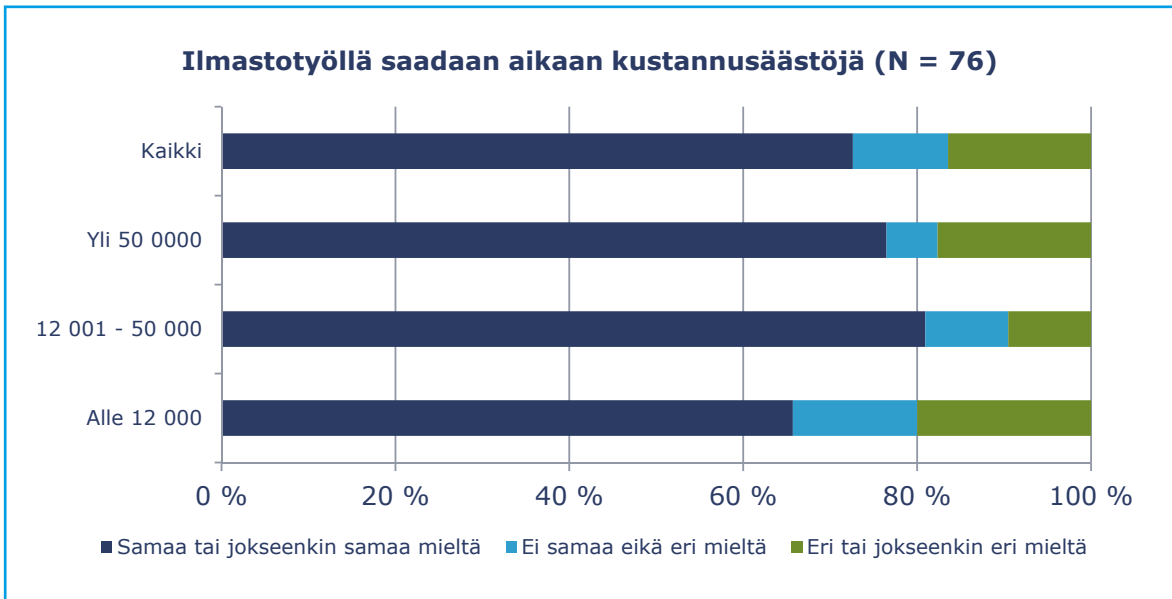
Johdon sitoutuminen ilmastokysymykseen on ehdoton edellytys tehokkaan ilmastotyön tekemiseen kunnassa. Tämä on selvä viesti kaikissa haastatteluissa. Myös vuoden 2012 kyselyssä menestyksessään ilmastotyön kannalta nähtiin tärkeimpänä luottamushenkilö- ja virkamiesjohdon positiivinen suhtautuminen ilmastotyöhön. (Mattsson 2012). Myös Sorvalin (2012) selvityksessä tultiin siihen tulokseen, että kunnalliset päätöksentekijät olisi pitänyt ottaa vieläkin vahvemmin mukaan maakunnallisten strategioiden laadintaan. Hinku-hanke on lähtenyt myös nimenomaan siitä tavoitteesta, että ensimmäisenä sitoutetaan kunnan johto ilmastotyöhön.

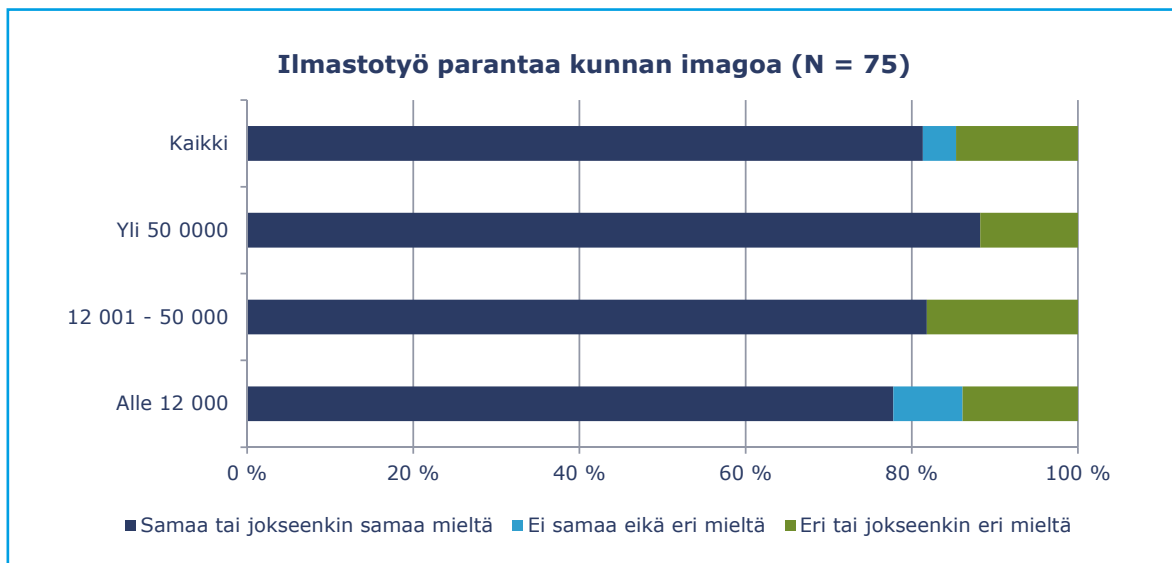
Kuva 30. Kunnan johdon sitoutuminen ilmastotyöhön.

8.3 Ilmastotyön hyötyjen tunnistaminen ja niistä viestiminen

Kyselyn perusteella kuntien sekä maakuntien edustajat kokevat vahvasti, että ilmastotyö tuottaa monia hyötyjä kunnille ja maakunnille. Hyödyt arvioitiin suuriksi kaikissa kuntakokoluokissa, kuitenkin niin että pääsääntöisesti kaikista myönteisimmin suhtauduttiin isoissa kunnissa. Kuntien vastaajista yli 70 prosenttia oli sitä mieltä, että ilmastotyö tuo kustannussäästöjä kunnille. Ilmastotyön koetaan myös erittäin positiivisena kunnan imagon kannalta. Myös alueen talouden ja työllisyyden koetaan paranevan ilmastotyön myötä. Ilmastomuutoksen hillinnän aluetaloudellisia vaikutuksia tutkittaessa on tunnistettu huomattavia hyötyjä (mm. Sitra 2014 ja HKI Ympäristökeskus 2014).

Kuva 31. Ilmastotyö ja kustannussäästöt.

Kuva 32. Ilmastotyö ja kunnan imago.

Koska ilmastotyön monista hyödyistä ollaan poikkeuksellisen samaa mieltä ja ilmastotyö tuo myös suoria taloudellisia säästöjä kunnille, pakostakin keskeiseksi kysymykseksi nousee: Miksi ilmastoasioihin ei siten panosteta vielä nykyistä enemmän?

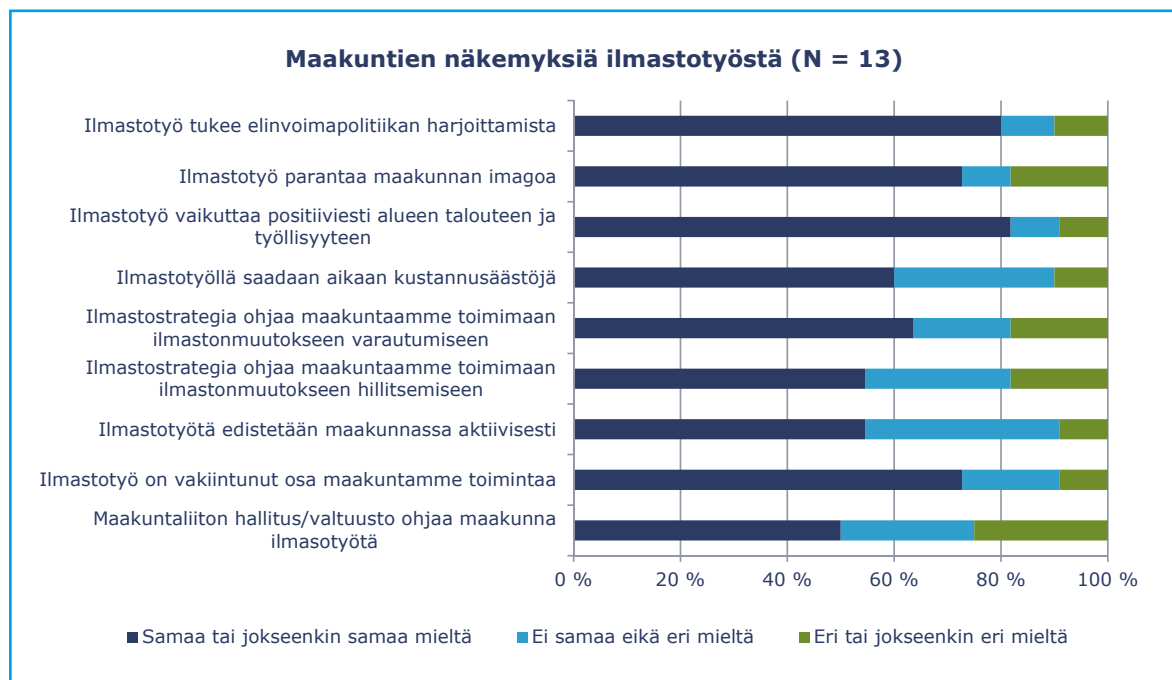
Todennäköiseltä syytä ilmastotyön hitaalle etenemiselle kunnassa vaikuttaa se, että ilmastotyön hyötyjä ei ole viestitty päätöksentekijöille onnistuneesti. Kunta on poliittishallinnollinen organisaatio, jossa päätetään joka päivä tärkeistä ihmisten hyvinvointiin liittyvistä asioista. Pitkän aikajänteen ja hankalasti hahmotettavan ilmastonmuutoksen hillinnän sulauttaminen tähän päätöksentekokokonaisuuteen, on haastavaa toiminnan poikkeuksellisen ja kunnan tehtäväksi osin epätyypillistä yhteistyötä vaativan luon-

teen vuoksi. Tästä näkökulmasta ilmastomuutoksen varautumiseen liittyvien kysymysten voisi olettaa saavan enemmän huomiota osakseen, koska ne tietyllä tapaa kuuluvat kunnan niin sanottuihin normaaleihin tehtäviin.

Toisinaan ilmastotyöhön edistämisen esteeksi voi muodostua vakiintuneet osin vanhentuneet käsitykset esimerkiksi siitä, että ilmastomyönteiset investoinnit olisivat aina muita investointeja kalliimpia. Elinkaariajattelua on hyvä soveltaa arvioitaessa investointeja.

Kunnan ilmastotyöstä on pyrittävä myös viestimään kuntalaisille ja alueen yrityksille, jotka voivat taas olla yhteydessä päätöksentekijöihin. Perinteinen viranomaisviestintä ei ole riittävä. Ilmastohankkeiden ja sitoumusten keskeinen hyöty on tietoisuuden levittäminen kunnassa tehtävästä ilmastotyöstä ja sen tuloksista.

Merkittävä este ja hidaste ilmastonäkökulmien lopulliselle läpimurrolle kuntien päätöksenteossa on huono taloustilanne. Paradoksaalisesti kestävä ja suunnitelmallinen taloudenpito edellyttäisi, että juuri haastavina taloudellisina aikoina tulevaa kustannusrakennetta ja investointeja pohdittaisiin poikkeuksellisen tarkasti. Koska kunnalla on hyvinvointia edistäviä akutteja ja kasvavia menoeriä, jotka ovat kuntalaisille huomattavasti ilmastomuutosta läheisempiä ja konkreettisempia, pitkäjänteinen ilmastotyö ei aina toteudu.

Kuva 33. Maakuntien näkemyksiä ilmastotyöstä.

8.4 Perinteiset ongelmat hidastavat ilmastotyötä kunnissa

Selvityksen aineiston perusteella kunnat nimeävät yksittäisenä merkittävimpänä hidasteena ilmastotyön edistämiseksi resurssipulan. Kunnassa voi toisaalta olla miellettyä enemmän resursseja ilmastotyölle, mutta ilmastotyön heikko organisointi synnyttää mielikuvan vähäisistä resursseista ja ilmastotyö jää tehottomaksi. Ympäristöhallinnon asema on kunnissa usein heikohko ja sieltä käsin on hankala vyöryttää ilmas-

toasioita muihin hallintokuntiin, kuten on huomattu monien ympäristöohjelmien kohdalla. (Kerkkänen 2010)

Ympäristönsuojeluyksiöt ovat myös usein pieniä muutaman henkilön toimijoita, joten ilmastoasioihin liittyvää osaamista ei ole välttämättä tarpeeksi kaikissa kunnissa. Lupahallinnon sujuvoittaminen ja suuremmat yksiköt voisivat myös vapauttaa resursseja ilmastotyöhön ja muihin edistämistehtäviin sekä mahdollistaa erikoistumisen ilmasto-osaajaksi.

Ilmastotyön kokonaisvaltaista edistämistä kunnassa haittaa myös ilmastotyön mieltäminen liialti pelkästään ympäristöhallinnon asiaksi. Joissain kunnissa ilmastotyötä tehdään suunnitelmallisesti useassa eri hallintokunnassa, mutta kukaan ei varsinaisesti ole vastuussa kokonaisuudesta. Tehokas ilmastotyö edellyttää kaikkien kunnan toimijoiden aktiivisuuden lisäksi selvästi määriteltyjä organisaatorakenteita ja toimivaltasuhteita ilmastoasioissa.

Vaikka ilmastotietoisuus on kasvanut huomattavasti viimeisten kymmenen vuoden aikana kunnissa, jää ilmastönäkökulmat edelleen toisinaan huomioimatta päätöksenteossa. Kunta tekee jatkuvasti päätöksiä, joilla on ilmastovaikutuksia, mutta tätä ei aina tunnisteta.

Taustalla vaikuttanee myös ilmastopuolueuuvottelujen hidastuminen ja kuntien monet muutospaineet. Poliittinen agenda on myös täyttynyt nopeasti monista uusista turvallisuushaasteista ja esimerkiksi viime eduskuntavaaleissa ilmastomuutos ei noussut merkittäväksi vaaliteemaksi. Informaatio-ohjaukselle ja koulutukselle on edelleen tarvetta. Täydennyskoulutus ja muu ilmasto-osaamisen lisääminen on tarpeen. Ilmastoasioiden vakiintuneeseen sisällyttämiseen päätöksenteossa ja päivittäisessä työskentelyssä kunnissa päästään todennäköisesti vasta kun ilmastönäkökulmat ovat osana kaikkien kunnassa työskentelevien ammattikuntien koulutusohjelmia.

8.5 Liikenne ja yhdyskuntarakenteen eheyttäminen haasteena

Haastatteluiden sekä kyselyaineiston perusteella ilmeni, että liikenteen päästöjen vähentäminen on haaste kunnille. Periaatteessa keinoja liikenteen hillitsemiseksi on olemassa useita. Liikennemääriä voidaan hillitä tiemaksuilla, vähentämällä pysäköintimahdollisuuksia, lisäämällä kävelykatuja keskustassa ja suunnittelemalla palvelurakenteen siten, että se on saavutettavissa helposti eri kulkutavoilla. Liikenteen hillitsemiseen liittyvät toimenpiteet ovat perinteisesti aiheuttaneet vastarintaa (Kerkkänen 2010).

Vaikuttaa siltä, että liikenteen hillitsemisessä tullaan ilmastotyön nykyvaiheessa eräänlaisen kipukynnyksen äärelle. Tarve liikenteen hillinnälle tunnustetaan, mutta siihen ei suhtauduta välttämättä erityisen vakavasti, koska liikennettä hillitsevien toimien ei uskota menevän läpi kunnan päätöksentekojärjestelmässä. Myös maakuntien edustajat ovat pitäneet juuri liikenteen päästöjen vähentämistä haastavana (Sorvali 2012). Tässäkin selvityksessä osa maakunnista ilmoitti, liikenteen hillitsemisen sellaiseksi asiaksi, jota ei edistetä riittävästi.

Liikenteen hillinnällä ei välttämättä vielä nähdä olevan sellaista hyväksyttävyyttä, jotta sitä kannattaisi voimakkaasti edistää. Liikenteen hillitsemisen sijaan on usein tyydyttävä kehittämään vaihtoehtoisia kulkumuotoja ja parantamaan esimerkiksi kevyen liikenteen palvelutasoa. Näillä toimilla voidaan osittain vaikuttaa ihmisten liikkumistottumuksiin.

Juuri liikenteen hillintään ja alueidenkäyttöön liittyvissä kysymyksissä punnitaan eräällä tapaa koko kunnan kokonaisvaltainen sitoutuminen ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. Liikenteen hillitseminen ja yhdyskuntarakenteen eheyttäminen tuo kaikkien nähtäväksi millaisia muutoksia tottumuk-

sisä ja elämätavassa nykyiseen verrattuna edellytetään, jos aiotaan siirtyä hiilineutraaliin yhteiskuntaan. Liikenteen hillitseminen ei mahdollista ilmastotyön selektiivisyyttä, vaan se koskee lähes kaikkia. Tähän ei olla ehkä vielä valmiita, koska on olemassa melko vahvoja preferenssejä haja-asutuksen ja yksityisautoilun suhteen.

Maankäyttöön liittyvät ilmastokysymykset ovat niihin sisältyvistä haastavuustekijöistä huolimatta kuntien suurin yksittäinen niiden päätösvallassa oleva ilmastoteko (Kerkkänen, 189). Valtion ja kuntien on löydettävä yhteisiä menettelytapoja, joiden puitteissa kunnat pystyvät erityisesti kasvavilla seuduilla legitiimisti tuottamaan ilmastoystävällistä yhdyskuntarakennetta.

Systemitason kokonaisvaltaiset muutokset, jotka ovat edellytys ilmastotavoitteiden saavuttamiselle, tarkoittaa ilmastonäkökulmien yleistä hyväksymistä aluerakennetta ja yhdyskuntien kehittämistä koskevassa keskustelussa. Liikenteen ja maankäytön kysymysten ratkaiseminen edellyttää ilmastotyössä myös seudullista yhteistyötä.

Haja-asutus ja maaseutumaiset alueet eroavat kaupungeista liikenteeseen liittyvissä kysymyksissä. Maaseutumaisilla alueilla henkilöautolle ei ole vaihtoehtoista kulkumuotoa. Liikenteen päästöjä on pyrittävä vähentämään pääsääntöisesti kaupunkiseutujen sisällä suunnitteleamalla palvelurakennetta siten, että se on hyvin saavutettavissa kaikilla kulkumuodoilla. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen voi jäädä myös marginaaliseksi keinoksi monissa kaupunkimaisissa kunnissa, joiden yhdyskuntarakenne on jo hajautunut.

Pietarsaari – pienen kaupungin joukkoliikenne

Pietarsaaren kaupunki aloitti kutsuohjausperiaatteella toimivan joukkoliikennekokeilun vuonna 1999. Kokeilu onnistui erittäin hyvin ja ensimmäisistä vuosista lähtien ovat joukkoliikenteen matkustajamäärät olleet 16 000–42 000 matkustajaa vuodessa.

Pietarsaaren joukkoliikennettä kutsutaan Vippari-liikenteeksi, ja sen nykyinen vuosittainen matkustajamäärä on noin 42 000 henkeä. Kaikki matkustajaluokat käyttävät Vippari -autoja ja asiakkaat sanovat sen olevan paras projekti minkä Pietarsaaren kaupunki on koskaan järjestänyt.

Kaupungin vuosittaiset kustannukset ovat noin yhteensä noin 410 000 euroa/vuosi. Liikenteen välittämisestä koituvien kustannusten osuus on noin 120 000 euroa/vuosi. Matkustajakohtainen maksu on 3,20 euroa aikuisilta ja 1,60 euroa lapsilta. Kaupunki on pitänyt tarkoituksella maksut hyvin alhaisina, jotta kaikilla olisi mahdollisuus käyttää Vippari-liikennettä. Vippari-liikenteen menestys perustuu siihen konseptiin, että asiakas tilaa matkan etukäteen soittamalla tilauskeskukseen. Tilauskeskusta hoidetaan tällä hetkellä kaupungin omasta toimesta. Asiakas noudetaan haluamastaan osoitteesta ”ovelta ovelle” -periaatteella. Tietokoneohjelma ohjaa linja-autoja osoitteeseen, josta asiakas noudetaan (liikenne tapahtuu matalaprofilisilla linja-autoilla, joka mahdollistaa pyörätuolipotilaiden ja pyörätuoleja käyttävien matkustajien yms. mukaan ottamisen). Asiakas ajetaan sitten haluttuun paikkaan.

Kevästä 2015 internetvaraus on mahdollinen tehdä vuorokauden ympäri.

Tietokoneohjelman ansiosta vältetään tarpeetonta ajoa, liikenne on taloudellista ja polttoaineen kulutus optimaalista ja siten ympäristöystävällistä. Huomion arvoista on, että kaupunki ostaa aikaa ja ostetun ajan (145 h/viikko) puitteissa matkustajia ajetaan kello aamu 7:sta ilta 17:sta maanantaista perjantaihin.

Viime vuosina on pantu merkille, että monet ihmiset ovat alkaneet käyttää Vippareita työmatkoiltaan, mikä onkin ollut yksi liikenteen tavoitteista. Toinen huomio on se, että vanhemmat ihmiset voivat asua kotonaan, koska nyt heillä on liikkumavapaus huokeaan hintaan. Kaupungin kuljetuspalvelut hoidetaan päiväikaan myös Vippari-liikenteen avulla. Vippari-liikenne on osoittanut, että joukkoliikenne voi olla sekä hyödyllistä, taloudellista, ympäristöystävällistä ja menestyksestä myös pienemmässä kaupungissa.

8.6 Valtavirtaistamisen aste kuntien ilmastotyössä

Valtioneuvoston kanslian selvityksessä (VNK 2008) ilmastopolitiikan valtavirtaistamisen edellytykseksi riippumatta hallinnon tasosta, sektorista ja konkreettisista toimenpiteistä huolimatta on lueteltu seuraavat asiat:

- osaaminen
- resurssit
- sitoutuminen, kaikilla tasoilla, mutta erityisesti eri organisaatioiden johdossa;
- seuranta ja arviointi
- kykyä käsitellä ristiriitoja ilmastomuutospolitiikan ja muiden poliittisten tavoitteiden välillä

Selvityksessä korostetaan, että valtavirtaistamisen rinnalla tarvitaan myös politiikkalohko, jonka ensisijainen tavoite on ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen.

Tässä kappaleessa arvioidaan näistä näkökulmista kuntien ilmastotyön valtavirtaistumisen astetta. Kuten jo aikaisemmin on tullut ilmi, niin eritoten pienissä kunnissa resurssija on vähän ja osaaminen ei ole aina riittävällä tasolla. Myös suurimmissa kunnissa tarvitaan kustannuslaskentaan ja vaikuttavuuden arviointiin liittyvää osaamista ja resurssija. Resurssivaje koskee useimmiten juuri ilmastotyön seuranta, raportointia ja koordinoitua.

Ilmastotyöhön sitoutuminen on parantunut kunnissa ja maakunnissa, josta eräänä osoituksena on ahkera strategiatyö. Ilmastotyön edellytys on ollut ylimmän johdon kiinnostuksen herääminen. Kyselyn kunnista vajaa 40 prosenttia katsoi, että kunnan johto ohjaa ilmastotyötä.

Kyky käsitellä ristiriitoja ilmastomuutospolitiikan ja muiden poliittisten tavoitteiden välillä on vielä keskeneräistä ja tämä korostuu yhdyskuntasuunnittelussa ja liikennemäärien hillintään tähtäävissä toimenpiteissä. Niissä toimenpiteissä, joihin ei sisälly vastaavia ristiriitoja, kuten jätehuolto ja energiansäästö, ilmastotyön valtavirtaistuminen on edennyt pidemmälle.

Pidemmän aikatahtäimen päästötavoitteiden saavuttaminen tulee edellyttämään, että myös ristiriitoja sisältävissä asioissa saadaan edistystä aikaan. Tähän suhteutettuna ilmastoasioiden valtavirtaistuminen koko kunnan toimintaan ei ole vielä riittävää. Ilmastoasioiden valtavirtaistaminen on kesken. Suurissa kunnissa ollaan pieniä kuntia pidemmällä.

Kerätyn aineiston perusteella asenneilmapiiri ilmastomuutokseen liittyen on muuttunut voimakkaasti viime vuosina. Asenneilmapiiri itsessään näyttäisi antavan mahdollisuuden siirtyä seuraavalle tasolle ilmastotyössä. Yllättävän nopeasti heikentyneet taloudelliset reunaehdot vaarantavat kuitenkin positiivisen kehityskulun.

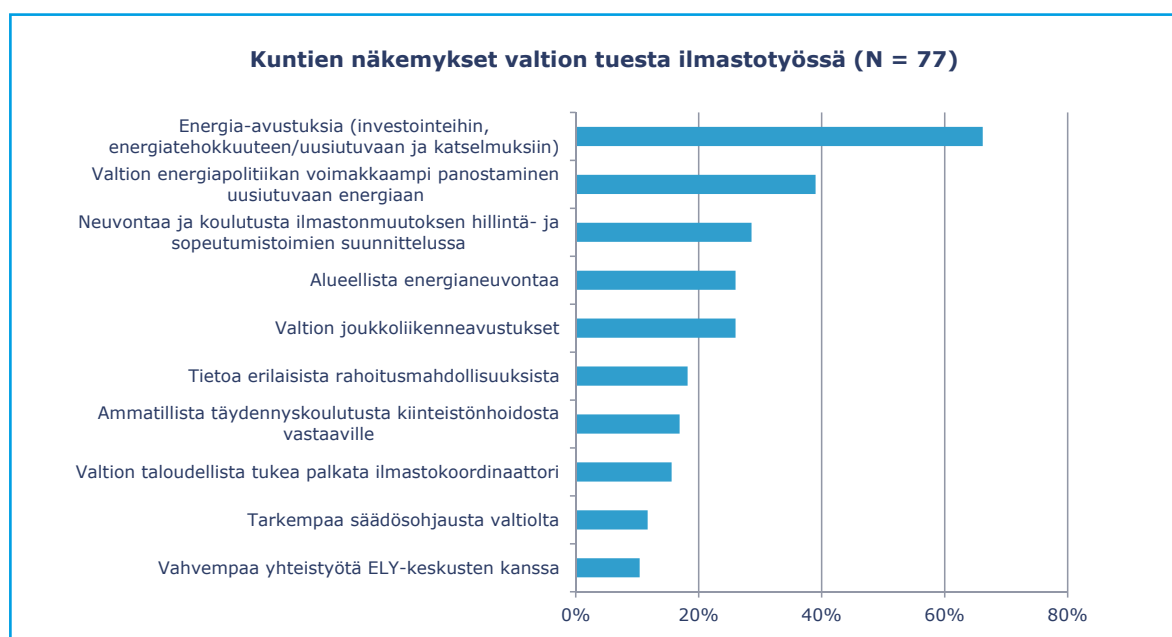
9 Kansallisen tuen tarve kuntien ilmastotyölle

Kunnat odottavat valtion tukevan kuntien ilmastotyötä taloudellisesti. Energia-avustukset ovat tärkeitä ilmastotyön eteenpäin viemiseksi kunnissa, koska kuntien taloustilanne on heikko. Tärkeäksi kuntien ilmastotyötä tukevaksi valtion toimenpiteeksi nousi myös valtion nykyistä vahvempi panostaminen uusiutuvaan energiaan.

Kuntien näkemykset kahdesta tärkeimmästä valtion keinosta tukea kuntien ilmastotyötä eivät ole muuttuneet juuri vuoden 2012 kyselyn tuloksista. Edelleen kunnissa kaivataan neuvontaa ja koulutusta, tukea alueellisen energianeuvonnan järjestämiseen sekä valtion nykyistä suurempia joukkoliikenneavustuksia.

Vaikka haastatteluissa on tullut selvästi esille, että kunnissa kaivataan koordinoitua ilmastotyöhön, laski niiden vastaajien osuus selvästi, jotka valitsivat kolmen tärkeimmän tukimuodon joukkoon valtion taloudellisen tuen ilmastokoordinaattorin palkkaamiseen. Tämän selvityksen ja vuoden 2012 selvityksen vastaukset eivät sellaisenaan ole suoraan vertailukelpoisia. Kuitenkin aineistosta on mahdollista huomata, että tarkempi säädösohjaus valtion taholta ja vahvempi yhteistyö ELY-keskusten kanssa eivät ole enää samassa määrin kuntien toivelistalla kuin aikaisemmin.

Kysymyspatterissa jokainen kunta pystyi valitsemaan kolme itselleen tärkeintä valtion tukimuotoa. Vahvempi yhteistyö ELY-keskusten kanssa olisi varmasti tärkeää kunnille, mutta vastaukseen sisältynee realismia sen suhteen, kuinka paljon ELY-keskuksilla on tosiasiaa resursseja ilmastotyöhön. Tarkemman säädösohjauksen vähentynyt suosio liittyy osittain vallitsevan ajattelutavan muuttumiseen, jossa säädösohjauksen lisäämisen sijaan on syntynyt tarve purkaa jo olemassa olevaa sääntelyä. Hallitusohjelmassa norveja ja säädöspohjaa on tarkoitus tarkistaa.

Kuva 34. Valtion tuki kunnille ilmastotyössä.

Myös maakuntaliitot odottavat valtiolta samanlaista tukea ilmastotyölle kuin kunnat. Tärkeimmäksi nousivat energia-avustukset ja valtion energiapolitiikan voimakkaampi panostaminen uusiutuviin energiamuotoihin. Myös alueellista energianeuvontaa kaivattiin sekä joukkoliikenneavustuksia. Maakunnat eivät juuri kokeneet tarvitsevansa neuvontaa ja koulutusta toisin kuin osa kunnista.

9.1 Kansallisen tuen tarve kuntien ilmastotyölle vaihtelee kuntakokoluokittain

Kaikissa kuntakokoluokissa tärkeimmäksi valtion tukimuodoksi koettiin energia-avustukset. Investointi-apu aktivoi kuntia kokeilemaan uusia ratkaisuja ja saamaan positiivista näyttöä ilmastotyön hyödyllisyydestä. Erityisesti heikossa taloustilanteessa pienikin tuki on tärkeää. Kuntien ilmastotyötä on hidastanut investointien vähyyksy johtuen alati heikommaksi muodostuvasta kuntataloudesta.

Alle 12 000 asukkaan kunnissa kaivattiin myös kolmen tärkeimmän tukimuodon joukossa neuvontaa ja koulutusta ilmastoasioissa, mikä selittää esimerkiksi Hinku-hankkeen menestystä etenkin pienissä kunnissa. Yli 12 000 asukkaan kunnissa ei ilmennyt kolmen tärkeimmän tukimuodon joukossa tarvetta neuvonnalle ja koulutukselle. Pienissä kunnissa on aitoa tarvetta ulkopuoliselle neuvonnalle ja koulutukselle.

Taulukko 1. Valtion tuen tarve ilmastotyöhön kuntakokoluokittain.

	Valtion joukkoliikenneavustukset	Energia-avustuksia (investointeihin, energiatehokkuuteen /uusiutuvaan ja katselmuksiin)	Alueellista energianeuvontaa	Ammatillista täydennyskoulutusta kiinteistöhoitajilta	Tietoa erilaisista rahoitusmahdollisuuksista	Valtion taloudellista tukea palkata ilmastokoordinaattori	Valtion energiapolitiikan voimakkaampi panostaminen uusiutuvaan	Tarkempaa säädösohjausta valtiolta	Vahvempaa yhteistyötä ELY-keskusten kanssa	Neuvontaa ja koulutusta ilmastomuutoksen hillintä- ja
Alle 6000		1					2			3
6001 - 12 000		1					2			3
12 001 - 25 000		1	2				3			
25 000 - 50 000		1			3		2			
Yli 50 000	2	1	3							
Maakunnat		1	3				2			

Yli 50 000 asukkaan kunnat poikkeavat muista kuntakokoluokista. Tässä luokassa valtion joukkoliikenneavustukset koettiin toiseksi tärkeimpänä tukimuotona. Muissa kokoluokissa joukkoliikenne ei ollut kolmen tärkeimmän tukimuodon joukossa. Isot kaupungit ovat olleet tyytyväisiä joukkoliikenneuudistukseen ja kokemukset kaupunkiseutujen palvelutason parantumisesta ovat olleet myönteisiä (Liikennevirasto 2014) Kaupungit ovat myös itse panostaneet joukkoliikenteen kehittämiseen.

Alueellisen energianeuvonnan tukeminen on myös isoimpien kuntien ja niiden kehyskuntien toivelistalla, mikä on luonnollista, koska suurin osa rakennusinvestoinneista ja korjausrakentamisesta tapahtuu niissä. Alueellisesta energianeuvonnasta on myös positiivisia kokemuksia. Tällaisten hyvin alkaneiden käytäntöjen tukeminen on järkevää ja kannustavaa. Valtion heikosta taloustilanteesta huolimatta vaikuttaa lyhytnäköiseltä energia- ja ilmastopolitiikalta, että energianeuvontaa ei enää tuettaisi. Energianeuvonnassa on saatu aikaan kustannustehokkaasti tuloksia suhteellisen pienillä taloudellisilla panostuksilla. Monella alueella ilmastotyö on rakenteellisesti organisoitunut energianeuvonnan ympärille.

Ilmastotyön organisointiin kunnissa ja maakunnissa tulee vaikuttamaan myös muutokset valtion aluehallinnossa, maakuntahallinnossa ja mahdollisesti myös kuntien eräiden viranomaistoimintojen uudelleen

järjestäminen. Tällaisten laajojen organisaatiomuutosten suunnittelussa on huomioitava, miten laajat koko kuntaa koskevat asiakokonaisuudet kuten ilmastonmuutos tulee hoidetuksi, kun jo nyt eräs ilmastotyön suurimpia haasteita kunnissa on ilmastotyön onnistunut koordinointi ja kaikkien toimijoiden siihen sitouttaminen.

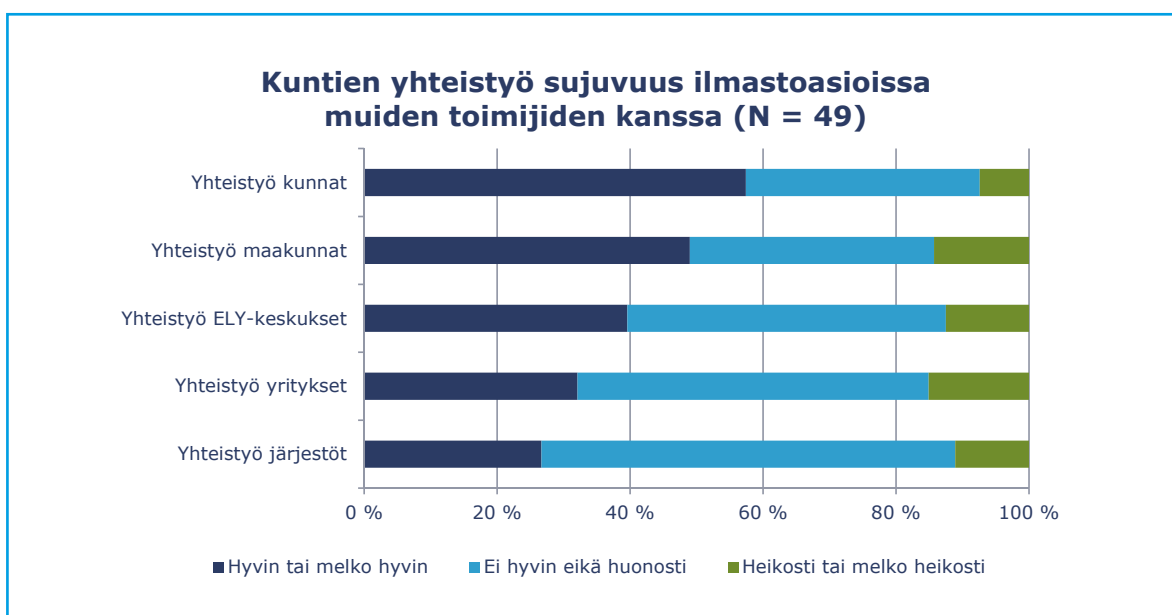
10 Kuntien ja maakuntien välinen yhteistyö ja tehtävänjako ilmastotyössä

Kuntien yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ilmastotyössä toteutuu tämän kyselyn mukaan parhaiten yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Seuraavaksi parhaiten yhteistyö onnistuu maakuntien kanssa. Noin 40 prosenttia vastaajista kokee, että yhteistyö on toiminut hyvin tai melko hyvin ELY-keskusten kanssa. Yritysten ja järjestöjen kanssa yhteistyö toimii heikoiten. Kunnilla on siten paljon käyttämätöntä potentiaalia ilmastotyössään yrityselämän ja kolmannen sektorin kanssa.

Kuntakokoluokittainen tarkastelu osoittaa, että kaikkien toimijoiden kanssa onnistuneen yhteistyön edellytykset kasvavat kunnan kokoluokan mukaan. Pienille kunnille olisi varmastikin eniten hyötyä yhteistyöstä maakuntaliittojen ja ELY-keskusten kanssa. Pienet kunnat eivät pysty omilla resursseillaan osallistumaan maakunnalliseen yhteistyöhön, vaikka tästä olisikin hyötyä niille.

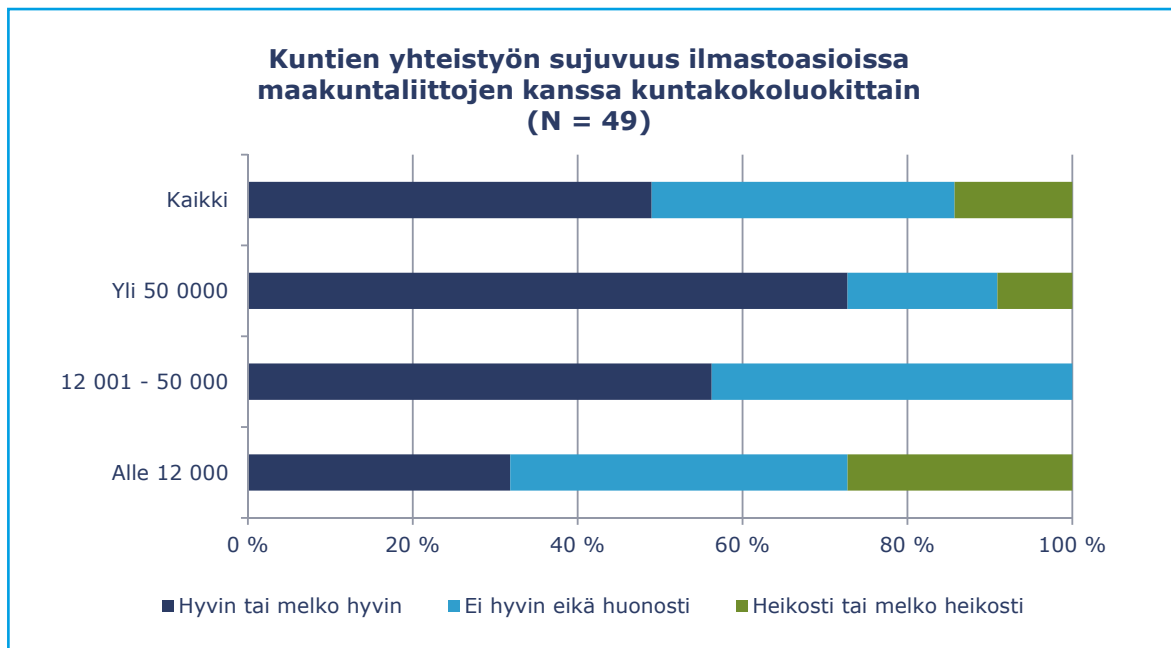
Vuoden 2012 kyselyn tuloksiin verrattuna ei ole tapahtunut merkittävää muutosta yhteistyön sujuvuudessa. Molemmissa kyselyissä yhteistyön on katsottuna olevan hyvää tai melko hyvää kuntien välillä noin 60 prosentissa tapauksista.

Kuntien ja maakuntaliittojen näkemykset keskinäisestä yhteistyöstä ilmastoasioissa eivät vastaa toisiaan. Kuntien näkemyksen mukaan vajaa 50 prosenttia kunnista näkee yhteistyön maakuntaliittojen kanssa hyväksi tai jokseenkin hyväksi. Maakuntaliittojen näkemyksen mukaan yhteistyö on ollut hyvää 85 prosentissa tapauksista. Maakuntaliitot näkevät kaikkien toimijoiden kohdalla yhteistyön paremmaksi kuin kunnat.

Kuva 35. Kuntien yhteistyö ilmastoasioissa muiden toimijoiden kanssa.

Yhteistyö ELY-keskusten kanssa on maakuntaliittojen mielestä 90 prosenttisesti hyvää tai melko hyvää. Maakuntaliitot ja ELY-keskukset operoivat eräällä tapaa samalla aluetasolla ja näyttävät löytäneen hyvin toisensa ilmastoasiassa. Kuntien näkemyksen mukaan vain 40 prosentissa tapauksista yhteistyö on hyvää tai melko hyvää ELY-keskusten kanssa. Koska käytännön ilmastotyö tehdään pääsääntöisesti kunnissa, eikä maakuntaliitoissa tai ELY-keskuksissa, yhteistyössä paikallishallinnon ja väliportaan hallinnon kanssa on kehitettävää.

Kuva 36. Kuntien yhteistyö ilmastoasioissa maakuntaliittojen.

Kuntien ja maakuntaliittojen ilmastotyötä ei ole aiemmin selvitetty yhdessä. Koska tämän selvityksen pääteema on pyrkiä selvittämään ilmastotyön vaikuttavuutta ja tehokkaimpia toimintatapoja, nousee tarkasteltavaksi maakuntaliittojen ja kuntien välinen tehtävänjako ilmastoasioissa. Tätä varten on tärkeää tunnistaa ne ilmastoteot, jotka kuuluvat selvästi kunnille ja ne tehtävät, joissa tarvitaan aluetason koordinaointia ja yhteistyötä. Lisäksi on huomioitava käytettävissä olevat resurssit.

Lähes kaikki maakuntaliitot ovat laatineet ilmastostrategian tai ilmastoasiat on sisällytetty muuhun ohjelmaperiin. Velvoite laatia ilmastostrategia tuli valtiolta (Tem 2008b, 106). Maakuntaliittojen ilmastostrategiat on monessa tapauksessa tehty projektina väliaikaisella työpanoksella.

Tehtävänjako, jossa maakuntaliitto ohjaa sekä laatii strategisia tavoitteita ja kunnat toteuttavat niitä, aiheuttaa selvää kitkaa osassa kuntia. Vaikka kunnat ovat osallistuneet maakunnallisten ilmastostrategioiden laadintaan, maakunnallinen ilmastostrategia voidaan toisinaan kokea liian ylhäältäpäin ohjattuna. Osa kunnista kokee myös maakunnallisen strategian jäävän kauaksi kunnan arjesta ja toiminnasta. Maakunnallisten strategioiden ohjausvaikutusta ei pidetäkään erityisen voimakkaana.

Lähes kaikilla isoilla kaupungeilla (yli 50 000 asukasta) on oma ilmastostrategia tai vastaava ohjelma. On tarpeen pohtia, mitä lisäarvoa maakunnallinen strategia tuo näille kunnille. Kuntia ohjaavat ensisijaisesti niiden omat strategiat. Kuntien ilmastostrategioiden laadinnassa on pystytty huomioimaan parhaiten

paikalliset erityispiirteet sekä tunnetaan omat resurssit – strategiat ovat mielekkäitä ja realistisia. Näiden näkökulmien puutteesta maakunnallisia strategioita moititaan toisinaan. Maakunnalliset strategiat jäävät myös usein hyvin yleiselle tasolle. Maakunnalliseen ilmastostrategiaan osallistuminen tuottaa siis ainakin jonkin verran ylimääräistä työtä isoille kunnille ja niiden ohjausvaikutus jäänee heikoksi, koska ilmastotyötä tehtäisiin joka tapauksessa.

Pienille kunnille, joilla ei ole riittävä osaamista ilmastoasioissa ja resursointi ilmastoasioissa on heikkoa, maakunnallinen ilmastostrategia voi olla hyödyllinen työväline, kun perustellaan ilmastotoimenpiteiden tarpeellisuutta kunnassa. Näin ajatellen maakunnallisella ilmastostrategialla on aktivoiva ja tukeva rooli niissä kunnissa, joiden kyvykyys ei riitä esimerkiksi oman ilmasto-ohjelman laatimiseen. Pienet kunnat tarvitsevat ilmastotyöhönsä käytännön apua, jota maakuntaliitot eivät juuri pysty antamaan.

Maakuntaliitoille luontainen rooli ilmastoasioissa löytyy niistä ilmiöistä, joilla on selvästi kuntarajat ylittäviä ominaisuuksia, ja jotka on otettava haltuun kuntaa suuremmalla alueella. Toisin sanoen yksittäisen kunnan toiminta ei ilman yhteensovittamista muiden kuntien toiminnan kanssa tuota ilmastonäkökulmasta toivottavaa tulosta. Maakuntaliitoilla on siten merkittävä rooli omien lakisäätteisten tehtäviensä kautta ilmastoystävällisen yhdyskuntarakenteen luomisessa, joukkoliikenteen kehittämisessä ja liikennemäärien hillinnässä. Maakuntaliitto voi myös aktiivisesti kannustaa alueensa kuntia ilmastotyöhön ja muun muassa toimia tiedon välittäjänä.

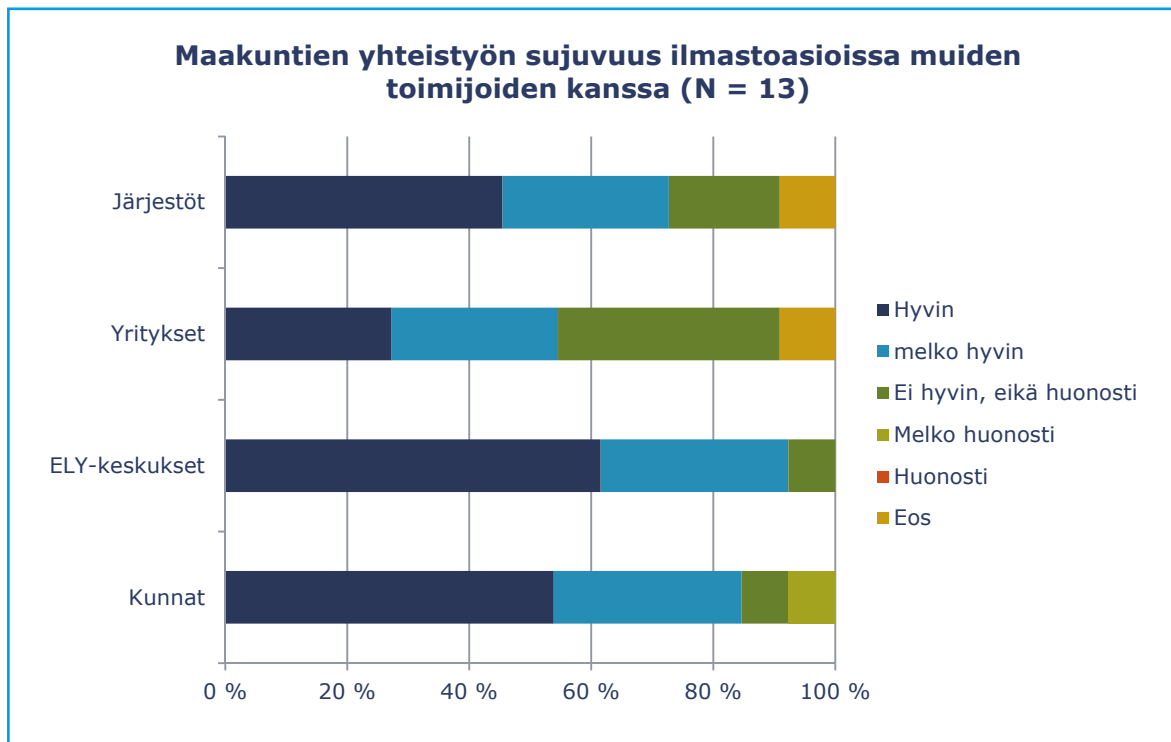
Maakuntaliitto voi myös tehokkaasti edistää ilmastotyötä alueensa kehittäjänä. Pohjois-Karjalassa, jossa metsäklusteri on vahva, on esimerkiksi luontaisesti nähty ilmastomuutoksen hillinnän linkittyvän koko alueen kehitykseen ja liiketoimintamahdollisuuksiin. Tällaisten aluekehityskokonaisuuksien yhdistäminen ilmastotyöhön on tehokasta ja motivoivaa (Sorvali 2012). Ilmastomuutos voidaan nähdä yhteisen uhan lisäksi yhteisenä missiona, josta voi olla myös hyötyä alueelle.

Vakituisia ilmastohenkilöstöresursseja on vaikea saada myöskään maakuntaliittoihin. Maakuntaliittojen ilmastotyö olisi luultavasti tehokkainta, jos se on kytkettynä tiiviisti maakuntaliiton perustehtäviin eli aluekehitystyöhön ja maakuntakaavan laatimiseen.

Osa maakunnista onkin päätenyt ratkaisuun, että erillistä ilmastoasiakirjaa ei ole tarve laatia, koska ilmastot asiat tulevat paremmin esille maakunnan muiden virallisten asiakirjojen kautta.

Nykytilanteessa maakunnallisten ilmastostrategioiden tarpeellisuus ilmastotyön edistämässä jää osittain epäselväksi, varsinkin kun ilmastotyön keskeiset maakuntaliittojen toimivallassa olevat sisällöt voidaan käsitellä maakuntakaavan ja maakuntaohjelman valmistelussa sekä muussa aluekehitystyössä. Yhä useammalta kunnalta löytyy nykyään myös oma ilmastostrategia. Maakunnalliset ilmastostrategiat on ollut yksi tapa aktivoida aluetasoa ilmastoasioissa ja luoda tietoisuutta ilmastomuutokseen reagoinnin tarpeellisuudesta.

Kun ilmastotyössä siirrytään strategioiden laadinnasta toimintaan strategia, resurssit ja toimeenpano tulisi pitää mahdollisimman lähellä toisiaan. Maakuntaliittojen rooli korostuu kuntien toiminnan alueellisesta yhteensovittamisesta ja uuden kasvun edistämisestä alueella. Pelkkien strategioiden laatiminen ilman tavoitteiden sisällyttämistä esimerkiksi maakuntaohjelmaan ei tuottane enää lisäarvoa alueen ilmastotyölle.

Kuva 37. Maakuntien yhteistyö ilmastoasioissa muiden toimijoiden kanssa.

11 Kuntien ilmastotyön tulevaisuudenkuvat

Manner-Suomessa on noin 300 kuntaa. Niistä jokainen vaikuttaa ratkaisullaan siihen, miten maapallon lämpiäminen etenee. Kunnat poikkeavat kuitenkin merkittävästi toisistaan niin väestöltään, yhdyskuntarakenteeltaan, elinkeinorakenteeltaan kuin tulevaisuudenkuviltaan.

Osa kunnista joutuu huomioimaan luonnonolosuhteista johtuen sopeutumiskysymyksiä enemmän kuin toiset. Isoilla kunnilla on luonnollisesti enemmän merkitystä kuin pienillä kunnilla ilmastonmuutoksen suhteen. Kuntien keinot ja ratkaisut ovat siten voimakkaasti toisistaan poikkeavia.

Kuntien keskeisimmät kaikille yhteneväiset ilmastonmuutoksen hillintäkeinot ovat kaavoitusmonopoli, omaisuudesta huolehtiminen sekä merkittävä rooli hankintojen tekijänä. Kaavoitusmonopoli on keskeisin keino kasvavilla alueilla. Väestöään menettävillä syrjäisemmillä alueilla voidaan tietysti tehdä mielekästä ilmastotyötä, mutta keinot voivat toisinaan olla vähäiset varsinkin, kun kunnat kamppailevat pienillä resursseilla lähinnä peruspalvelujen järjestämisen kanssa. Toisaalta näillä alueilla ilmastonmuutokseen hillintään liittyvät ratkaisut voivat luoda uusia liiketoimintamahdollisuuksia esimerkiksi bioenergian hyödyntämisen muodossa.

Ilmastotyön laajenemisen sijaan merkittävää on se, millaista suunnitelmallista työtä kunnissa todella tehdään ja aiotaan tehdä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi. Jos kunta on vaihtanut energialähteensä uusiutuvaan energiaan ja ottaa kaavoituksessa, hankinnoissa, jätehuollossa ja liikenteen järjestämisessä huomioon ilmastönäkökulmat sekä pyrkii jatkuvasti parantamaan energiatehokkuutta kaikessa toiminnassaan, kunnan suorat ohjauskeinot on pääosin käytetty loppuun ilmastonmuutoksen hillintään liittyen. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen, kuten valmiussuunnittelu ja jatkuvuuden hallinta on aina kunnan päivittäistä toimintaa.

Niissä kunnissa, joissa on oltu ilmastotyön edelläkävijöitä, on havaittavissa murros kohti kuntalaisiin ja yrityksiin vaikuttamiseen. Tehtävä on haastava ja kunnan virasto-organisaation näkökulmasta epätyypillinen. Tarpeen onkin kehittää uusia keinoja ja menettelyjä ilmastotyölle. Kunnan ilmastotyön ytimeksi muodostuu suurten rakenteellisten ratkaisujen jälkeen vähähiilisen toiminnan tuominen arjen tasolle kuntalaisten ja alueen yritysten saataville. Jos kunta on mallikkaasti hoitanut omaa organisaatiota koskevan ilmastotyönsä, ilmasto-osaamista on kertynyt laajasti muille jaettavaksi.

Kuntalaisten asenteisiin vaikuttaminen on myös onnistuessaan eräs vaikuttavimmista keinoista ilmastotyössä. Monessa kunnassa on esimerkiksi parannettu kevyenliikenteen mahdollisuuksia ja siten pyritty vaikuttamaan kulkumuodon valintaan. Parantunut palvelutaso lisää jalankulkua ja pyöräilyä mutta ei välttämättä kustannustehokkaasti ainakaan pelkästä ilmastopolitiikan näkökulmasta (Tuominen et al. 2015). Monin paikoin kevyen liikenteen verkosto on kaupungeissa laadukas ja tehokkainta on asenteiden muokkaamisen avulla saada lisää käyttäjiä olemassa olevalle infrastruktuurille. Ilmastomyönteisen asenneilmapiirin tukeminen lisää muiden ilmastotoimenpiteiden vaikuttavuutta.

Demokraattisena paikallisyhteisönä kunta on ihanteellinen lähtökohta muuttaa ihmisten käyttäytymistä, koska se on lähellä ihmisiä ja sen legimititeetti on vahva. Kuntalaisten ja viranomaisten yhteistyö edellyttää kuitenkin uusia toimintamalleja. Virkamiesten tehtävänä on osaltaan olla palauttamassa kunta sen

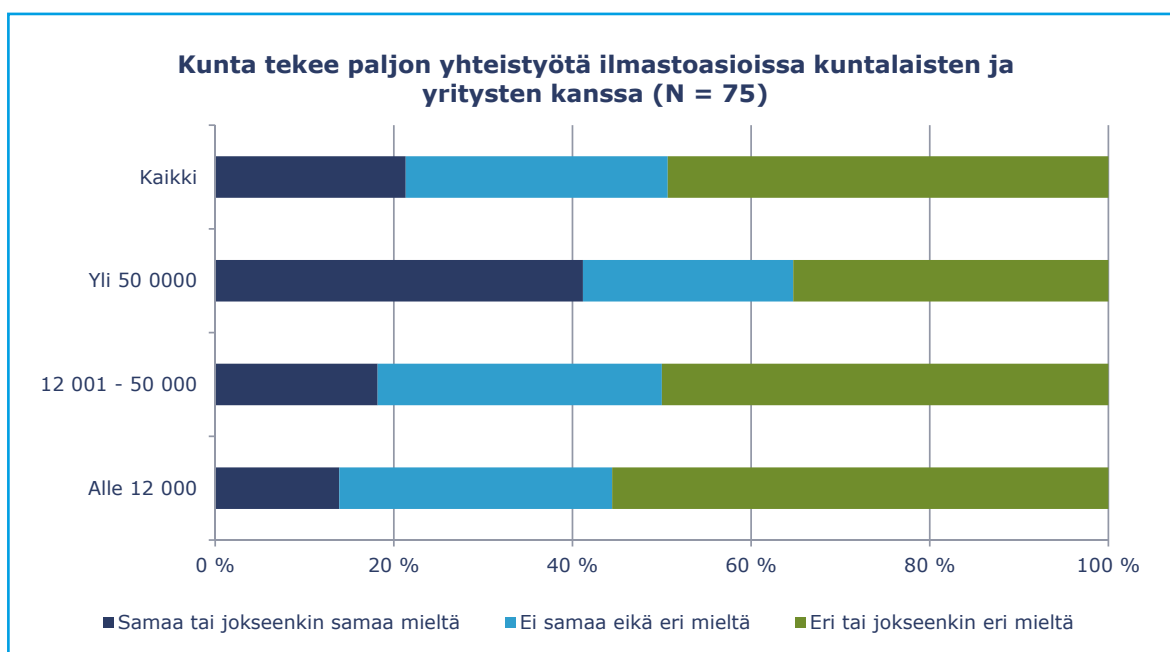
asukkaille toimijayhteisönä, jonka kautta voi vaikuttaa omaan elinpiiriin ja itselleen tärkeinä kokemiin asioihin. Ilmastoasia koskettaa kaikkia. Jos kunta onnistuu tekemään ilmastoasioissa yhteistyötä kuntalaisten kanssa, ehkä se voimistaisi myös kunnan roolia ihmisten arjessa muissakin asioissa. Paikallisuuden vahvistaminen on keskeinen osa tulevaisuuden kunnan rakentumista.

Ilmastonmuutoksen hillintään tarvitaan myös kotitalouksien päästöjen vähentämistä. Ilmastotyö on kytkevä markkinoihin, jotta kuluttajat voivat tehdä ilmastomyönteisiä ratkaisuja markkinoilla. Kunta voi antaa esimerkiksi tunnustuksia ilmastoystävällisille toimijoille ja kertoa erilaisten ratkaisujen ilmasto-vaikutuksista. Ilman riittävää tietoa ilmasto-vaikutuksista, kuluttajien on vaikea tehdä ilmastoystävällisiä ratkaisuja.

Yhteistyössä kuntalaisten kanssa riittää vielä haastetta, koska alle 50 000 asukkaan kunnista alle viidennes ilmoittaa tekevänsä paljon yhteistyötä ilmastoasioissa kuntalaisten ja yritysten kanssa. Ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi yhteistyö on kuitenkin välttämätöntä (Kuntaliitto 2010).

Yritysyhteistyössä luonnollinen kunnan taho, jonka kautta ilmastoasioita saataisiin välitettyä alueen toimijoille, voisi olla elinkeinoyhtiöt ja elinkeinoasiamiehet, joilla on vakiintuneet yhteistyösuhteet alueen yrityksiin. Elinkeinoyhtiöiden ja elinkeinoasiamiesten vahvempaa roolia puoltaa myös se, että ilmastotyön nähdään positiivisesti kytkeytyvän alueen imagoon ja elinvoimapolitiikkaan. Elinkeinopuolen vahvempi osallistuminen ilmastotyöhön edellyttää, että sektorirajat on ylitetty kunnassa ilmastoasioissa. Elinkeinopuoli tuntee myös hyvin hankehallinnon.

Luvassa on haasteita, kun siirrytään kansalaisvaikuttamiseen ja järeämpiin ilmastotekoihin. Nykyisillä resursseilla seuraavalle tasolle siirtyminen ei tapahdu vaivattomasti. Ilmastotyön onnistumisen edellytyksenä on koko kuntakonsernin sitoutuminen ilmastotyöhön ylimmästä johdosta maankäytön suunnitteluun, hankintoihin ja ylläpitoon. Kun koko kuntakonserni on mukana ilmastotyössä, ympäristöhallinnon osuus ilmastotyö kokonaisuudesta marginalisoituu.

Kuva 38. Kunnan yhteistyö ilmastoasioissa kuntalaisten ja yritysten kanssa.

Tietolaatikko Rovaniemellä lähestytään ilmasto-oppaalla kuntalaisia

Kaupunkilaisen ilmasto-opas: Pienet muutokset arjessa ovat ilmastotekoja

Ilmastonmuutoksen hillintä on kaikkien yhteinen asia, ja jokainen rovaniemeläinen voi osallistua ilmastotalkoisiin tekemällä pieniä muutoksia omassa arjessaan. Kaupunkilaisen ilmasto-opas esittelee vinkkejä, joilla arjesta saa ilmastoystävällisempää. Vinkit liittyvät neljään arkipäiväiseen teemaan: kotiin ja asumiseen, ruokaan, muihin hankintoihin ja jätteisiin sekä liikkumiseen. Opas ei kuitenkaan tarjoile valmista ilmastoystävällisen elämän reseptiä, vaan tarkoitus on herättää pohtimaan ja antaa linkkejä lisätiedon lähteille.

<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=7e934d7c-88ae-4f8f-a985-999b19573472>

12 Tulokset ja johtopäätökset

Kuntien ilmastotyö on murroksessa ja kunnat ovat hyvin eri vaiheessa ilmastotyössään. Kuntien ilmastotyön odottavaan tilaan heijastunee myös se, että kansainvälinen ilmastopolitiikka ei ole edennyt viime vuosina odotetusti ja uusista huolestuttavista tutkimustuloksista huolimatta kansainväliset ilmastoneuvottelut ovat osoittautuneet haastaviksi. Heikentyvä taloustilanne ja uudet turvallisuusuhat ovat myös suunnanneet poliittista huomiota pois ilmastoasioista ja toisaalta investointien kautta tapahtuvan ilmastotyön mahdollisuudet ovat olleet rajalliset.

Kunnissa on laadittu ahkerasti ilmastostrategioita ja myös maakunnat ovat aktivoituneet ilmastoasioissa. Asenneilmapiiri on muuttunut ilmastotyötä tukevaan suuntaan. Strateginen ilmastotyö näyttää kuitenkin laajenevan varsin hitaasti uusiin kuntiin. Ilmastotyön resurssien tarkastelu osoittaa, että ilmastotyö on tosiasiaa vähemmän vakiintunutta kunnan toimintaa, kuin mitä pelkkä strategioiden tarkastelu osoittaa. Ilmastostrategian laatimisella on kuitenkin suuri mahdollistava merkitys kunnan ilmastotyölle. Niissä kunnissa, joissa ilmastostrategia on tehty, ilmastoasiat ovat edenneet pidemmälle kuin kunnissa, joilla strategiaa ei ole.

Kuntien ilmastotyölle on tyypillistä, että ilmastotyö on edelleen pitkälti erilaisten hankkeiden varassa ja osin koordinoimatonta. Kuntien ilmastotyötä hidastavat myös perinteiset ongelmat, jotka on tunnistettu ilmastotyölle ominaisiksi. Näistä keskeisimmät ovat henkilöstön vähyys ja ilmastotyön jääminen ympäristöhallinnon asiaksi. Ilmastoasiat ovat edelleen myös päättäjille osin etäisiä ja abstrakteja, vaikka tietoisuus niistä on kasvanutkin.

Vaikuttavaa ilmastotyötä tehdään kunnissa vain, jos korkein johto on sitoutunut siihen ja sitoutuminen läpäisee koko kuntakonsernin. Ilmastotyön organisointi kunnissa vaikuttavaksi ja koordinoituksi toiminnaksi edellyttää uusien toimintamallien kehittämistä. Ilmastotyön valtavirtaistaminen on vielä selvästi kesken. Niillä toimialoilla, joissa ilmastotyön hyödyt ovat selvimmät ja ilmastotyö ei kohtaa merkittäviä ristiriitoja muiden politiikanäkemyksen kanssa, on valtavirtaistumisessa edetty pisimmälle.

Ilmastotyön edelläkävijäkunnissa on selvä tarve ilmastotyön vaikuttavuuden arvioinnille. Ajan myötä kunnat ovat liittyneet erilaisten verkostojen jäseniksi ja tehneet erilaisia sitoumuksia. Kunnilla on tarve pohtia näiden sidonnaisuuksien tuottamaa lisäarvoa. Ilmastoasioissa aktiivisesti toimineissa kunnissa myös yksittäiset helpot ratkaisut ovat käymässä vähiin ja toiminnan painopiste on siirtymässä kuntalaitosiin ja muihin alueen toimijoihin vaikuttamiseen. Isot yhdyskuntarakenteeseen ja liikenteeseen liittyvät ratkaisut pysyvät edelleen haastavina.

Vaikka kunnissa tunnustetaan hyötyjä ilmastoasioiden edistämisestä, kuten parantunut kunnan imago, kustannussäästöt ja positiiviset vaikutukset alueen talouteen ja työllisyyteen, on ilmastoasioita edelleen hankala toisinaan edistää kunnan päätöksentekojärjestelmässä. Nykyistä parempi ilmastokustannuslaskenta ja eri toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi hyödyttäisi ilmastoasioiden edistämistä kunnan päätöksenteossa. Myös kehittyneemmälle päästölaskennalle on tarvetta.

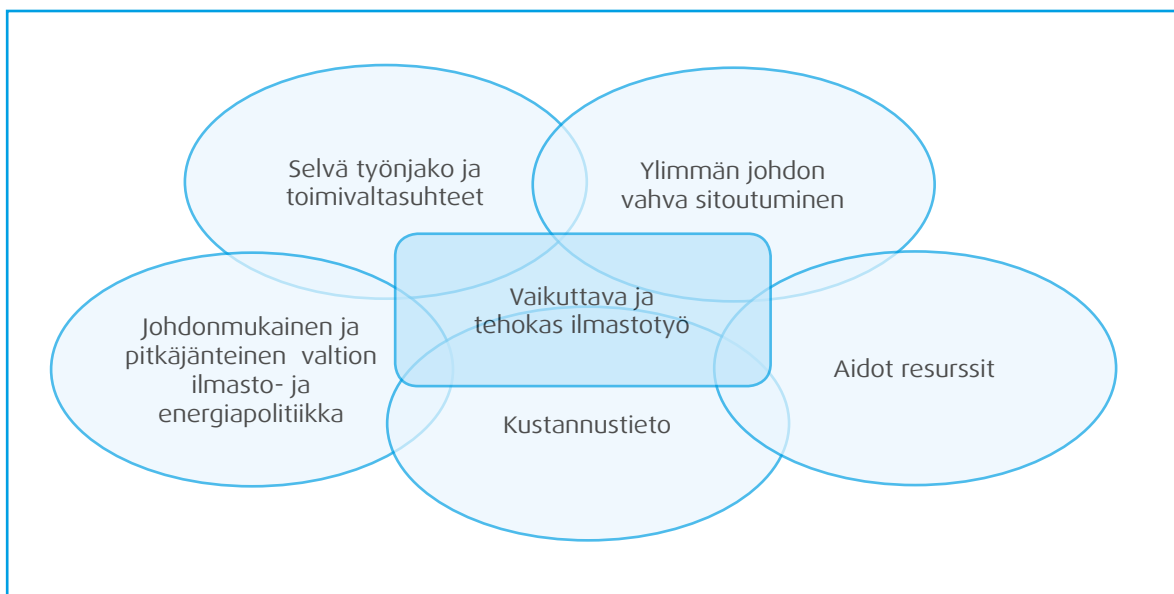
Maakuntaliitosten ja kuntien välisessä työnjaossa on olemassa erilaisia ratkaisuja. Pääsääntöisesti voidaan nähdä, että maakuntaliitto hoitaa ja koordinoi sellaisia ilmastoasioita, joilla on selvästi ylikunnallisen ulottuvuus. Maakuntaliitot hoitavat luontevasti ilmastotyönsä maakuntakaavaprosessin ja aluekehitystyönsä kautta. Maakuntien ilmastostrategiat jäävät helposti irrallisiksi ja niiden ohjausvaikutus kuntiin

on todettu heikoksi. Maakunnallisilla ilmastostrategioilla on kuitenkin ollut merkitystä ilmastokysymyksen jalkauttamisessa paikallishallintoon.

Pienillä kunnilla resurssit ilmastotyöhön ovat usein vähäiset ja niiden voi olla hankala osallistua hanke-pohjaiseen toimintaan. Vaikuttavan ja systemaattisen ilmastotyön edistäminen kunnassa edellyttää pääsääntöisesti riittävän suurta kunnan kokoa. Yksittäisten henkilöiden aktiivisuus voi vaikuttaa edelleen merkittävästi koko kunnan ilmastotyöhön.

Valtiolta kunnat odottavat taloudellista tukea ja vahvempaa panostusta uusiutuvaan energiaan. Kunnat kaipaavat myös pitkäjänteisyyttä energia- ja ilmastopolitiikkaan. Isoille kunnille joukkoliikenteen tuet muodostuvat tärkeäksi. Myös hyviä kokemuksia tuottanut alueellinen energianeuvonta olisi hyvä saada vakiinnutetuksi. Pienissä kunnissa tarvitaan edelleen koulutusta ja neuvontaa ilmastoasioissa.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että ilmastomuutoksen hillintä ja myös siihen sopeutuminen on niin vaikea ja monisäikeinen ilmiö, että se edellyttää uudenlaista yhteistyötä kuntakonsernin sisällä sekä kuntalaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Kuntien on hyvä käydä läpi myös keskenään erilaisia yhteistyömalleja, joilla voitaisiin toteuttaa muun muassa kustannuslaskentaa ja vaikuttavuuden arviointia. Myös ilmastohankkeita kannattaa tehdä kuntien yhteistyönä.

Kuva 39. Vaikuttavan ilmastotyön peruselementit kunnassa.

12 Resultat och slutsatser

Kommunernas klimatarbete befinner sig i ett brytningsskede och arbetet har utvecklats mycket olika i kommunerna. Den avvaktande stämningen i klimatarbetet påverkas sannolikt också av att den internationella klimatpolitiken de senaste åren inte har framskridit på väntat sätt, och trots nya larmande forskningsresultat har internationella klimatförhandlingar visat sig vara krävande. Den allt svagare ekonomiska situationen och de nya säkerhetshoten har också riktat den politiska uppmärksamheten bort från klimatfrågorna, och å andra sidan har möjligheterna för det klimatarbete som görs genom investeringar varit begränsade.

Kommunerna har flitigt utarbetat klimatstrategier och även landskapen har blivit mer aktiva i klimatfrågor. Attityderna har vänts i en riktning som stöder klimatarbetet. Men det strategiska klimatarbetet verkar spridas rätt långsamt till nya kommuner. En granskning av resurserna för klimatarbetet visar att arbetet i själva verket inte är en så etablerad kommunal verksamhet som strategierna låter förstå. Att en klimatstrategi utarbetas har ändå en stor faciliterande betydelse för kommunens klimatarbete. I de kommuner som har en klimatstrategi har klimatfrågorna framskridit längre än i kommuner som inte har en strategi.

Kommunernas klimatarbete görs fortfarande ofta inom olika projekt och delvis utan samordning. Klimatarbetet bromsas också upp av traditionella problem som visat sig vara symptomatiska för detta arbete. Till de viktigaste av dessa hör personalbristen och att klimatarbetet förblir ett ärende inom miljöförvaltningen. Klimatfrågorna är fortfarande delvis avlägsna och abstrakta också för beslutsfattarna även om medvetenheten om dem har ökat.

Klimatarbetet i kommunerna har effekt endast om högsta ledningen engagerar sig i arbetet och engagemanget når över hela kommunkoncernen. Att organisera arbetet så att det är samordnat och har effekt förutsätter nya verksamhetsmodeller. Integreringen av klimatarbetet är långt ifrån klar. Längst har man kommit inom de sektorer där nyttan med klimatarbetet är tydligast och där arbetet inte står i strid med andra politiska synpunkter.

I de kommuner som är föregångare i klimatarbete finns ett tydligt behov av konsekvensbedömning av arbetet. Med tiden har kommunerna blivit medlemmar i olika nätverk och åtagit sig uppgifter. Kommunerna bör få insikt i det mervärde som dessa kopplingar producerar. I de kommuner som varit aktiva i klimatfrågor börjar det bli ont om enskilda enkla lösningar och fokus i verksamheten håller på att förflyttas till att påverka kommuninvånarna och övriga lokala aktörer. Omfattande lösningar för samhällsstrukturen och trafiken är fortfarande stora utmaningar.

Även om kommunerna erkänner nyttan med att främja klimatfrågorna, till exempel förbättrad image, kostnadsbesparingar och positiva effekter på ekonomin och sysselsättningen i regionen, kan det fortfarande vara besvärligt att främja dessa frågor i kommunens beslutssystem. För att klimatfrågorna ska kunna främjas bättre i kommunens beslutsprocesser krävs bättre kostnadskalkyler för klimatåtgärder och en konsekvensbedömning av åtgärderna. Det finns också ett behov av mer avancerade utsläppskalkyler.

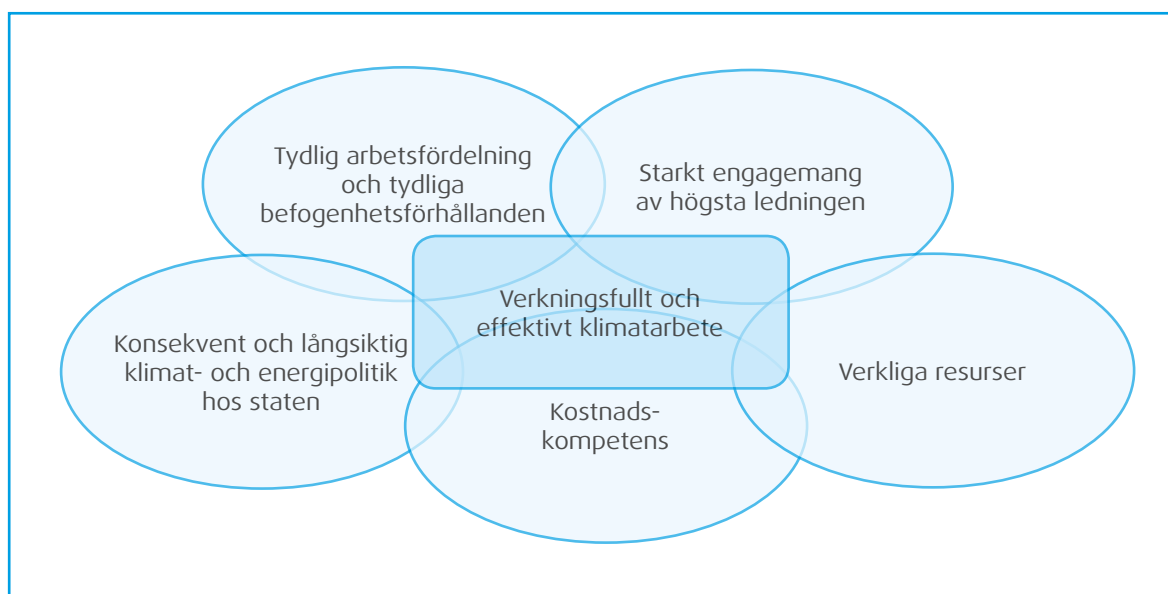
Det finns olika lösningar i arbetsfördelningen mellan landskapsförbunden och kommunerna. I regel är det landskapsförbunden som sköter och samordnar klimatfrågor som har en tydlig kommunövergripande dimension. Landskapsförbunden sköter sitt klimatarbete naturligt via regionutvecklingen och

processen med landskapsplanen. Landskapens klimatstrategier blir lätt lösryckta och deras styreffekt på kommunerna har konstaterats vara svag. De har ändå haft betydelse för integreringen av klimatfrågorna i lokalförvaltningen.

De små kommunerna har ofta knappa resurser för klimatarbete och det kan vara svårt för dem att delta i projektbaserad verksamhet. Att kunna främja klimatarbete verkningsfullt och systematiskt kräver i regel att kommunen är tillräckligt stor. Enskilda personers aktiva verksamhet kan dock vara avgörande för hela kommunens klimatarbete.

Av staten väntar sig kommunerna ekonomiskt stöd och starkare satsningar på förnybar energi. Kommunerna önskar också långsiktig energi- och klimatpolitik. För stora kommuner är statsunderstödet för kollektivtrafik viktigt. Också den regionala energirådgivningen har gett goda erfarenheter och bör etableras. I de små kommunerna krävs fortsättningsvis utbildning och rådgivning i klimatfrågor.

Som helhet kan det konstateras att stävjandet av klimatförändringen och också anpassningen till den är ett så komplext och mångfacetterat fenomen att det kräver ett nytt slags samarbete inom kommunkoncernen samt med kommuninvånarna och med de övriga intressentgrupperna. Det finns skäl för kommunerna att tillsammans utveckla olika samarbetsmodeller bland annat för kostnadsberäkning och konsekvensbedömning. Det är rekommendabelt att genomföra också klimatprojekten som interkommunalt samarbete.

Figur. Vad krävs för verkningsfullt och effektivt klimatarbete?

Lähdeluettelo

- Aro, T. 2015. Kuntien väestöllinen kilpailukykyanalyysi 2010–2014.
- Arviointi maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta 2013. 2014. Suomen ympäristö 1/2014. Ympäristöministeriö
- Helsingin 30 % päästövähennysselvitys. Kasvihuonekaasupäästöjen kehitys ja vähentämisen kustannustehokkaat toimenpiteet. 2014. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisu 7/2014. Helsingin kaupunki. Ympäristökeskus.
- Helsingin ilmastotiekartta. Kohti hiilineutraalia ja ilmastoon sopeutunutta kaupunkiamme. 2015. Helsingin kaupunki.
- Hallitusohjelma 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- Henkilöliikennetutkimus 2010–2011. Suomalaisten liikkuminen. 2012. Liikennevirasto.
- Ilmastolaki. 609/2015.
- Ilmastopaneeli. 2015. Tarve, tottumukset, tekniikka ja talous – ilmastomuutoksen hillinnän toimenpiteet liikenteessä.
- Joukkoliikenneuudistuksen vaikutukset. Kysely joukkoliikenteen toimivaltaisille viranomaisille syyskuu 2014. 2014. Liikennevirasto. Diaesitys.
- Kansallinen energia- ja ilmastotiekartta 2050. Parlamentaarisen energia- ja ilmastokomitean mietintö 16. päivänä lokakuuta 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu Energia- ja ilmasto 31/2014.
- Kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelma 2022. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.11.2014. Maa- ja metsätalousministeriö.
- Kerkkänen, A. 2010. Ilmastomuutoksen hallinnanpolitiikka. Kansainvälisen ilmastokysymyksen haltuunotto Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden laitos.
- Koski, K. 2008. Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne. Suomen ympäristö 42/2008. Ympäristöministeriö
- Kuntalaki. 410/2015
- Kuntaliitto. 2010. Kuntaliiton ilmastolinjaukset 2010.
- Kuntaliitto. 2015. Uuden kuntalain merkitys kunnan johtamisjärjestelmän kehittämiseen. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki 2015.
- Lounasheimo, J. 2009. Kasvihuonekaasupäästöjen alueellisten laskentamenetelmien vertailua. Lopputyö Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Mattsson, L. 2012. Selvitys kuntien ilmastotyöstä. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki 2012.
- Paju, T. 2011. Taloudelliset ohjauskeinot kestävä kehityksen edistämiseksi peruskouluissa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Parviainen, J. 2013. Kuntien ympäristösuojelunhallintokysely 2013. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki 2013.
- Parviainen, J. 2015. Rakennusvalvonnan alueellistaminen. Arvio hyödyistä ja haitoista. Suomen Kuntaliiton verkkojulkaisu 2015.
- Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. päivänä marraskuuta 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 36/2008.
- Savikko, R. 2009. Ilmastopolitiikasta Suomen kunnissa. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Sitra. 2014. Energiainvestointien alue- ja kansantaloudellinen kannattavuustarkastelu. Sitran selvityksiä 73.

Sorvali, J. 2012. Maakunnalliset ilmastostrategiat; haasteesta mahdollisuudeksi. Ympäristöministeriön raportteja 27/2012.

Tommila, P. Vanhanen, J. Halonen, M. & Rinne, P. 2013. Miten Suomi selviää yli 4 astetta lämpimämmässä maailmassa? Sitran selvityksiä 74.

Tuominen, A. Tervonen, J. Järvi, T. Mäkelä, K. Liimatainen, H. Nykänen, L. & Rehunen, A. 2015. Liikenteen energiatehokkuustoimenpiteet osana EU:n 2030 ilmasto- ja energiatavoitteiden saavuttamista: vaikutukset, kustannukset ja työnjako. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 14/2015.

Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelma 2020. 2012. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Valmiuslaki. 1552/2011

Valtioneuvoston kanslia. 2008. Ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen ja politiikkakoherenssi. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2008

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. 2009. Ilmastonmuutoksen alueelliset sopeutumisstrategiat READNET-hankkeen loppuraportti. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C75.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010

Ympäristön tila Suomessa 2013. 2013. Putkuri, E.Lindhol, M. & Peltonen, A. (Toim.) Suomen ympäristökeskuksen julkaisuja.

YM.2015. Pariisin ilmastoneuvottelujen keskeiset kysymykset.

Tilastolähteet

Ajoneuvoliikennerekisteri. Liikenteen turvallisuusvirasto: <http://www.trafi.fi/tietopalvelut/tilastot/tieliikenne/ajoneuvokanta>

Tietilasto. Liikennevirasto. http://www2.liikennevirasto.fi/julkaisut/pdf8/lti_2015-07_tietilasto_2014_web.pdf

Liikennesuoritteet ajoneuvolajeittain. Autoalan tiedotuskeskus. http://www.autoalantiedotuskeskus.fi/tilastot/muut_tilastot/liikennesuorite_ajoneuvolajeittain_1980_-_2013

Liite 1. Kyselylomake

Kuntien ja alueiden ilmastopoliittikka 2015: Kunnat (Dnro 25/2015)

Taustatiedot

Vastaajan tiedot
Kunnan/kuntien nimi jonka puolesta vastaatte*
Vastaajan sähköposti
Vastaajan tehtävänimike

Kunnan asukasluku?

Alle 6 000
6 001–12 000
12 001–25 000
25 001–50 000
Yli 50 000

Kuntien strateginen ilmastotyö

Tekeekö kuntasi ilmasto- ja energiastrategiaan tai muuhun vastaavaan ohjelmaan perustuvaa ilmastotyötä? (Jatkossa kyselyssä käytetään yleisnimitystä ilmastostrategia)

Kyllä, kunnalla on oma ilmastostrategia
Kyllä, kunnalla on yhteinen seudullinen ilmastostrategia muiden kuntien kanssa
Kyllä, kunta on mukana maakunnallisessa ilmastostrategiassa
Kyllä, ilmastotavoitteet ovat itsenäinen osa kunnan muuta strategiaa tai ohjelmaa
Ilmastostrategia on valmisteilla
Ilmastostrategian tekemistä on mietitty, mutta asia ei ole konkretisoitunut
Ei
En osaa sanoa

Onko ilmastostrategiassanne otettu huomioon?

Vain ilmastonmuutoksen hillintä
Vain ilmastonmuutokseen sopeutuminen
Molemmat
En osaa sanoa

Onko kunnallasi CO2 päästövähennystavoite?

Kyllä, se on
Kyllä, se on
Kyllä, se on
Kyllä, se on
Ei
En osaa sanoa

_____ Vuoteen mennessä
_____ verrattuna vuoden tasoon

_____ Co2.ekv.t vähennys

.....

_____ Vuoteen mennessä
_____ verrattuna vuoden tasoon

_____ %

_____ Vuoteen mennessä asukasta kohden
_____ verrattuna vuoden tasoon

_____ Co2 ekv.t. vähennys

_____ vuoteen mennessä asukasta kohden
_____ verrattuna vuoden tasoon

Onko kunta pääsemässä päästövähennystavoitteeseensa?

Kyllä

Ei, koska

En osaa sanoa

Ilmastotyön organisointi

Mikä toimiala tai taho kunnassasi vastaa ilmastotyön koordinoinnista?

Onko ilmastotyölle annettu henkilöresursseja kunnassasi?

Ilmastotyölle on osoitettu henkilötyövuosia (htv määrä)

Ei varsinaisesti, ilmastotyötä tehdään pienimuotoisesti oman toimen ohella

Ilmastotyölle ei ole osoitettu henkilötyövuosia, eikä sitä pystytä tällä hetkellä tekemään

Miten yhteistyö on sujunut ilmastoasioissa kunnan eri toimialojen välillä?

Hyvin

Melko hyvin

Ei hyvin, eikä huonosti

Melko heikosti

Heikosti

En osaa sanoa

Miten yhteistyö on sujunut kunnan ja kuntaomisteisten liikelaitosten tai yhtiöiden välillä ilmastoasioissa?

Hyvin

Melko hyvin

Ei hyvin, eikä huonosti

Melko heikosti

Heikosti

En osaa sanoa

Kommentteja liittyen yhteistyöhön kunnassa ilmastoasioissa?

.....

Ilmastotoimenpiteet

Mitä konkreettista kunnassasi on jo tehty ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?

Voit valita useamman vaihtoehdon

Kuntamme on liittynyt energiatehokkuussopimusjärjestelmään (KETS ja KEO)
Kuntamme on tehnyt uusiutuvan energian kuntakatselmuksen tai vastaavan katselmuksen
Energiatehokkuus on lisääntynyt kunnan omassa toiminnassa
Energiankulutus on vähentynyt kunnan omassa toiminnassa
Kaukolämpöverkkoa on laajennettu
Kunnan energialaitos käyttää aiempaa enemmän uusiutuvaa energiaa
Kunnan kiinteistöjen lämmönlähteeksi on vaihdettu uusiutuva energia
Kunnassamme on ekotukihenkilötoimintaa/ henkilöstöä on koulutettu ilmastoasioissa
Kuntalaisille on järjestetty tapahtumia/kohdennettu ilmastoviestintää
Päiväkodeille ja kouluille on järjestetty energiatehokkuuskilpailuja
Kuntamme ottaa huomioon ilmastonäkökohtia hankinnoissaan
Kunnassamme on investoitu julkisen liikenteen kehittämiseen
Sähköautoilun edellytyksiä on parannettu
Pyöräily- ja kävelymahdollisuuksia on parannettu
Maankäyttösopimuksissa on ilmastotavoitteiden toteuttamista edellyttäviä kirjauksia
Tontinluovutusehdoissa on esitetty vaatimukset rakennuksen energiatehokkuudesta
Rakentajille annetaan energianeuvontaa
Kunnan hiilinielut on kartoitettu
Kunta on suunnitellut hiilinielujen lisäämistä
Yhdyskuntarakenteen ohjaamisessa (yleiskaavoitus) on huomioitu ilmastotavoitteet
Asemakaavojen laatimisessa on huomioitu ilmastovaikutukset
Kunnassa on laadittu periaatteet hajarakentamisen ohjaamiseen
Kunnan omassa toiminnassa on saatu vähennettyä jätteen määrää
Biojätettä ei enää sijoiteta kaatopaikalle
Jotain muuta, mitä?

Mitä konkreettista olette jo saavuttaneet kunnan ilmastotyössä ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi/varautumiseksi?

Voit valita useamman vaihtoehdon

Kunta on tehnyt hulevesisuunnitelman
Kunta on antanut kaavamääräyksiä hulevesien hallinnasta
Kunta on rakentanut kosteikkoja, painanteita, ym. hulevesien hallitsemiseksi
Kunta on tehnyt tulvasuunnitelman
Asukkaille on tehty ohjeistus tulvien varalle
Kuntamme on varautunut vedenpinnan nousuun määrittämällä alimmat rakentamiskorkeudet
Kunnan valmiussuunnitelmat on päivitetty vastaamaan ilmastonmuutoksen aiheuttamia riskejä
Viemäriputkien mitoituksia on tarkistettu lisääntyvien sadevesimäärien vuoksi
Energialaitos on varautunut muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin mm. maakaapeloinnilla
Sekaviemärointiä on muutettu erillisviemäroinniksi hulevesien vuoksi
Sään ääri-ilmiöiden aiheuttamia poikkeustilanteita on harjoiteltu valmiusharjoituksissa
Kunta on huolehtinut viherkäytävien luomisesta ja ylläpidosta
Jotain muuta, mitä?

Onko kuntasi selvittänyt ilmastotyönsä vaikuttavuutta?

On
Ei

Onko kunnassasi vertailtu ilmastotoimenpiteiden kustannustehokkuutta?

Kyllä, kattavasti eri toimenpiteiden kohdalla
Kyllä, melko kattavasti
Ei juurikaan
Ei
En osaa sanoa

Mikä toimenpide tai mitkä toimenpiteet on erityisesti ollut kuntasi ilmastotyössä merkittävä saavutus?

Hillinnässä
Sopeutumisessa

Onko joitain toimenpiteitä/aihealueita, joita ette ainakaan toistaiseksi edistä ilmastotyössä, koska niiden edistäminen on koettu liian vaativaksi?

Kyllä, mitä?
Ei
En osaa sanoa

Mitkä ovat merkittävimmät esteet tai hidasteet kuntasi ilmastotyölle?

Mitkä ovat kunnassasi merkittävimmät ilmastotyötä edistävät tekijät?

Päästölaskenta

Mitä päästölaskentatyökalua kunnassasi on käytetty?

KASVENER tai KASVENER-malliin perustuva laskentamalli kuten HILMA
CO2-raportti
Muu, mikä?
En osaa sanoa

Tuoreimmat päästölaskentatiedot kuntasi osalta ovat vuodelta?

Hyödyntääkö kuntasi päästölaskennan tietoa toiminnassaan?

Kyllä, miten?
Ei, miksi ei?
En osaa sanoa

Onko päästölaskennassa tai päästövähennystavoitteen asettamisessa jotain, jota haluaisit lisäksi kommentoida?

Ilmastostrategian toimeenpano ja seuranta

Ovatko ilmastostrategiassa/ilmastostrategian toimeenpano-ohjelmassa esitetyt toimenpiteet toteutumassa suunnitellun mukaisesti?

- Kyllä
- Jossain määrin
- Ei
- En osaa sanoa

Valitse ne hallinnon tasot sekä raportoinnin tiheys, joille kunnassanne raportoidaan ilmastosioiden etenemisestä

	Alle 1 kerta vuodessa	1–2 kertaa vuodessa	Useammin kuin 2 kertaa vuodessa
Valtuusto			
Kunnan hallitus			
Lautakunta			
Kunnanjohtaja			

Miten kunnassasi on reagoitu ilmastotyön seurannan tuloksiin?

Herättääkö keskustelua, saako kannatusta/ korjausehdotuksia yms.

Ilmastotyön hankkeet ja sitoumukset

Onko kuntasi?

- (Voit valita useamman vaihtoehdon)
- Osallistunut ilmastohankkeisiin
- Allekirjoittanut ilmastositoumuksia
- Tehnyt omia ilmastoprojekteja

Miten näitä on hyödynnetty kunnan ilmastotyössä? Esimerkiksi edistävätkö sitoumukset, hankkeet ym. toimenpiteitä, joita kuntasi ei muuten tekisi?

Hyödyntääkö kuntasi/onko hyödyntänyt EAKR-rahoitusta ilmastotyössään?

- Ohjelmakaudella 2014-2020 EAKR-rahoituksesta 25 prosenttia kohdistuu vähähiilisyteen.
- Kyllä, EAKR-rahoitusta on hyödynnetty aiemmin
- Kyllä, EAKR-rahoitusta hyödynnetään tällä hetkellä
- EAKR-rahoituksen hakeminen on suunnitelmassa
- Ei
- En osaa sanoa

Kommentteja liittyen EAKR-rahoitukseen?

Onko kuntasi ilmastotyössä yhtymäkohtia uusiin avauksiin kuten kiertotalouteen tai resurssiviisauteen?

- On, mitä?
- Ei, perustelut
- En osaa sanoa

Alueellinen ilmastotyö

Onko kuntasi ollut maakunnallisessa ilmastotyössä mukana?

On, miten?

Ei, osaatko kertoa miksi ei?

En osaa sanoa

Miten maakunnalliset ilmastostrategiat ohjaavat kuntia vähähiilisyteen?

Ilmastostrategia on laadittu kaikissa muissa maakunnissa, paitsi Pohjanmaan ilmastostrategia valmistuu tänä vuonna ja Kanta-Hämeessä sekä Uudellamaalla ilmastoasiat on sisällytetty muihin suunnitelmiin.

Hyvin

Melko hyvin

Ei hyvin, eikä huonosti

Melko huonosti

Huonosti

En osaa sanoa

Kommentteja liittyen maakunnallisten ilmastostrategioiden ohjausvaikutukseen?

Miten yhteistyö ilmastoasioissa on sujunut kunnan ja muiden toimijoiden kanssa?

Hyvin Melko hyvin Ei hyvin, eikä huonosti Melko huonosti Huonosti En osaa sanoa

Muut kunnat

Maakuntaliitot

ELY-keskukset

Yritykset

Järjestöt

Miten maakunnallinen ja kuntatason ilmastotyö mielestäsi parhaiten tukisivat toisiaan?

Valtion ilmastopolitiikan vaikutus paikallisesti ja alueellisesti

Mitkä ovat kuntasi tunnistamat tärkeimmät valtiollisen ohjauksen keinot kunnan ilmastotyön suuntaamiseen?

(Tuet, verotus ja lainsäädäntö)

Millaista tukea kuntasi tarvitsee edetäkseen paremmin ilmastotyössään?

Valitse kuntasi kannalta kolme tärkeintä.

Valtion joukkoliikenneavustukset

Energia-avustuksia (investointeihin, energiatehokkuuteen/uusiutuvaan ja katselmuksiin)

Alueellista energianeuvontaa

Ammatillista täydennyskoulutusta kiinteistönhoidosta vastaaville

Tietoa erilaisista rahoitusmahdollisuuksista

Valtion taloudellista tukea palkata ilmastokoordinaattori

Valtion energiapolitiikan voimakkaampi panostaminen uusiutuvaan energiaan

Tarkempaa säädösohjausta valtiolta

Vahvempaa yhteistyötä ELY-keskusten kanssa

Neuvontaa ja koulutusta ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimien suunnittelussa

Kuntamme ei tarvitse tukea ilmastotyöhön

Muuta, mitä?

Ilmastotyön tilanne ja tulevaisuus kunnassanne?

Miten seuraavat väittämät sopivat kuntasi ilmastotyöhön?

Samaa mieltä Jokseenkin samaa mieltä Ei samaa, eikä eri mieltä Jokseenkin eri mieltä Eri mieltä En osaa sanoa

Kunnan johto ohjaa kunnan ilmastotyötä

Ilmastoasiat huomioidaan kunnan talousarviossa

Ilmastotyö on vakiintunut osa kuntamme toimintaa

Ilmastotyötä edistetään kunnassa aktiivisesti

Ilmastostrategia ohjaa kuntaamme toimimaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi

Ilmastostrategia ohjaa kuntaamme toimimaan ilmastonmuutokseen varautumiseksi

Ilmastotyöllä saadaan aikaan kustannussäästöjä

Ilmastotyö vaikuttaa positiivisesti alueen talouteen ja työllisyyteen

Ilmastotyö parantaa kunnan imagoa

Ilmastotyö tukee elinvoimapolitiikan harjoittamista

Kunta tekee paljon yhteistyötä ilmastoasioissa kuntalaisten ja yritysten kanssa

Ilmastoasiat ovat tulevaisuudessa nykyistä tärkeämmässä roolissa kunnan päätöksenteossa?

Mitä kuntasi ilmastotyössä pitäisi tehdä seuraavaksi?

Avointa palautetta?

Tässä voit mainita näkökulmia, jotka eivät tulleet mielestäsi kyselyssä esiin tai antaa palautetta ilmasto-
politiikkaan liittyen kyselyn laatijalle.

Liite 2. Haastattelurunko, haastateltavat, työpajan ohjelma & työpajan osallistujalista

Henkilöhaastattelut:

Erkki Lehtoniemi, Ympäristövalvonnan päällikkö (Rovaniemi)
Jari Viinanen, Ympäristötarkastaja (Helsinki)
Pasi Pitkänen, Aluesuunnittelupäällikkö (Pohjois-Karjala)
Sari Soini, Ympäristöpäällikkö (Kirkkonummi)
Jari Leinonen, Ympäristönsuojelupäällikkö (Joensuu)
Kaisu Anttonen, Ympäristöjohtaja (Tampere)
Suvi Holm, Toimitusjohtaja (Ekokumppanit)
Pia Outinen, Yli-insinööri (Energiavirasto)

Haastattelurunko; kuntien ja alueiden ilmastopoliitikka 2015 (Kysymykset saaneet erilaisia painotuksia vastaajasta riippuen)

Kuka johtaa ilmastotyötä kunnassa?
Miten ilmastotyö on organisoitu eri toimialojen välillä?
Miten yhteistyö kunnan omistamien yhtiöiden ja kunnan välillä on toiminut ilmastoasioissa?
(omistajaohjaus)
Onko kunnassa aidosti sisäistetty kaikilla toimialoilla ilmastostrategian tavoitteet?
Jos kyllä, miten prosessi tapahtui?
Jos ei, niin miksi ei ole sisäistetty?
Miten kunnanstrategiassa on huomioitu ilmastoasiat?
Miten kunnan toiminta on muuttunut ilmastoasioissa ilmastostrategian hyväksymisen jälkeen?
Onko ilmastotyön kustannusvaikutuksia arvioitu?
Miten erilaiset kansalliset hankkeet ovat hyödyttäneet kuntaa ilmastoasioissa?
Mitä odotuksia kunnalla on päästölaskennan kehittymisestä? Onko laskenta järkevää kunnan kannalta?
Jos saisit päättää aivan vapaasti kuntasi seuraavan ilmastoteon/menettelyn, mikä se olisi?
Miten ilmastotyö pitäisi resursoida ja minkälaisia resursseja tarvitaan? (osaaminen, henkilökunta ja raha)
Ovatko helpot keinot käytetty loppuun ilmastotyössä?
Ovatko kunnan omat keinot käytetty loppuun ilmastotyössä?
Mikä kannustaisi tekemään vielä nykyistä voimakkaammin ilmastotyötä?

Työpajan osallistujalista:

Kaarina Rautio	suunnittelupäällikkö	Uudenmaan liitto
Leena Sjöblom	Johtava ympäristöasiantuntija	Espoon ympäristökeskus
Tuija Stambej	ympäristöasiantuntija	Espoon kaupunki, ympäristökeskus
Tiina Vikman	Hankesuunnittelija	Joensuun kaupunki
Aino Voutilainen	vs. ympäristöasiantuntija	Riihimäen kaupunki
Markku Nieminen	Projektipäällikkö	Hyvinkään kaupunki, Ympäristökeskus
Riitta Savikko	tutkija	Luonnonvarakeskus
Eira Rosberg-Airaksinen	Kestävän kehityksen koordinaattori	Lahden kaupunki
Petri Saari	Kalustoinsinööri	HSL
Riitta Saari	Ympäristöinsinööri	Salon kaupunki / ympäristönsuojelu
Tuire Valkonen	Liikennesuunnittelija	Helsingin seudun liikenne
Minna Ahlqvist	energia- ja ilmastokoordinaattori	Raaseporin kaupunki
Heli Ojala	ympäristönsuojelupäällikkö	Kotkan kaupunki, ympäristökeskus

Frank Hering	ympäristöpäällikkö	Kymenlaakson liitto
Liisa Harjula	energianeuvoja	V-S liitto/ Valonia
Tapio Kettunen	Projektipäällikkö	Kuopion kaupunki
Hannu Friman	Ympäristöpäällikkö	Kouvolan kaupunki

Työpajan ryhmätyöskentelyaiheet:

Ryhmä 1. Ilmastoasioiden valtavirtaistaminen kunnan/maakunnan päätöksenteossa

Miten ilmastotyö saadaan integroitua kunnan/maakunnan perustehtäviin? Miten luoda painetta ilmastoasioiden huomioimiseen?

Miten ilmastoasiat tulevat huomioituiksi kunnan strategisissa linjauksissa ja toimialojen suunnitelmissa? Entä toimeenpanossa?

Mitkä ovat tärkeimpiä ja kustannustehokkaimpia painopisteitä päästövähennyksiä pohdittaessa? (oma sektori tai koko kunnan/maakunnan mittakaava)

Kustannustieto, takaisinmaksuaika, kuinka paljon näillä on merkitystä ilmastotoimenpiteistä päätettäessä? Miten kuvata päättäjille ilmastotoimien pitkäaikavälin kustannushyötyjä?

Missä ilmastotyötä edistävissä asioissa ei ole edetty riittävästi tai kohdataan suurimpia haasteita? (oma sektori tai koko kunnan/maakunnan mittakaava)

Ryhmä 2. Vaikuttavuutta ilmastotyöhön yhteistyöllä

Missä asioissa yhteistyötä tarvitaan?

Miten ilmastotyön vaikuttavuutta voidaan lisätä paikallisesti ja alueellisesti?
Millainen pitäisi olla kuntien ja maakuntien rooli alueensa ilmastotyön vetäjänä?

Miten ilmastotyö pitäisi organisoida eri hallinnon tasojen välillä (kunta-maakunta-valtio)?

Mikä on ilmastositoumusten, sopimusten, verkostojen hyöty ilmastotyön edistämisessä?

Ryhmä 3. Miten tehdä ilmastotyö näkyväksi?

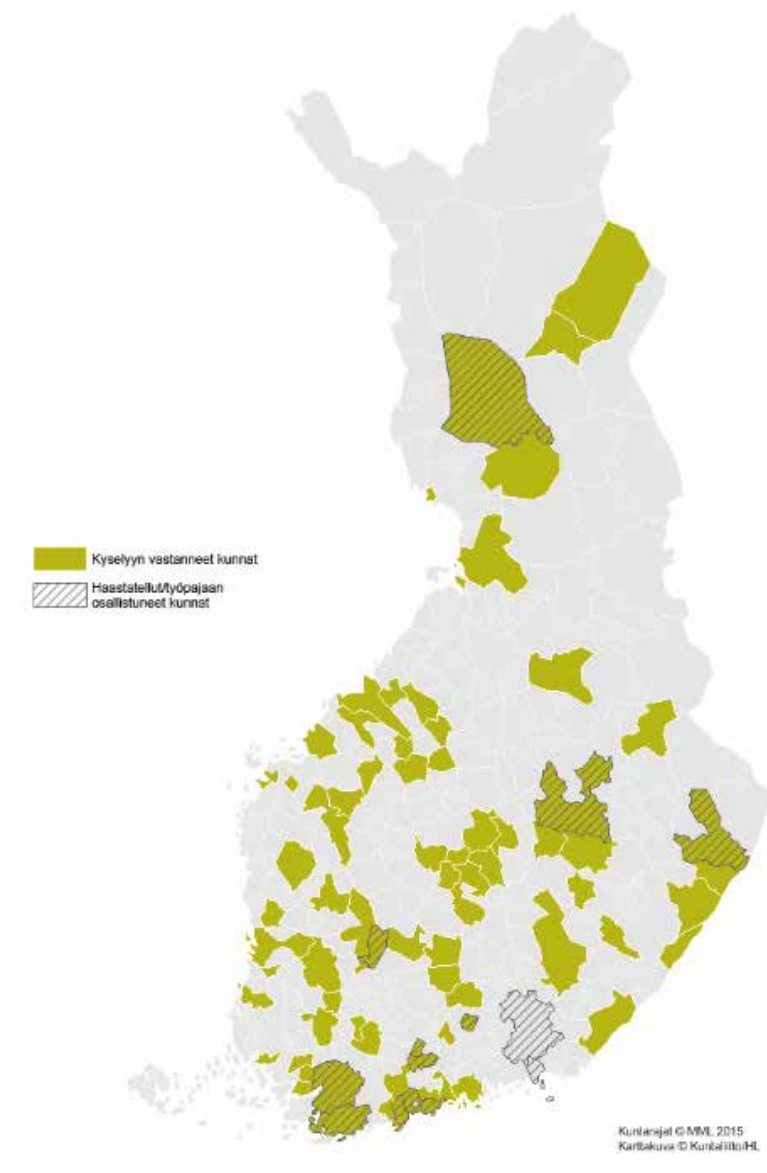
Miten tehdä ilmastotyö näkyväksi ja kenelle ilmastotyön pitää näkyä? Tarvitaanko sitoumuksia, projekteja?

Mikä on vaadittava seurannan ja raportoinnin taso ilmastotyössä? Kuinka paljon tehdään päällekkäistä raportointia ja onko se ongelma?

Mitä olennaista päästölaskenta kertoo ja mitä toimia päästölaskenta edistää? Kuka päästölaskentatietoa seuraa?

Miten ilmastotyön vaikuttavuutta voidaan seurata?
Miten laskennasta saadaan irti konkreettista eri toimialoja kiinnostavaa tietoa?

Liite 3. Selvitykseen osallistuneet kunnat kartalla esitettynä

Kuva 40. Kartta selvitykseen osallistuneista kunnista.